

Tartalomjegyzék
1994., 1. lapszám

Szerző

Dr. Marton-Dévényi Éva
Szávai Ilona
John R. Conte

Mikus Gyula
Kardos Ferenc

Flaskay Éva

Geréb Ágnes
Molnár László
Ferenczi Sándor

Gáspár Károly

K.J.
Herczog Mária
Virág György

Balányi Klára

Cím

1994-A Család Nemzetközi Éve
A dyslexia gyógyítása — mozgásterápiával
A gyermekek nem törpe felnőttek
A gyermekkel szembeni szexuális erőszak
A gyermeknek mindig hinni kell
A történelem tükrében
Az egészségnevelés lehetőségei az iskolában
Az ifjúsági információs irodák szerepe az ifjúságvédelemben
Az olvasóhoz
Az óvatos sajtó, Franciaországi felmérés
Debreceni műhelymunka
Hírek, események
Kék vonal-210-33-49
Ki őrzi az egészséget?
Könyvespolc
Másokat bántva magunk is károsodunk
Mi történt Pilisszántón?
Nyelvzavar a gyermekek és a felnőttek között (részlet)
Oktatáspolitikai tanácskozás
Párbeszéd
Pszichológusok a gyermekekért
Saját Úton Alapítvány
Szex, valóság, média
Tükör
Veszélyeztetett gyermekek

A Család Éve

1994: a Család Nemzetközi Éve

Mottó: „Családra mindenkinek szüksége van, a család mindenkire számít.”

A Család Nemzetközi Évének hivatalos emblémáját Catherine Littasy-Rollier, svájci művész tervezte. Az embléma egy szív, melyet tető véd. A művésznő szerint ez „nemcsak az életet és szeretetet, hanem az otthont, a melegséget, a másokkal való törődést, biztonságot, szolidaritást és toleranciát is jelképezi”. A kalligrafikus embléma egyszerre fejez ki egyediséget és folytonosságot, valamint érzékelteti a bizonytalanságot” – teszi hozzá.

A Család nemzetközi Évének jelmondata: „*A legkisebb demokrácia építése a társadalom szívében*”. Témája: „*A család: erőforrások és felelőségek a változó világban.*”

A Nemzetközi Családév magyarországi főrendezvényei

(A Népjóléti Minisztérium Nemzetközi Családév Titkárságának januárban kibocsátott 1. sajtóleveléből)

1. Debrecen, február 4.: A magyar Családév megnyitó rendezvénye
  2. Siófok, március: A családsegítés elmélete és gyakorlata különös tekintettel a munkanélküliség által keletkező problémák kezelésére
  3. Gödöllő, június: Nemzetközi Nagycsaládos Találkozó
  4. Budapest, június: Napjaink szociálpolitikai és társadalmi igényei a kisgyermek napközis ellátásában
  5. Budapest, augusztus: Családterápiás Világkonferencia
  6. október: Pszichodráma a családi problémák kezelésében a gazdasági, társadalmi rendszerváltás körülményei között
  7. Budapest, november: A család a mai magyar társadalomban – tudományos konferencia
  8. Központilag támogatott, mint egy 15-20 helyi, regionális rendezvény (folyamatos) Budapest, december
  9. A hazai Családév záró rendezvénye
- (A titkárság folyamatosan tájékoztatja az érdekelteket. Tel: 1-132-3100, Fax: 1-153-4955.)

Pályázat

A Családév alkalmából a Népjóléti Minisztérium szociográfiai pályázatot hirdet.

A tematikus pályázatra benyújtott műveknek egy vagy több valóságos családdal, illetve családokkal kapcsolatos témát kell feldolgozniuk, lehetőleg az alábbi megközelítésben:

- a család társadalmi, gazdasági, kulturális helyének, helyzetének és szerepének, erkölcsi, értelmi és érzelmi értékeinek, ezek állandóságának és aktuális változásainak a bemutatása (a család helye és szerepe a társadalomban);
- a családra ható külső, illetve a környezetre is visszaható belső családi viszonyoknak, a család szűkebb társadalmi beágyazottságának ábrázolása (a család kapcsolatai a környezetével, a társadalommal);

- a családon belüli emberi kapcsolatoknak, a család, mint az egyén életében meghatározó jelentőségű emberi és szociális közösség belső viszonyainak, értékeinek a kifejezése, a családok működésének feltárása, a sikeres megoldások példáinak felmutatása (a család belső világa).

Pályázni lehet tehát olyan, a szociográfia műfaji eszközeit alkalmazó művel, amely tárgyául a mai magyar társadalomban létező családot – a konkrét családokkal kapcsolatos bármely valóságos kérdés feldolgozását – választja. Az elbírálásnál előnyt élveznek azok a munkák, amelyek egy vagy több család válságba jutásának megelőzéséről, a nehézségekből, a kedvezőtlen helyzetekből vagy konfliktusokból való eredményes kijutásának eseteiről és módjairól tudósítanak. A pályázat jeligés.

A magyar nyelven 2 példányban benyújtandó pályázattal bárki részt vehet eddig még nem publikált szociográfiai alkotással. Egy szerző csak egy pályaművet nyújthat be legfeljebb 30 gépelt oldal terjedelemben. A pályázat benyújtásának határideje 1994. július 31.

Cím: Népjóléti Minisztérium
Nemzetközi Családév Titkárság
Budapest, 1051 Arany János u. 6-8.

A pályaműveket szakértőkből álló zsűri bírálja el. A pályadíjak:

I. díj 100.000 Ft

II. díj 80.000 Ft

ffl. díj 60.000 Ft

Eredményhirdetés: 1994. október 15-ig.

A pályázat legsikeresebb alkotásai a tervek szerint 1994-ben könyvben is megjelennek. A kötetbe kerülő művek szerzői a szokásos honoráriumban részesülnek.

Meghívó Gödöllőre Nemzetközi Nagycsaládos Találkozóra

A barátság és öröm jegyében eltöltendő napokra elsősorban három- és többgyermekes családokat várunk szerte Európából.

A nagycsaládos életforma Európában és általában a gazdagabb világban nem népszerű, előítéletekkel fogadják, mi azonban hisszük, hogy fontos üzenetet hordoz. Jele a reménynek, a jövőbe vetett hitnek. A nagycsaládban felnövő gyermeknek alkalmazkodnia kell mások igényeihez is, ezért fogékonyabb a demokráciára.

Találkozónkkal a népek barátkozását is szeretnénk előmozdítani.

Kérjük, jöjjenek minél többen, ünnepeljünk együtt.

Igény szerint budapesti városnézést is szervezünk július 25-ére (külön térítésért).

Napközben gondoskodunk a kisgyerekek őrzéséről, a nagyobbak számára pedig külön foglalkozásokat szervezünk.

Örömmel vennénk családsszervezetek bemutatkozását poszteren, és szívesen látnánk családi műsorokat (pl. kamarazene, bábozás). Ezekre 1994. március 15-ig levélben várunk jelentkezőket.

Az előadások magyarul és angolul, valamint még egy idegen nyelven hangzanak el, amelyet a jelentkezési lapok szerint a legtöbben értenek. Igyekszünk gondoskodni arról, hogy a szervezők lehetőleg mindenkiel szót értsenek.

Várható költség:

Irányár: 8. 000 Ft/5 tagú család
Kedvezményes ár 1994. március 15-ig befizetve: 5. 000 Ft/5 tagú család, a további gyerekekért szerény térítést kérünk.
(1056 Bp. Március 15. tér 8.
Tel: 117-49-09)

Gyermekrajz pályázat

A Nemzetközi Családév Magyarországi Titkársága általános iskoláskorú gyermekek körében rajz pályázatot hirdet. A pályázat mottója: a mi családunk.

A pályázatra grafikával, vízfestéssel, temperával készült rajzokkal nevezhetnek be a gyerekek.

A beküldött pályaműveket korcsoportok szerint szakértő zsűri fogja elbírálni. Az egyes korcsoportok a következők: 6 - 9 évesek, 10 - 12 évesek és 13 - 15 évesek.

A pályázatra legalább 3, legfeljebb 6 rajz küldhető be. A legjobb pályaműveket korcsoportonként értékes díjakkal ismeri el a zsűri.

I. díj: egyhetes belföldi nyaralás családdal együtt;

II. díj: 15.000 Ft értékben választott tárgyjutalom;

III. díj: 12.000 Ft értékben választott tárgyjutalom.

A díjazottakon kívül mindhárom korcsoportból a legjobb pályaműveket beküldők közül 15-15 gyermek kéthetes nyári rajztáborban vehet részt.

A pályázatokat 1994. április 30-ig várjuk az alábbi címre:

Nemzetközi Családév titkársága

Budapest 1051

Arany János utca 6-8.

A borítékon kérjük feltüntetni: „A mi családunk”

A pályanyerteseket 1994. június 10-ig levélben értesítjük.

Hívunk, várunk

a VI. Nemzetközi Nyári Egyetemre, amelyet a Családév jegyében, a család – gyermek – ifjúság témakörben szervezünk 1994. július 3-9. között Gödöllőn.

Kecskés József, a nyári egyetem soros elnöke

(További tájékoztatás a Petőfi Sándor Művelődési Központ címén kapható: 2100 Gödöllő, Szabadság út 6.)

Javasoljuk,

hogy 1994., a Nemzetközi Családév legyen a családon kívül élő, intézményekben nevelkedő gyermekek és fiatalok családé is.

Intézményünkben egész évet átfogó programsorozatot szervezünk, amellyel az acélunk, hogy elősegítsük gyermekeink vérszerinti kapcsolatainak ápolását és erősítését, felkészítsük őket saját, leendő családi életükre, valamint, hogy családos, volt növendékeinkkel, valamint ép, jól működő családokkal gyakrabban találkozzanak, hogy minél több pozitív példát láthassanak.

Kérjük társintézeteinket, hogy csatlakozzanak felhívásunkhoz!

A Miskolci Gyermekváros munkatársai

Praxis

A gyermekek nem törpe felnőttek...

Miben különbözik a felnőtt nőgyógyászat a gyermeknőgyógyásztól, milyen hagyományokkal rendelkezünk ezen a téren, mik a perspektívák? Dr. Örley Judittal, a budapesti Haynal Imre Egészségtudomány Egyetem Nőiklinikájának gyermeknőgyógyászati osztályának vezetőjével e kérdésekről, no meg a gyermekek szexuális veszélyeztetettségéről, a prevenció, a szexuális nevelés helyzetéről és fontosságáról beszélgetünk.

– Emlékszem, amikor 1986-ban a washingtoni Gyermeknőgyógyászati Világkongresszuson voltam, szerfelett csodálkoztam, hogy miért szánnak az amerikaiak egy egész napot a gyermekek szexuális veszélyeztetettségének, a gyermekek védtelenségének megvitatására. Sajnos, az azóta eltelt hét év alatt azt kellett tapasztalnom, hogy Magyarországon is, nemcsak a fővárosban lett ez központi probléma, hanem a vidéki nagyobb városokban is. A sajtó is egyre többet foglalkozik a témával, a műholdas tévéadókon nap mint nap, szörnyűbbnél szörnyűbb bűnesetekről számolnak be, felvételeket mutatnak be az áldozatokról.

A gyermekek ellen elkövetett szexuális bűncselekmények száma az utóbbi időben, úgy látszik, világszerte növekszik. És ez az, ami szükségessé teszi, hogy erről nyíltan beszéljünk.

Én huszonhét éve gyógyítok kislányokat. E közel három évtized alatt mindenféle előfordult már a praxisomban, természetesen leánygyermekek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmény is. Ezeket az eseteket nem lehet elfelejteni, felidézésük újabb tanulságok levonásához vezet. Mert annál a kislánynál, akit kilenc éves korában egy részeg férfi megerőszakolt, akit úgy kellett helyreoperálni egészen a kismedencéig – és akinél két év múlva nagyon súlyos cukorbetegség fejlődött ki –, orvos legyen a talpán, aki megcáfolja, hogy ez utóbbi kór kialakulása nincs összefüggésben azzal az óriási stresszel, amit ennek a gyereknek át kellett élnie... És újra meg újra felvetődik a kérdés: vajon megteszünk-e minden tőlünk telhetőt a gyerekek felvilágosítására, a baj megelőzése, a prevenció érdekében, másrészt pedig vajon kellő mértékben büntetett-e nálunk ez a fajta bűncselekmény?

– *Ön mit gondol, miért szaporodtak el a visszaélések, miért kell egyre gyakrabban ilyen szomorú dolgokról hallanunk?*

– A gyermekek hiszékenyek, a gyermek fantáziája a valósággal egyenértékűnek fogad el mindent, amit hall, lát. A média, sajnos, ilyen szempontból nagyon rossz hatással van a gyerekekre. A német statisztika szerint 1991-ben a fiatal- és gyermekkorok egymás közötti bántalmazási eseteinek száma 1500 volt, míg ez a szám a következő évre a duplájára növekedett. A megkérdezett német kriminológus szerint ez nagyrészt annak a ténynek tudható be, hogy a gyerekek egyre többet néznek televíziót és a tévé jóvoltából intenzíven kényszerülnek foglalkozni az erőszakkal, az erőszak minden válfajával, ide értve a szexuális erőszakot is. Abban a tévériportban, amit nemrég láttam az RTL-en egy hétéves fiú egy hároméves szomszéd kisfiúval „játszotta el” az erőszak egy olyan skáláját, amibe a

kisgyerek majdnem belehalt. Nehéz lenne ebben a cselekménysorban másmilyen motivációt megtalálni, mint a pusztá utánzását egy olyan modellnek, amivel a gyerek naponta szembesül, és amit pozitívnak vél.

– *Gyakran hallani kisgyerekek nagyobb gyerekek általi nemi bántalmazásáról is, de azért gyakrabban fordul elő, hogy a gyermeket felnőttek bántalmazzák...*

– Igen. Most fejeződött be az a továbbképző tanfolyam, amely a gyermeknőgyógyászati szakvizsgára készíti fel az erre a szakosításra jelentkező orvosokat. És ezen a szaktanfolyamon is azt tárgyaltuk meg, többek között, hogyan oldható fel az a kettősség, már-már meghasonlás, amit mi felnőttek idézünk elő a gyerekekben. Mert mire tanítottuk eddig a gyerekeket? „Legyél kedves a felnőttekhez, köszönj szépen, legyél előzékeny, add át az ülőhelyedet a villamoson, fogadd el, ha valamivel kínál, fogadd el a segítségét...” Mert a felnőttek jók, bennük meg lehet bízni... Nos, most pedig valahogy meg kell mondjuk a gyerekeknek, hogy vannak „nem kedves” felnőttek, akiket nem a segítőkészség vezérel, ha megszólítanak egy gyereket, vannak szexuálisan aberrált felnőttek... Nem könnyű megtalálni a hangnemet, amivel erről fel lehet világosítani a gyermekeket.

– *A felvilágosítás, gondolom, nem csak, és nem elsősorban az orvos dolga. De a bekövetkezett szerencsétlenség után az első, aki a szexuálisan bántalmazott gyermeket ellátja, az az orvos. Mennyire nyitott és felkészült erre az orvostársadalom? Magyarországon több a férfi nőgyógyász szakorvos, mint a nő. Nem növeli ez a feszültséget ezekben a kínos helyzetekben?*

– Magyarország az orvosképzésben az úgynevezett „germán iskola” példáját követte, amelyben valóban nem fogadtak el nőket nőgyógyászati szakképzésre. De ez a koncepció tényleg csak a német iskolára volt jellemző, mert például Franciaországban teljesen természetes volt mindig, hogy a szakmát többnyire nők képviselik. De a '90-es évekre Magyarországon is változott a helyzet. Ma már az egyetemeken több nőt képeznek ki orvosnak, mint férfit, s ezáltal a nőknek lehetőségük nyílt, hogy olyan szakterületeken is képesítést szerezzenek, ahol – azelőtt azt mondták – állóképesség, fizikai erő szükséges. A nők bebizonyították, hogy ha bábának, a szülés levezetéséhez jók voltak évezredek óta, akkor nőgyógyász orvosként is meg tudják állni a helyüket.

– *A gyermeknőgyógyászat mennyiben igényel külön képesítést?*

– Mindig azt mondom: a gyermek nem törpe felnőtt, s ha belgyógyászatilag érvényes az, hogy a gyermekeknél minden probléma más dimenziókban jelentkezik, akkor a mi szakmánkban ez hatványozottan érvényes. Amikor egy nőgyógyász szembetalálkozik egy felnőtt pácienssel, egy már teljesen kiforrott, kialakult szervezettel áll szemben. A felnőtteknél a változások már perspektivikusan a hanyatlás irányában történnek, Nem úgy a gyerekeknél: a gyermeknőgyógyászatra az a legjellemzőbb, hogy fejlődésben lévő szervezettel dolgozik. Nekünk lehetőségünkben áll ezt a fejlődést pozitívan kihasználni. Olyan a gyermeknőgyógyászat is, mint a gyermekortopédia: megszületik egy gyerek csípőízületi rendellenességgel, például, de kellő beavatkozással ezt az orvosok tökéletesen helyre tudják hozni. Nem ugyanez a helyzet egy felnőtt korú lábtörés esetében, például.

Ugyanígy, ami egy felnőtt nőnél helyrehozhatatlan nőgyógyászati probléma lehet, azt – idejében felismerve – egy kislánynál nyomtalanul, még csírájában meg lehet szüntetni...

– Ön a budapesti Haynal Imre Orvostudományi Egyetem – a volt Orvostovábbképző Egyetem – Női Klinikáján működő gyermeknőgyógyászati osztályt vezeti. Hány ilyen osztály működik szerte az országban?

– Budapesten 15 gyermeknőgyógyászati szakrendelés működik, vidéken a gyermeknőgyógyászatok az egyetemek női klinikáin. Vannak integrálva, a kórházi kezelést igénylő eseteket vagy a gyermekbelosztályon, vagy gyermeksebészetben, esetleg a nőgyógyászati osztályon látják el, ami nem a legideálisabb helyzet. Önálló gyermeknőgyógyászati osztállyal csak a mi klinikánk rendelkezik. Természetesen, fogadjuk az ország bármely területéről hozzánk irányított gyerekeket.

Mi, gyermeknőgyógyászok amúgy szerencsésekknek mondhatjuk magunkat: már 1976-ban megalakult a Magyar Nőorvos Társaságnak a gyermeknőgyógyászati szekciója, és 1978-ban az egészségügyi kormányzat felismerte annak szükségességét, hogy csak gyermekorvosi vagy csak nőgyógyászati képesítéssel nem lehet a leánygyermek nemiszervi problémáit orvosolni, és ezért létrehozták azt a lehetőséget, hogy akár gyermekgyógyász, akár nőgyógyász, három éves szakstúdium után, miután csak azt tanulja, hogy mi az a gyermeknőgyógyászat – eredményes vizsgát tehet.

Eddig Magyarországon ötven szakorvost képeztünk ki ez alatt a rövid tizenöt év alatt, ami egy óriási eredmény, és elmondhatjuk, hogy majdnem minden megyeszékhelyen működik gyermeknőgyógyász szakorvos. Van olyan kisebb város, mint például Esztergom, ahol több szakorvos is kinevelődött. Tehát nemsokára a peremvárosok az ország területén felállítják a maguk saját gyermeknőgyógyászati hálózatát, gondolok például Nyíregyházára, ahol három gyermeknőgyógyász dolgozik, vagy Miskolcra, ahol most már négy szakorvos áll a betegek rendelkezésére.

– Az én diákkoromban az volt a divat, hogy az osztályfőnöki órára meghívtak egy-egy nőgyógyászt, hogy a szexuális nevelést „letudja”. Ilyenkor az orvos elmondta többé-kevésbé teoretikus szövegét, lehetőleg kerülve a gyerekek tekintetét. A tabu-témákról senki nem beszélt szívesen, kérdéseket nem merészkedtünk volna feltenni...

– Nagyon fontos, hogy a nemi felvilágosítást megfelelő, a pedagógiához és a szakmához is hozzáértő személy végezze. A világ ritmusa felgyorsult, az ifjúságot fenyegető veszélyek számban és nagyságrendben is megnövekedtek. Régen, az évszázadok során a több generációt együtt tartó család saját maga elvégezte a felvilágosítást, vagyis hát a fiatalabb generáció eltanulta az idősebbtől a terhességgel, gyermekneveléssel járó dolgokat. Erre ma már nincs lehetőség, ma már nem élnek együtt a generációk, az életritmus felgyorsult, a gyermekek többnyire magukra vannak otthon, a példákat saját korosztályuktól veszik, a korosztályukhoz közel álló extravagáns egyéneket majmolják, az utca kínálta példákban merítkeznek, vagy álló nap a tévét bámulva keresnek maguknak követendő prototípusokat. A szexuális felvilágosítást, a családi életre való nevelést nagyon korán kell elkezdeni, tízéves korban talán már el is késtünk. Az egészséges életmódra neveléshez hozzátartozik a felvilágosítás, hogy tudja a gyerek, mi a jó, mi a rossz, olyan, számára is hiteles személytől, akitől a felvilágosítást, az óvást el is fogadja, mert nagyon fontos, hogy a gyerek ne a karikatúrából, a hamis képből tanuljon. Tartok tőle, hogy a nevelők – legyenek pedagógusok vagy védőnők –,

felkészítésével, továbbképzésével kellene kezdeni. Mert amíg ők nem jönnek, nem kérdeznek, csak hozzák esetlegesen a megbetegedett vagy bajbajutott gyerekeket, addig semmi reményünk sincs, hogy a nevelés szintjén valami áttörést érhesünk el. Furcsa példaként említhetném azt az egészségügyi szakképző iskolát, ahol egy időben a legnagyobb felelőtlenséget észlelhettük a tanulók szexuális magatartásában. Le kellett vonnunk a következtetést, hogy bár tananyagként elsajátították az ismereteket, azokat nem voltak képesek magukra is vonatkoztatni... Gondolom, nyilvánvaló, hogy nem elsősorban a tanulók képességeit kellett megkérdőjeleznünk... Nagyon fontos lenne a prevencióra, felvilágosításra nagyobb hangsúlyt fektetni, így elkerülhető lenne sok, szomorúan végződő eset...

Szávai Ilona

ENSZ Egyezmény a gyermekek jogairól

19. cikk

1. Az Egyezményben részes államok megtesznek minden arra alkalmat, törvényhozási, közigazgatási, .szociális és nevelési intézkedést, hogy megvédjék a gyermeket az erőszak, a támadás, a fizikai és lelki durvaság, az elhagyás vagy az elhanyagolás, a rossz bánásmód vagy a kizsákmányolás – ideértve a nemi erőszakot is – bármilyen formájától mindaddig, amíg szüleinek vagy valamelyik szülőjének, illetőleg törvényes képviselőjének, vagy képviselőinek, vagy bármely más olyan személynek, akinél elhelyezték, felügyelete alatt áll.

2. Ezek a védelmi intézkedések szükség szerint olyan hatékony eljárásokat foglalnak magukban, amelyek a gyermek gondviselői számára szükséges szociális programok létrehozását teszik lehetővé, továbbá a fentebb leírt rossz bánásmód eseteiben hozzájárulnak a cselekmény felismeréséhez, bejelentéséhez, a jelentés illetékes helyre juttatásához, vizsgálatához, kezeléséhez és a/ esetek figyelemmel kíséréséhez; szükség szerint magukban foglalják a bírói beavatkozással kapcsolatos eljárást is.

Tanulmány

A gyermekkel szembeni szexuális erőszak

Bár szakemberek és laikusok egyaránt gyakran beszélnek a gyermekekkel szembeni szexuális erőszakról, nem egészen egyértelmű, miféle viselkedésfajtákra is utalnak. A szexuális erőszak kategóriáját kimerítő viselkedésformák és helyzetek definíciója meglehetősen változó, akárcsak az egyes államok törvényeiben szereplő jogi meghatározások. A jelenlegi törvényhozási tendenciáknak megfelelően, számos állam törvényei specifikusan meghatározzák a tiltott cselekedeteket, és olyan tényezőket is belevesznek a törvénybe, mint a sértett és az elkövető életkora, a közöttük lévő viszony,, illetve a kényszer alkalmazása.

Amennyiben áldozatokkal vagy elkövetőkkel dolgozunk, illetve ha részt kívánunk venni közösségünk ilyen irányú megelőző tevékenységében, akkor fontos ismernünk, államunk törvényei miként definiálják a gyermekekkel szembeni szexuális erőszakot. A gyermekekkel szembeni szexuális erőszak egyik lehetséges meghatározása szerint kényszerített, megtévesztéssel vagy erőszakkal elért szexuális viselkedés egy fiatalabb és egy idősebb személy között, tudomásul véve persze azt, hogy a „kényszer” mindennemű szexuális erőszak esetében jelen van.

Az erőszakos szexuális magatartás

Azon magatartások és helyzetek, amelyek a szexuális erőszakot alkotják, egyaránt magukban foglalnak olyan tevékenységeket, amelyek csak bizonyos körülmények között tekinthetők erőszakosnak, és olyanokat, amelyek külön minősítés nélkül minden esetben azok. Ezek lehetnek:

Exhibicionizmus, amelynek során egy felnőtt felfedi nemi szerveit egy gyermek előtt. Ez történhet valamely más tevékenység kontextusán belül (pl. fürdés, vetkőzés), illetve végrehajtható ilyen kerettevékenység nélkül (pl. egy felnőtt lehúzza a cipzárját egy gyermek előtt az utcán). Azokban az esetekben, amikor a felnőtt és a gyermek nem állnak egymással rokonságban, az exhibicionizmust rendszerint erőszakos cselekedetnek tekintik. Családon belül időnként nehéz eldönteni, hogy egy ilyen cselekmény erőszakos-e, minthogy változó: az egyes családok normarendszere milyen mértékű meztelenséget tart megengedettnek, illetve milyen mértékben írja elő az egyedülletet fürdés és öltözködés közben. Csúpan a cselekmény leírásából gyakran nehéz annak szándékára következtetni.

Voyerizmus, amelynek során egy felnőtt megfigyel egy gyermeket vetkőzés, fürdés vagy vécézés közben. Mint az exhibicionizmus esetében, itt is gyakran adódnak olyan helyzetek, amiket nehéz erőszakként értelmezni. Bizonyos esetekben ugyanis teljesen helyénvaló, hogy a szülők vagy más felnőttek megfigyelik gyermekek öltözködését vagy vécézését (pl. napközikben). Amikor azonban a megfigyelés célja a felnőtt szexuális kielégítése, akkor a helyzet szexuálisan erőszakosnak minősül. Bár a felnőttek maguk gyakran bizonytalanok annak eldöntésében, szexuális erőszaknak minősülnek-e ezek a helyzetek, a gyermek, ha megkérdezi tőle, gyakran nagyon is pontosan megmondja, hogy valami „fura” történik.

Csókolózás, amelynek során a felnőtt hosszú vagy intim csókokat ad a gyermeknek, különösen a szájára, esetleg úgy, hogy nyelvét a gyermek szájába dugja. Ez ismét csak olyan viselkedés, amelyről nehéz eldönteni, erőszakos-e, anélkül, hogy többet tudnánk kontextusáról. A családok különböznek. Van, ahol tiltják a családtagok szájon csókolását, máshol nem. Mielőtt erőszakos mivoltáról dönteni tudnánk, szükség van további információra arról, mennyi ideig tartott a csók és mit érzett közben a gyermek.

Simogatás, amikor az elkövető megérinti, simogatja vagy dörzsöli egy gyermek nemi szerveit vagy mellét, illetve a gyermeket hasonló érintésre bírja a saját testén. A simogatás történhet valamely más cselekvés kontextusán belül, pl. fürdéskor, vagy egy mese felolvasása során. Ezekben az esetekben a felnőtt arra használja a kontextust, hogy közel lehessen a gyermekhez, s így annak testéhez dörgölőzhessen. Egy gyermek hátának, fejének vagy más, „nem szexuális” testrészének simogatása is erőszaknak számíthat, amennyiben célja az, hogy

olyan helyzetbe hozza a gyermeket, amely végül tényleges szexuális tevékenységhez vezet. Ha azonban célja a megnyugtatás, vagy más, pozitív emóció megosztása, akkor a tevékenység nem minősül erőszaknak.

Fellatio vagy **cunnilingus**, amikor egy felnőtt orális-genitális kapcsolatra kényszeríti a gyermeket.

Vaginális vagy **anális aktus**, amikor a felnőtt ujjal, a péniszével vagy valamely tárggyal behatol a gyermek vaginális vagy anális nyílásába.

A **pornográfia** a gyermekekkel szembeni szexuális erőszak különleges esetét alkothatja, amennyiben képek, film vagy videofilm segítségével felnőttek, felnőttek és gyermekek illetve gyermekek közötti szexuális aktusokat jelenít meg. Ezek az anyagok a gyermekekkel szembeni erőszak elkövetése során kerülhetnek bemutatásra, vagy készülhet a gyermekekről, magukról pornográf anyag. Most, hogy a kábeltévék révén egyre szélesebb körben érhetőek el a „18 éven felüli” csatornák, egyesek felvetették, hogy azok a szülők, akik lehetővé teszik, hogy gyermekeik hozzáférjenek az ilyen csatornákhöz, eleve szexuális erőszakot követnek el velük szemben. Ezek a helyzetek, ha nem is minősülnek erőszaknak, komoly felelőtlenségre/ árulkodhatnak és bizonyos esetekben kimeríthetik a gondatlanság jogi kategóriáját is.

A gyermekekkel szembeni szexuális erőszak jellemzői

A beleegyezés hiánya

A szakmabeliek között vita folyik arról, milyen mértékben aktív résztvevők a gyermekek maguk a velük szembeni szexuális erőszak kezdeményezésében vagy fenntartásában. A gyermekekkel szembeni szexuális erőszakra szóló régi klinikai elméletek a felelősség nagy részét a gyermekekre hárították, akiket szexuálisan provokatívnak tartottak. E szerint az elképzelés szerint egy gyermekkel szemben egynél többször csak abban az esetben történhet szexuális erőszak, ha abban maga is aktívan és jóváhagyólag részt vesz.

Annak a kérdésnek, vajon képes-e egy gyermek beleegyezni egy felnőttel való szexuális kapcsolatba, komoly következményei vannak arra nézve, hogyan tekintjük és kezeljük a szexuális erőszak áldozataivá lett gyermekeket. Arról a nyolcéves gyermekről például, aki abban az esetben is ismételt meg látogatja barátja vagy barátnője otthonát, ha tudja, valahányszor odamegy, a barát apja szexuális erőszakot fog elkövetni rajta, gyakran azt gondolják, beleegyezését adta a vele szembeni szexuális erőszakhoz. Az erőszakból következő traumán túl ebben az esetben előfordulhat, hogy a gyermek szülei vagy más felnőttek a gyermeket magát hibáztatják azért, mert ilyen helyzetbe keveredett. Önmagát is hibáztathatja, és büntudatot érezhet a fölött, hogy ismételt elment barátja otthonába.

Az az elképzelés, hogy ebben az esetben a gyermek beleegyezett a vele szembeni erőszakba, azon alapul, hogy egy felnőtt gondolkodásmódját és önképét tulajdonítjuk neki. Az, hogy találkozhatson a barátjával, egy gyermek számára roppant fontos lehet. Viselkedésformák átalakításával foglalkozó szakemberek világosan bebizonyították, hogy egy olyan viselkedés büntetése – jelen esetben azé, hogy a barátját meglátogathassa –, amely az egyén egyetlen lehetősége, hogy megerősítést szerezhessen (kapcsolatban lehessen a legjobb barátjával), a viselkedést nem: képes megváltoztatni.

A szexuális erőszak kezdődhet olyan életkorban, amikor a gyermek még nem teljesen érti, miben áll a szexualitás. Származhat továbbá egy olyan, hosszadalmas folyamatból, amelyben a tényleges szexuális erőszakra csak az után kerül sor, hogy a felnőtt hosszú időn keresztül manipulálja a gyermeket. Ezen „udvarlás” során a felnőtt kiismeri, mit szeret, illetve nem szeret a gyermek, mi foglalkoztatja és mitől fél, majd e tudás birtokában kényszeríti ígéretekké vagy fenyegetésekké szexuális kapcsolatra. A szexuális kapcsolat megkezdődésével, pedig felhasználja ezt a tudást arra, hogy a gyermeket rávegye vagy kényszerítse annak folytatására. Annak, hogy egy gyermek visszautasíthassa a szexuális érintkezést egy felnőttel, feltétele, hogy képes legyen ellenállni azoknak a csábításoknak és fenyegetéseknek, amiket a felnőtt e kapcsolat megteremtéséhez felhasznál.

A gyermekek nem képesek beleegyezésüket adni a felnőttekkel való szexuális érintkezéshez. Az, hogy részt vesz egy felnőttel való szexuális cselekedetben nem jelenti, hogy a gyermek beleegyezését adta a vele szembeni erőszakhoz.

Ambivalencia.

A szexuális erőszak további jellemzői közé tartozik a kétértelműség. Bár a legtöbb gyermek azt szeretné, hogy a szexuális cselekvésnek vége szakadjon, a vele szembeni erőszaknak lehetnek számára pozitív aspektusai is. Szeretheti például azt a megkülönböztetett figyelmet, mindazt a privilégiumot vagy jutalmat, amit ezért kap. Egyes gyermekek számára az elkövetővel való viszony számos aspektusa kellemes lehet. Az is lehetséges, hogy a gyermekek magának a szexuális viselkedésnek is élvezik bizonyos részeit, akár mert az kellemes, akár azért, mert különlegesnek érzik tőle magukat. Mások pedig, bár teljes egészében rossznak érzik a szexuális erőszakot, mégis túlságosan meg vannak szeppenve, vagy valamiért úgy döntöttek, nem mondják el senkinek.

Az ilyen szituációk a bennük áldozatként szereplő gyermek számára roppant kétértelműek lehetnek. Lehet, hogy a gyermek azt akarja, az erőszak maga érjen véget, azonban szeretné, hogy egyéb, azzal kapcsolatos dolgok folytatódjanak, illetve félelemből vagy valami másért is úgy dönthet, hogy továbbra is részt vesz benne.

Kihasználás.

A szexuális erőszakban mindig szerepel valamilyen kihasználása a gyermeknek, amelynek során a felnőtt fejlettebb tudását; képességeit vagy lehetőségeit használja arra, hogy a gyermeket szexuális viselkedésre kényszerítse, vagy ennek irányába manipulálja. Egyes felnőttek például azt hazudhatják, hogy minden apának kötelessége a gyermek szexuális felvilágosítása, így ami történik, az nem más, mint szexuális nevelés. Más felnőttek különféle jutalmakat – pénzt, ajándékokat, kiváltságokat – ígérhetnek, ha a gyermek hajlandó velük szexuálisan érintkezni s azután nem árulja el senkinek. Azt, ha a partnerek között öt évnél nagyobb korkülönbség áll fenn, gyakran az erőszak bizonyítékának tekintik, hiszen az idősebb személy képes fejlettebb ismereteit, képességeit vagy bővebb tapasztalatát felhasználni arra, hogy a fiatalabbat a szexuális viselkedés irányába manipulálja. Például, egy olyan tízévest, aki egy ötévessele érintkezik szexuálisan, gyakran tekintenek úgy, hogy szexuális erőszakot követ el, mivel fejlettebb képességei és kiterjedtebb ismeretei felhasználásával veszi rá a fiatalabbat a szexuális érintkezésre.

Kényszer.

Sokan vélik úgy, hogy a gyermekekkel szembeni szexuális erőszaknál legtöbbször nem kerül sor kényszerre, ám abból, amit a beleegyezés hiányáról és a kihasználásról mondtunk, következik, hogy a szexuális erőszak valamennyi esetében kényszer alkalmazásáról van szó. Nem sokkal ezelőtt még a szakmabeliek is hajlottak arra, hogy csupán a fizikai kényszer előfordulását vizsgálják a szexuális erőszak eseteiben – mondjuk, hogy a felnőtt leszorítja a gyermeket az ágyra. Egy Seattle-ben készült tanulmány tanúsága szerint, az ilyesfajta kényszer a családon belüli esetek tizenhat, a családon kívüli eseteknek pedig harminc százalékában fordul elő. Egy Washingtonban készült tanulmány szerint pedig az esetek ötven százalékában fordult elő fizikai kényszer.

Mára a szakmabeliek egyre több bizonyítékkal rendelkeznek arra, hogy a gyermekekkel való szexuális kapcsolat létesítéséhez, illetve elhallgattatásukhoz számos másfajta kényszert is alkalmaznak. Néhány esetben állatokat öltek le a gyermekek szeme láttára, majd közölték

velük, hasonló sors vár rájuk, illetve szüleikre, ha felfedik, mi történt velük. Széttépték vagy eltemették a gyermekek játékkalait, azzal fenyegetve őket, ugyanez történik velük is, ha nem működnek együtt a felnőttekkel, illetve ha beszélnek a velük történt erőszakról.

A kényszerítő erőszaknak egyéb, az ilyesfajta nyílt fenyegetéseknél kifinomultabb formái is vannak. Azok a szakmabeliek, akik gyermekkel szembeni szexuális erőszakot elkövető felnőttekkel dolgoznak, egy ideje már tisztában vannak vele, hogy ezek az elkövetők igen jártasak abban, hogy megismerjék, mi fontos, a gyermekek számára, s ezt az információt használják fel arra, hogy hozzájuk férközzenek, illetve hallgatásra kényszerítsék őket. Például, ha egy gyermek nagyon fél attól, hogy testvérei is szexuális erőszak áldozatai lesznek, az elkövető megígéri, hogy békén hagyja őket annak fejében, hogy a gyermek hajlandó engedni neki. Vagy, ha a gyermek szereti az elkövetőt, az megfenyegeti azzal, hogy börtönbe kerül, ha a gyermek elárulja.

A lényeg az, hogy a szexuális erőszak mindig magában foglalja a kényszert, a kényszerítésnek, pedig számos fizikai és pszichológiai módozata lehetséges. Fontos terápiás lépést jelenthet, ha a gyermektől megtudjuk, pontosan mivel fenyegették meg, és segítsük az e fenyegetések keltette félelem megszüntetésében.

Szándékosság.

A mögötte meghúzódó szándék ismerete gyakran fontos annak eldöntésénél, erőszaknak tekintendő-e az illető viselkedés. A gyermekékkal való szexuális kapcsolatot a felnőtt saját szexuális kielégülésének érdekében keresi, ennek megfelelően strukturálja, és ezzel a céllal vesz részt benne. Könnyű eldönteni, hogy egy olyan felnőtt viselkedésének, aki arra kényszerít egy gyermeket, hogy kézzel vagy szájjal kielégítse, az illető szexuális kielégítése a célja. Más viselkedésformáknál nehezebbnek bizonyulhat a szándék meghatározása. Például, egy olyan felnőtt, aki gyermekeket hív meg azért, hogy pornófilmeket nézzenek vele, felizgulhat a gyermekek jelenlététől egy olyan helyzetben, amelyben nyíltan szexuális természetű anyag bemutatására kerül sor. Ez a helyzet tehát, bár nem kerül sor a felnőtt és a gyermekek közötti szexuális érintkezésre, mindazonáltal erőszakosnak tekinthető, mivel célja a felnőtt szexuális kielégítése.

Titkosság.

A gyermekek szexuális bántalmazására nem kerülhet sor, ha azok a felnőttek, akik törődnek a gyermekekkel, tudnak róla. Következésképpen, a legtöbb elkövető mindent megtesz, hogy az áldozatot titoktartásra bírja, fenyegetések, kényszerítés, megvesztegetés, megfélemlítés vagy más, fizikai vagy pszichológiai kényszerítő eszközök révén. Annak ismerete, hogy egy gyermek számára mi a fontos vagy mitől fél, majd ezen információk manipulatív felhasználása a gyermekekkel szexuális kapcsolatba lépő felnőttek alapvető túlélési technikái közé tartozik.

Milyen gyakori a gyermekekkel szembeni szexuális erőszak?

A becslések igen változók. A Colorado állambeli Denverben székelő Amerikai Gyermekvédelmi Társaság Gyermekosztálya az állami gyermekvédelmi szervek adatai alapján például azt állítja, 100.000 ilyen eset fordult elő 1984-ben. Az ilyen, bejelentett eseteken alapuló becslésekről azonban gyakran mondják, hogy előítéletekkel terhesek, annak ellenére, hogy e jelentésekben mindeddig nem letek szisztematikus előítéletekre. Egyesek azért élnek fenntartásokkal, mert az állami gyermekvédelmi szervek csak olyan jelentéseket

fogadnak el, amelyben az állítólagos elkövető a gyermek családtagja, vagy egy családtagot helyettesítő személy (pl. egy napközis gondozó).

Az átlag lakosság körében előforduló szexuális agresszió gyakorisága is lehetővé tesz egyfajta becslést. Az első ilyen vizsgálatot David Finkelhor végezte el 1979-ben, Boston környéki egyetemi hallgatók körében. A 796 tanulóból álló mintából a nők 20, a férfiaknak, pedig 9 százaléka jelezte, hogy szexuális erőszak áldozatai voltak tizennyolcadik életévük betöltése előtt. Diana Russell végzett el egy különösen fontos vizsgálatot 900, véletlenszerűen kiválasztott san franciscoi háztartásból álló mintán. A kérdezők, akik több mint 65 órnyi képzést kaptak, nőnemű válaszadókkal készítettek interjúkat. Tizennégy, különféle gyermekkori szexuális erőszakkal kapcsolatos élményre irányuló kérdést tettek fel. Tizennyolc éves koruk előtt a nők 16 százaléka szenvedett el szexuális erőszakot családtagtól 31 százalék, pedig családon kívüli személytől. Összesítve, a nők 38 százaléka szenvedett el szexuális erőszakot tizennyolc éves kora előtt – 28 százalék, pedig azelőtt, hogy betöltötte volna a tizennégy éves kort. Önkitöltő kérdőívvel bostoni szülők körében Finkelhor azt találta, hogy a nők 15, a férfiak 6 százaléka volt szexuális erőszak áldozata gyermekkorában.

A különböző becslések közötti eltérések számos tényezőnek tulajdoníthatók. A kutatók a gyermekkori határát különböző életkorokban jelölték meg, más-más és eltérő számú kérdéssel próbálták meg információt szerezni a gyermekkori szexuális tapasztalatokról, különböző kutatási technikákat és más-más mintákat alkalmaztak. Nem világos, hogy mindezen eltérések miként befolyásolják azt, hogy milyen mértékben hajlandók vagy képesek az egyének visszaemlékezni gyermekkori szexuális tapasztalataikra.

A hamis bejelentések „problémája”

Komoly vitákhoz vezettek azok a médiumokban közölt hírek, amelyek olyan gyermekekről szóltak, akik állítólag azt hazudtak, hogy szexuális erőszak áldozatai lettek.

Közelebb kerülünk a kérdés megértéséhez, ha a gyermekekről, mint tanúkról gondolkodunk. A jelenlegi kutatások szerint a gyermekek se nem jobb, se nem rosszabb tanúk a felnőtteknél. Természetesen, egyes gyermekek hazudnak. Bizonyos körülmények között minden egyes emberi lény hazudik. A hazugság szó azt a konnotációt hordozza, hogy a gyermekek szándékosan találnak ki, vagy torzítanak el szexuális erőszakkal kapcsolatos történeteket. Ám egész egyszerűen úgy tűnik, ilyesmiről szó sincs. A gyermekeknek a szexuális erőszakra vonatkozó közléseivel kapcsolatos fenntartásoknál helyénvalóbb a megbízhatóság kérdését feszegetni. Ha két ember látja ugyanazt az eseményt, és többé-kevésbé megegyeznek abban, mi történt, ezt nevezzük megbízhatóságnak. A gyermekek közlései az eseményekről – ahogy egyébként a felnőtteké is – különbözők lehetnek megbízhatóságuk tekintetében.

A gyermekek tudósításai a szexuális erőszakról torzulhatnak például azért, mert hűséget éreznek a felnőtt iránt, mert félnek, mi lesz, ha elmondják. Az is tehetséges, hogy híján vannak a pontos tudósítás megkívánta verbális vagy intellektuális képességeknek.

A gyermekpszichiáter David Jones újabb kutatásai alátámasztják azt a feltételezést, hogy az erőszakról szóló gyermeki „hazugságok” mögött gyakran felnőtt utasítások húzódnak meg. 576 gyermekekkel szembeni erőszakot tartalmazó vádat megvizsgálva Jones azt találta, hogy a gyermekek kijelentéseinek kevesebb, mint 2 százaléka bizonyult hamisnak, míg a felnőttek több, mint 6 százaléka tanúskodott hamisan.

További kutatást igényel, hogy belássuk, a felderítésben alkalmazott szakmai technikák – pl. kérdezési módszerek vagy anatómiailag pontos bábok alkalmazása – hogyan befolyásolják

a gyermekek tudósításait a viselkedésekről és eseményekről. Valóban úgy tűnik, hogy egyes gyermekeket a felnőttektől jövő szuggesztíók jobban befolyásolnak, mint másokat. Valószínűtlen azonban, hogy egy felnőtt annyira pontos információt tudna közölni a gyermekkel, vagy más módon olyannyira képes lenne eltorzítani a gyermek állításait a szexuális erőszakról, hogy az egy szakértőt becsapjon.

Az egyik ismeretlen tényező az, hogy milyen hatással van a különböző pornográf újságok és videofilmek könnyű hozzáférhetősége azokra a gyermekekre, akik ezeket szüleik tudtával és engedélyével, vagy anélkül – nézik. Nyilvánvaló, hogy az ilyen anyagoknak való kitettség áll amögött, ha egy gyermek „korának nem megfelelő” szókincsről vagy ismeretekről tesz tanúságot.

A felnőttek hitetlensége nagyban hozzájárul ahhoz, mennyire készek az emberek a hamis tudósítások eseteire összpontosítani, illetve ezek miatt aggódni. A felnőttek egy része gyakran nehezen tudja elképzelni, hogy más felnőttek képesek mindazon kegyetlen és perverz cselekedetekre, amelyek a gyermekek felnőttek által történő szexuális kihasználásának legnagyobb részét alkotják. A legtöbb elkövető tiszteletreméltó állampolgárnak látszik. Hogyan tehetnének ilyen normálisnak látszó emberek ilyen szörnyűségeket? Másoknak azért nehéz elhinniük, hogy a gyermekek szexuális erőszak áldozatai estek, mert képtelenek a gondatlanságuk okozta büntudattal, illetve a gyermek szenvedései fölött érzett gyásszal szembenézni. Pszichológiailag könnyebb azt hinni, hogy az erőszak nem történt meg, mint elfogadni a büntudatot.

Nyilvánvaló, hogy egy olyan társadalomban, ahol az ártatlanság vélelme fontos, ha a leghalványabb gyanú is fölmerül, hogy egy gyermeket hamis vádaskodásra vettek rá, azt a lehető legalaposabban ki kell vizsgálni. Az Egyesült Államok különböző részein komoly erőfeszítések folynak a kikérdezés egységes szabályainak kialakítására, a gyermekek befolyásolhatóságának illetve emlékezőképességének tesztelésére, valamint alternatív technikák kialakítására az erőszak megállapításához a legnehezebb esetekben, például amikor egészen fiatal gyermekekről van szó.

Az áldozatok

Kevés empirikus munka dokumentálja, kiknek az esetében magas a szexuális erőszak áldozataivá válás veszélye. E kevés tanulmány egyike (Finkelhor) azonosított egy sor, a lányokkal szembeni szexuális erőszakkal kapcsolatos rizikófaktort:

- *A gyermeknek nevelőapja van
- * A gyermek bizonyos időn keresztül az anyjától különváltan élt
- *A gyermek nem áll közel az anyjához
- *A gyermek anyja nem végezte el a középiskolát
- *A gyermek anyja szexuálisan büntető magatartást tanúsít
- *A gyermek anyja nem tanúsít fizikai gyengédséget a gyermek iránt
- *A család összjövedelme kevesebb 10.000 \$-nál
- *A gyermeknek kettő vagy annál kevesebb barátja van

E nyolc tényező együttesen a viktimizáció valószínűségi variációinak mintegy 32 százalékát határozza meg. A gyermekek viszonya apjukhoz fontos. Az, hogy egy gyermeknek nevelőapja volt, még abban az esetben is megkétszerezte a szexuális erőszak rizikóját, ha az erőszakot magát nem a mostohaapa követte el, hanem például az anya barátja. Az olyan apák lányai, akik erősen hittek a gyermeki engedelmségben és a női alárendeltségben, nagyobb valószínűséggel váltak szexuális erőszak áldozataivá.

Ha a gyermek valaha is az anyja nélkül élt, háromszorosra növelte a viktimizáció esélyét. Azoknál a gyermekeknél, akik érzelmileg távollévőnek mondták az anyjukat, a szexuális erőszak rizikója magasabbnak bizonyult. Hasonlóan megnövekedett a szexuális erőszak veszélye a gyermekekre azokban az esetekben, amelyekben az anya tekintélye az apáénál kisebb volt, például azért, mert alacsonyabb volt a végzettsége.

Ugyanakkor, e rizikófaktorok összefüggései a szexuális viktimizációval nem egyértelműek. Belátható jövőn belül azonban nem látszik lehetségesnek a gyermekek azon alcsoportjainak azonosítása, akik fokozottan veszélyeztetettek. Bár az áldozatok túlnyomó többsége nőnemű, fiúkkal szemben is történik szexuális erőszak.

Csaknem minden korcsoporton belül találunk olyan gyermekeket, akik szexuális erőszak áldozatai, éppúgy, mint a különböző társadalmi-gazdasági és etnikai csoportok mindegyikében is. A vidéken, nagy- és kisvárosokban lakó gyermekek között azonos valószínűséggel találunk olyanokat, akikkel szemben szexuális erőszakot követtek el.

Kik az elkövetők?

A gyermek-áldozat és az elkövető közötti specifikus viszonyra vonatkozó becslések mintánként eltérnek. Az elkövetői típusok egymáshoz viszonyított aránya valószínűleg fontosabb, mint az egyes specifikus típusokra vonatkozó adatok. A gyermekekkel szemben szexuális erőszakot elkövető felnőttek általában rokonok, vagy legalábbis ismerősök a gyermek, illetve családja számára.

A szexuális erőszak elkövetőinek köre természetesen nem korlátozódik a felnőttekre. Bár a nyilvánosságra hozott adatok távolról sem elégségesek, számos klinikai megfigyelés jelzi jelenleg az azonosított tizenéves elkövetők számának drámai növekedését. Sőt, nem egy klinikáról érkeznek jelentések arról, hogy fiatal gyermekek kerültek felvételre azért, mert szexuális erőszakot követtek el más gyermekek ellen.

A rendelkezésre álló adatok arra engednek következtetni, hogy a szexuálisan agresszív egyének elsősorban tizenéves vagy felnőtt fiúk és férfiak. Más esetekben azonban nők, illetve fiatalabb gyermekek részéről is tapasztalható szexuális agresszivitás. Semmiképp se hagyjuk automatikusan figyelmen kívül az olyan szexuális erőszakról szóló gyermeki tudósításokat, amelyekben az agresszor nem felel meg valamely, az életkorral, nemmel, illetve az áldozatul esett gyermekkel való viszonyról szóló előfeltételezéseinknek. A gyermekek szexuális viktimizációjával kapcsolatos egyik legnehezebben megválaszolható kérdés az, hogy miért vállalkoznak felnőttek egy olyan viselkedésre, amelynél ekkora a stigmatizáció veszélye, illegális, és ennyire idegen a normális viselkedéstől. E kérdés jelentős mértékben kihat arra is, ahogyan a gyermekekkel szemben szexuális erőszakot elkövető felnőtteket kezeljük. Számos pszichiáter vagy szociális gondozó szakember éppúgy hajlamos a drasztikus leegyszerűsítésekre e felnőttekkel kapcsolatban, mint a nagyközönség. Egyre több bizonyíték enged arra következtetni, hogy egyes „népszerű” vélekedések a felnőtt elkövetőkkel kapcsolatban egész egyszerűen pontatlanok. Az egyik ilyen népszerű elképzelés szerint például a felnőttek két típusa érintkezne szexuálisan gyermekekkel. E nézet szerint az első csoport pedofil személyekből áll, akiknek szexuális érdeklődése a gyermekekre korlátozódik. A másik csoport pedig olyan férfiakból áll, akik saját családjuk gyermek tagjaival törekszenek szexuális érintkezésre, azaz vérfertőzésre.

Pedofília vagy vérfertőzés

Az az alapvető hiedelem, hogy a vérfertőzés a szexuális erőszak egyéb formáitól gyökeresen eltérő pszichiátriai probléma volna, két megkérdőjelezhető elven nyugszik.

- A vérfertőzést elkövetők nem folytatnak szexuális tevékenységet a családon kívül.
- A vérfertőzés nem-szexuális igények szexuális kifejezése.

Az a gondolat, hogy az apák nem követnek el szexuális erőszakot olyan gyermekekkel szemben, akikkel nem állnak rokonságban, néhány, a vérfertőzés okaira vonatkozó klinikai következtetésen alapul. Bár egyetlen olyan klinikai elmélet sincs, amely alátámasztaná ezt az elképzelést, ez azon a hiedelmen nyugszik, hogy a vérfertőzés olyan családi probléma, amelyben a vérfertőző triász mindhárom tagja hozzájárul az apa és lánya közti szexuális viszony létrejöttéhez és fenntartásához. Például, egyes vérfertőző családokat úgy tekintenek, mind amiknek tagjai valamennyien inadekvát, éretlen és dependens személyiségek, akik rettegnak a család szétesésétől és a magárahagyottságtól. Egy ilyen család-rendszerben a vérfertőzés tölti be annak a titoknak a szerepét, amely összefogja a családtagokat és megvédi az egyéneket a magukra hagyottságtól. Mások azt vetették fel, hogy a vérfertőző apák számára a lányukkal való szexuális érintkezés teszi lehetővé a saját anyjuk iránti ellenszenvük kivetítését. Egyesek úgy tartják, a vérfertőző apák kisebbségi és függőségi érzések, illetve aggodalom rabjai, s genitális késztetések formájában ezek az érzések jelennek meg és irányulnak a család azon tagjaira, akik a legkevésbé képesek visszaütni. Ugyancsak szokás azt állítani a vérfertőző családokban élő anyákról, hogy ők a saját anyjuk iránt érzett ellenszenvet vetítik ki az anyjukat helyettesítő személyre (lányukra) azáltal, hogy az apával ágyba kényszerítik őket. Azoknál a terapeutáknál, akik így gondolkoznak, a beavatkozás fő célpontjai ezek a pszichológiai és interperszonális problémák lesznek.

Valójában azonban egyre több bizonyíték van arra, hogy a vérfertőző apák a családon kívül is elkövetnek erőszakot gyermekekkel szemben, miközben szexuális viszonyt folytatnak saját gyermekeikkel és feleségükkel. Egy fontos tanulmányban Ábel és munkatársai 141 olyan férfit vizsgáltak meg, akit azért küldtek hozzájuk, mert velük rokonságban álló nőnemű gyermekekkel szemben szexuális erőszakot követtek el. A kezelés során később kiderült, hogy 44 százalékuk a családon kívül is követett el erőszakot gyermekekkel szemben egyidejűleg azzal, hogy a rokon leánygyermeket is bántalmazták szexuálisan. Ha ez az adat releváns arra nézve, milyen mértékben követnek el szexuális erőszakot a vérfertőző személyek a családon kívül – márpedig úgy tűnik, hogy az –, akkor komoly kétség merül fel azzal az elképzeléssel kapcsolatban, miszerint az elkövető és áldozata közötti rokoni kapcsolat a felnőttek által gyermekekkel szemben elkövetett erőszak problémájának releváns klinikai aspektusa.

Az a gondolat, hogy a vérfertőzés nem-szexuális igények szexuális kifejeződése (például a család szétesésétől való félelem) sokat veszít feltételezett fontosságából, ha meggondoljuk, hogy tulajdonképpen mindenféle szexualitás bír szexualitáson kívüli dimenziókkal is, amilyen a függőség, a közelség vagy a düh. Úgy az, hogy rendelkezik szexuális és nem-szexuális jegyekkel, nem tekintető a deviáns szexualitás lényeges megkülönböztető jegyének. Fiziológiai vizsgálati jegyzőkönyvek révén összegyűlt bizonyos mennyiségű bizonyíték arra, hogy a gyermekek hasonló szexuális izgalmat okoznak a vérfertőző és a nem-vérfertőző elkövetők között egyaránt.

A gyermekek szexuális felhasználásának valóban lehetnek fontos, szexualitáson kívüli dimenziói, mindaddig azonban ezeket nem sikerült azonosítani, sem hasznukat kimutatni a kezelésben. Annyi világos, hogy a gyermekekkel szembeni szexuális erőszak legalábbis részben szexuális probléma. Ez azt jelenti, hogy a problémában szerepelnek gyermekekhez

kötődő nemi vágyak és fantáziaképek, illetve a gyermekek, mint szexuális tárgyak keltette szexuális izgalom.

Elkövetői profilok

Egy további félreértés a gyermekekkel nemi érintkezésbe lépő felnőttekkel kapcsolatban az, hogy létezik olyan egységes pszichológiai profil, amely leírja őket. Ez voltaképpen egy fejlettebb verziója a szexuális erőszakot elkövetőkről a köztudatban élő képnek: „mocskos vénemberek esőkabátban”. A jelenleg rendelkezésre álló legpontosabb információ szerint azonban nem létezik olyan specifikus pszichológiai profil, amely segíthetne abban, hogy megállapíthassuk, kikről valószínűsíthető, hogy gyermekekkel szembeni szexuális erőszakot követnek el.

Az elkövetők klinikai sajátosságai

Ha az a sok népszerű elképzelés arról, hogy mely felnőttek azok, akik a gyermekekkel szemben szexuális erőszakot követnek el, pontatlan, akkor joggal vetődik fel a kérdés: „Hogyan lehet az elkövetők természetét fogalmilag megragadni?” Létezik néhány olyan klinikai sajátosság, amelyek, bár nem alkotnak pszichológiai profilt, mégis keretet nyújtanak a kérdéses személyek vizsgálatához.

Az egyik központi gondolat a gyermekekkel szexuálisan érintkező felnőttekkel kapcsolatban az, hogy azért szorúlnak erre, mert nélkülözik az ahhoz szükséges szociális képességeket, hogy saját kortársaikkal érintkezve jussanak nemi örömhöz. Ámbár az eddigi kutatások csak meglehetősen kis mértékben támasztják alá ezt az elképzelést, idővel lehetséges, hogy több bizonyíték kerül napvilágra a szociális képességek hiányának a gyermekekkel szembeni szexuális erőszakkal való kapcsolatáról. Egy nagy klinika kutatási adatai szerint, az ott megfordult gyermekeket molesztáló személyek 43 százalékánál tapasztaltak csökkent szociális képességeket.

A gyermekekkel szemben szexuális erőszakot elkövető felnőttek kognitív torzításokat alkalmaznak, hogy racionalizálják vagy minimalizálják a gyermekekkel elkövetett cselekedeteket. Az egyik kutatási jelentés felsorolja a leggyakrabban előforduló torzításokat.

- „Az a gyermek, aki fizikailag nem áll ellen, valójában maga is kívánja a szexet.”
- „A gyermekkel való szexuális érintkezés csupán a szeretet kimutatása, vagy csak szexuális felvilágosító célokat szolgál.”
- „Egy gyermek genitáliáinak tapogatása nem is szexuális cselekedet, úgyhogy nem okoz semmi kárt.”

E hiedelmek vagy attitűdök teszik lehetővé a felnőtt számára azt, hogy ismételten olyan cselekedeteket végezzen, amik másoknak fájdalmat okoznak, s komoly személyes veszteséggel járnak. E torzítások annyiban hátráltatják a kezelést, amennyiben lehetővé teszik a felnőtt elkövető számára, hogy másnak lássa viselkedését, mint ami valójában.

Adott esetben a szakmabeliek is hozzájárulnak az ilyen torz gondolkodásmódhoz – akár szándékosan, akár anélkül –, amikor azt a látszatot keltik, hogy elfogadják azokat a hibás nézeteket, amelyek az elkövető számára lehetővé teszik, hogy letagadja, racionalizálja vagy minimalizálja tettét.

A gyermekkel szembeni szexuális erőszak hatásai

A gyermekkori szexuális erőszak következményei meglehetősen figyelmet kapnak a szakirodalomban az 1890-es évek óta, amikor Freud összefüggést talált tizennyolc paciense hisztériabetegsége, és gyermekkori szexuális tapasztalataikról szóló tudósításaik között.

A tanulmányok számos gyermekkori pszichológiai problémát kapcsolnak össze a szexuális erőszak elszenvedésével. Ezek között szerepel depresszió, bűntudat, tanulási nehézségek, szexuális promiszkuitás, szökések, valamint bizonyos szomatikus panaszok (pl. fejfájás vagy gyomorfájás), illetve a normális viselkedés megváltozása (pl. regresszió egy fiatalabb gyermekekre jellemző viselkedési szintre). Más tanulmányok olyan következményeket azonosítottak, mint a hisztérikus rohamok, főbiák, rémálmok és kényszeres rituálék, illetve önpusztító vagy szuicid viselkedésformák.

A gyermekkori szexuális erőszakra való súlyosabb reakciókkal kapcsolatba hozható, jelenleg ismert tényezők a következők:

Az áldozat életkora: Minél idősebb az áldozat, annál valószínűbb, hogy súlyos utóhatásokra lehet számítani.

Az elkövető életkora: Minél idősebb az elkövető, annál valószínűbb, hogy súlyos utóhatásokra lehet számítani.

Az elkövető neme: Ha az elkövető férfi, valószínűbb, hogy az áldozat súlyos utóhatásokat fog elszenvedni.

Fizikai kényszer alkalmazása: Ha a gyermekkel szemben fizikai kényszert alkalmaztak, valószínűbb, hogy az utóhatások súlyosak lesznek.

Az erőszak gyakorisága: Minél gyakrabban történik meg az erőszak, annál nagyobb a súlyos utóhatások valószínűsége.

Az erőszak időtartama: A hosszabb időn keresztül történő erőszak nagyobb valószínűséggel jár súlyos utóhatásokkal.

Az erőszak mértéke: Minél komolyabb az erőszakos cselekedet (pl. cunnilingus, közösülés), annál valószínűbb, hogy súlyos utóhatásokkal jár.

Az elkövető és az áldozat közötti viszony: Minél közelebbi ez a viszony, annál nagyobb a súlyos utóhatások valószínűsége.

Az elkövetők száma: Ha egy gyermekkel szemben egynél több személy követ el szexuális erőszakot, valószínűbb, hogy annak súlyos utóhatásai lesznek.

Az áldozat családjában jelenlévő problémák mennyisége: Minél problémásabb az áldozat családja, annál nagyobb a súlyos utóhatások valószínűsége.

Rossz viszony az áldozat és testvére(i) között: Minél negatívabb az áldozat és testvére(i) közötti viszony, annál nagyobb valószínűséggel fog súlyos utóhatásokat elszenvedni.

Mi az oka annak, hogy az áldozatok egy része felnőttkorában maga is elkövetővé válik? Lehetséges, hogy az élmény kognitív torzulást idézett elő. Esetleg befolyásolta a nemi izgalom viselkedésmintáit.

A **felfedés** a gyermekkori szexuális erőszak áldozatainak azonosítása. Az azonosítás döntő lépés azon az úton, hogy az áldozatot hozzásegítsük azokhoz a pszichiátriai és szociális szolgáltatásokhoz, amelyekre szüksége van. A szexuális erőszak felfedése és az, ahogyan ezt az áldozat számára fontos felnőttek kezelik, egyúttal maga is meghatározó elem lehet az áldozat és a hozzá közel állók rehabilitációjában.

A felfedés folyamatát kevésbé értjük. Bármely nagyobb, gyermekekből vagy felnőttekből álló csoportban valószínűleg akadnak azonosított és azonosítatlan áldozatok. Egyes gyermekek azért fedik fel áldozat voltukat, mert tovább már nem képesek elviselni az ellenük irányuló erőszakot, vagy azt a nyomást, amit annak titokban tartása okoz. Mások akkor fedik

fel, mi történt, amikor szülei vagy más felnőttek megkérdezik, mi zavarja a gyermeket. Az erőszak egyes eseteire akkor derül fény, amikor egy szakember, vagy bármilyen törődő és informált személy közvetlenül rákérdez a szexuális erőszak jelenlétére a gyermek életében. S valószínűleg sok olyan áldozat létezik, aki sohasem tudósít a vele szemben elkövetett erőszakról.

A szexuális erőszak azonosítása

Vannak bizonyos vészjelek, amelyekre a szülőknek, törődő felnőtteknek vagy hivatásbelieknek fel kell figyelniük. Ha ezek közül csak egy-kettő van meg vagy hiányzik, az még nem bizonyítja a szexuális erőszak fennálltát. Olyan jelként kell tekinteni őket, amelyek arra ösztönzik a gyermekkel törődő felnőttet, hogy komolyabban utánanézzon a dolognak, vagy hivatásos segítséget kérjen annak eldöntéséhez, mi történhetett a gyermekkel. Az is előfordulhat, hogy e jelek egyike sincs jelen, s a gyermek mégis szexuális erőszak áldozata. Az egyik tanulmány szerint az erőszakra utaló szimptómák száma átlagosan 3,5 volt, ugyanakkor a gyermekkori szexuális erőszak azonosított áldozatainak 21 százaléka e szimptómák egyikével sem rendelkezett. Előfordul, hogy a felsorolt szimptómák közül számos jelen van, a magyarázat azonban mégsem szexuális erőszak, hanem valami más. A listán szereplő viselkedésformák egy része például csupán azt jelzi, hogy a gyermek valamiféle stressznek van kitéve. A rémálmok, szomatikus panaszok vagy a rettegés származhat a szexuális erőszak, illetve annak titokban tartása okozta nyomásból, ám okozhatja egészen más is, például egy tanárral való konfliktus az iskolában. Ha ilyen problémákat veszünk észre, beszéljünk a gyermekkel és próbáljuk segíteni, hogy kifejezhesse, mitől fél vagy szorong.

A szexuális erőszakot elszenvedett gyermekeknél esetenként olyan viselkedésformák is megjelennek, amelyek aligha származhatnak másból. A kortársakkal, játékokkal vagy állatokkal szemben tanúsított szexuális jellegű viselkedés, a szexuális szókincs, vagy olyan ismeretek, amik újak; vagy nem jellemzőek az adott gyermekre, vagy a genitáliák fizikai traumái a legvalószínűbb, hogy szexuális erőszakból erednek. Csak nagyon ritkán, súlyosan zavart gyermekek esetében lehet ilyen viselkedésformákra lelteni anélkül, hogy a gyermek és egy másik személy között ne állna vagy állt volna fenn szexuális érintkezés.

Azokat a gyermekeket, akiknél e tünetek bármelyike jelen van, meg kell vizsgálni, hogy a szexuális viktimizációt kizárhassuk. Egyes gyermekvédő szervezetek és jogászok jobbnak tartják, ha a gyermek szülei nem beszélnek erről a gyermekkel, mert attól félnek, az ilyen beszélgetések során a gyermekek prekonceptiókra tesznek szert. Ez a követelés azonban kétségkívül irreális. Minden szülő először maga szeretne többet megtudni a gyermektől, még azt megelőzően, hogy a gyermekvédelmi szolgálatokhoz, a rendőrséghez vagy pszichiáterekhez fordulna. A nagyon fiatal, illetve különleges bánásmódot igénylő (pl. fejlődésben visszamaradt) gyermekek esetének kivételével az, hogy a szülő elbeszélget vele, valószínűleg lényegesen nem befolyásolja a gyermek tudósításának megbízhatóságát.

Tünetek előfordulási aránya egy szexuális erőszakkal foglalkozó központban elvégzett, a gyermekkori szexuális erőszak utóhatásaival foglalkozó vizsgálat szerint:

- Csekély önbecsülés – 33%
- Erőszak kiváltotta félelem – 31%
- Emocionális zavar – 23%
- Rémálmok/alvási panaszok – 20%

Elfojtott düh/ellenségesség –19%
Depresszió –19%
Visszahúzódás a tevékenységektől – 15%
Tanulási problémák –15%
Álmodozás, memória-kiesés, koncentráció képtelenség –% 14
Túlzott engedelmesség, szolgálatkészség –14%
Viselkedésbeli regresszió –14%
Agresszív viselkedés –14%
Általános félelem –12%
Pszichoszomatikus panaszok –10%
Nem tanulási jellegű magatartási problémák – 9%
Képtelenség kapcsolatok létesítésére és fenntartására – 8%
Test-kép problémák – 8%
Életkornak nem megfelelő
szexuális viselkedés – 7%
Nem megfelelő/destruktív viszony az egykorúakkal – 7%
Szuicid gondolatok/kijelentések – 6%
Válogatás nélküli gyöngédség igény ill. nyújtás – 6%
Pánik/szorongásos rohamok – 6%
Obszesszív vagy repetitív gondolatok – 5%
Hajlam, hogy veszélybe sodorja magát – 5%
Túlzott autonóm izgalom – 5%
Kisebb problémák a rendőrséggel – 3%
Kábítószer/alkohol függőség – 2%
Bolti lopás/lopás – 2%
Erőszakos fantáziaképek – 2%
Szökések – 2%
Másokkal szembeni szexuális erőszak – 2 %
Öngyilkossági kísérletek – 2%
Önmagukkal szemben elkövetett fizikai bántalmazás – 1 %
Ritualisztikus viselkedés –1%
Prostitúció –0.9%
Étkezési rendellenességek – 0.9%
Nagyobb rendőrségi problémák – 0.3%

Rendelkezésre áll néhány útmutatás arra nézve, hogyan kell fejlődésük különböző szakaszaiban a gyermekekkel a szexuális erőszakról beszélni.

- * Olyan szavakkal és fogalmakkal beszéljünk a gyermekkel, amelyeket megért.
- * Éreztessük a gyermekkel, hogy érdeklődünk iránta és törődünk vele.
- * Miközben a gyermekeknek olyan kérdéseket teszünk fel, amelyek segítségével megtudhatjuk, mi történt valójában, éreztessük vele azt, hogy hiszünk neki.
- * Amennyire csak lehetséges, maradjunk, semlegesek, ne mutassunk ki erős negatív vágy pozitív emóciókat, hiszen lehetséges, hogy ezek befolyásolják, mit mond a gyermek.
- * Még abban az esetben se döntsünk véglegesen úgy, hogy a gyermek tudósítása valótlan, ha perverznek vagy valószínűtlennek tűnik, amit mond. (Ez a tanács egyre fontosabbá válik, ahogy a szakmabeliek mindinkább rájönnek, a gyermekek sokkal pervertáltabb cselekedeteknek vannak kitéve, mint korábban hitték.)

Amennyiben egy felnőttnek oka van azt feltételezni, hogy egy gyermekkel szemben szexuális erőszakra került sor, köteles gyanúját a megfelelő szerveknek jelenteni.

A terápia

Amikor egy feltételezett gyermekkel szembeni erőszakot jelentenek, ezzel kezdetét veszi az a folyamat, amelyben lehetséges a professzionális értékelés. Ennek az értékelésnek a feladata, hogy eldöntse, van-e elfogadható bizonyíték a vád mögött. Miután a gyermekkel szembeni erőszak ténye bebizonyosodott, egy sor intézmény kap szerepet abban, hogy a gyermek áldozatok, a velük együtt élő és életüket befolyásoló felnőttek, valamint az elkövető szükségleteivel foglalkozzanak.

Orvosi vizsgálat

A gyermek orvosi vizsgálata számos célt szolgál. Ha érzékeny és jól képzett orvos végzi, nagy segítséget nyújthat a gyermeknek és családjának azzal, hogy megnyugtatja őket, hogy a gyermek fizikailag egészséges, és az erőszak nem okozott maradandó károsodást. Ahogy az orvosok egyre hatékonyabban képesek végbél- és genitális vizsgálatokat végezni gyermekeken, mind nagyobb bizonyossággal állapítják meg a szexuális trauma jeleit, pl. sérült szövetet. Az ilyen jellegű bizonyítékok nagyon fontosak a gyermekek, különösen az egészen fiatal gyermekek állításainak alátámasztásában. Egyre jobban tudatosul, hogy a gyermekkori szexuális erőszak áldozatai különböző nemi úton terjedő betegségeknek is ki vannak téve. E kórok közül sok kezdetben tünetmentes, s ha diagnosztizálatlan marad, a gyermek maradandó károsodását okozhatja.

Szociális támogatás

A gyermekkori szexuális erőszak eseteinél a kezdeti beavatkozás lényeges aspektusa a különböző szociális szolgáltatások biztosítása. Különösen azokban az esetekben, amikor az elkövető egyúttal az áldozat és családja elsődleges anyagi támasza, ezek a szociális szolgáltatások teszik lehetővé, hogy az anyák gyermekeik védelmében cselekedhessenek.

Hatóságok

Bármilyenek is legyenek a hatóságok részvételének elméleti előnyei vagy hátulütői, a gyermekekkel szembeni szexuális erőszak területén valószínűtlen, hogy az igazságszolgáltatás érdeklődése csökkenne az ilyen esetek iránt. A hatóságok részvétele az esetekben nem szükségképpen vezet a gyermek áldozatok traumatizációjához, ahogyan az sem szükségszerű, hogy az elkövetők a kezelés helyett kizárólag büntetést kapjanak. Nagymennyiségű anyag áll rendelkezésre a hatósági személyek kiképzéséhez, hogy érzékenyen tudják kihallgatni a gyermekeket, illetve megismerjék a gyermekkori szexuális erőszakra vonatkozó legfrissebb információkat. Éppúgy, mint a beavatkozás egyéb formái, az igazságszolgáltatás erőfeszítési is lehetnek otrombák, elhibázottak vagy károsak. Akkor, ha valamely konkrét esetben probléma merül fel a beavatkozási rendszerrel kapcsolatban, minél előbb be kell vonni más hivatásbelieket is, hogy segítsenek rendezni a helyzetet.

Különleges rizikófaktorok

Függetlenül attól, milyen egyéb klinikai kérdésekkel foglalkozik a kezelés, nyilvánvaló, hogy számos probléma szükségképpen megjelenik a viktimizációban, s ezekkel mindenképpen foglalkozni kell (a gyermek fejlődési fokának megfelelő módon). Pl. az a gyermek, aki egyszer erőszak áldozata lett, nagyobb eséllyel lesz megint az. Ebből következik egyfajta, a szexuális erőszak prevenciójára irányuló erőfeszítés szükségessége az áldozatok kezelésénél. Egyes fiú áldozatoknál fennáll annak a veszélye, hogy idősebb korokra bennük magukban is szexuális érdeklődés fejlődik ki a gyermekek iránt: a hímnemű áldozatok esetében helyénvaló bizonyos mértékű terápiás munkát ennek megelőzésére szentelni.

Megelőzés

Jelentős erőfeszítések történtek az utóbbi néhány év során annak érdekében, hogy olyan anyagokat és programokat fejlesszenek ki, amelyek segítenek a gyermekeknek megelőzni saját viktimizációjukat.

A prevenció tevékenységet végzők közül gyakorlatilag senki sem hiszi azt, hogy az volna a leghatékonyabb vagy legkívánatosabb módszer, hogy a leggyengébb láncszemhez, a gyermekekhez, magukhoz fordulunk. Annál azonban mindenképpen többet ér, mint ölbe tett kézzel várni, hogy a kutatások megállapítsák, hogyan lehet a felnőtteket megakadályozni abban, hogy gyermekekkel szemben szexuális erőszakot kövessenek el.

A szexuális erőszakkal szembeni prevenció lényege, hogy olyan fogalmakat és képességeket adjunk át a gyermekeknek, amikről azt hisszük, hozzásegítik ahhoz, hogy elkerülje saját szexuális viktimizációját.

A legtöbb prevenció tevékenységben valamilyen módon szerepelnek az alábbi fogalmak:

A test fölötti rendelkezés joga. A gyermekeknek joguk van ellenőrzés alatt tartani a testükhöz való hozzáférést. Testüket senki mással nem kötelesek megosztani.

Érintési kontinuum. Az érintésnek különböző fajtái vannak. A legfontosabb, hogy ezt megértessük a gyermekekkel, s tudatosítsuk, nem kötelesek az érintések minden fajtáját tolerálni vagy elfogadni. Azok a szavak, amikkel ezt a fogalmat kifejezik, programonként változóak, többek között:

- „szabad” és „nem szabad” érintések;
- „jó”, „rossz”, és „furcsa” érintések;
- a test azon részeinek megérintése, amik „a fürdőruha alatt vannak”;
- a test „intim részeinek” érintése.

Azért használják ezeket a kifejezéseket, mert úgy vélik, egyes szülők elleneznék az anatómiailag pontos terminológiát. Néhány ilyen kifejezés azonban meglehetősen problematikus.

Egyes gyermekek a szexuális tevékenységet nem fogják pl. „rossznak” tekinteni. Továbbá, egy vizsgálat szerint minél elvontabb egy fogalom, annál nehezebben tanulják meg a gyermekek.

Titkok. A gyermekeket megtanítják, hogy a „titok” és a „meglepetés” különbözik. A meglepetéseket (pl. születésnap ajándékokat) egy idő után elárulják. Az érintéssel kapcsolatos titkot nem kell megtartani.

Intuíció. A gyermekeket arra bátorítják, hogy megbízzanak saját érzéseikben. Ha úgy érzik, hogy egy helyzet rossz, vagy nem megfelelő, valószínűleg igazuk van, ezért mondják el valakinek.

Nemet mondani. A gyermekeket megtanítják nemet mondani, ha valaki megérinti, vagy meg akarja érinteni intim testrészeiket. Egyes programokban arra tanítják a gyermekeket, hogyan kell határozottan nemet mondani, pl. úgy, hogy egyenes a szemébe néznek a másik embernek és azt kiáltják, „Nem!”.

Elmondás. A programok arra bátorítják a gyermekeket, hogy mondják el, ha valaki megérinti, vagy meg akarja érinteni intim testrészeiket. Több személyt javasolnak, akinek ezt el lehet mondani, pl. szülőket, tanárokat, vagy a gyermek barátainak szüleit. Azt sugallják, hogy a felnőttek hinni fognak a gyermeknek, ha pedig valamelyik felnőtt mégsem hisz nekik, akkor másnak is beszéljenek.

A szülők ideális helyzetben vannak ahhoz, hogy elsajátíttassák velük a prevenció fogalmakat és készségeket. A prevenció ismeretek részévé lehetnek a többi biztonsági információnak, amit a jó szülők rutinszerűen átadnak, pl., hogy hogyan kell átmenni az úttesten, hogyan kell a testünkkel törődni, vagy hogyan kell telefonálni. Számos olyan könyv és egyéb segédanyag van, amit a szülők felhasználhatnak, s nem szabad félniük gyermeküknek olyasmit tanítani, ami segít a szexuális erőszak helyzeteit megelőzni, azokból kiszabadulni, vagy azokról utólag beszélni.

(A National Committee for Prevention of Child Abuse engedélyével, az angol nyelven publikált tanulmány rövidített változata. Angol nyelvből fordította: Margitta Nóra)

John R. Conte

Esettanulmány

„A gyermeknek mindig hinni kell...”

Gyermekkel kapcsolatban felnőtt felelősséget megállapítani, különösen büntetőjogit, ahol nemcsak a közvélemény, hanem a bíróság súlyos ítéletével is számolni kell, kényes és roppant nehéz feladat. Kiváltképpen, ha azt is figyelembe vesszük – és ez az ítélezőknek kötelességük –, hogy néhány embertársunk kitalálta már: a gyermek eszköze (is) lehet a másik ember tönkretételének; a hatóságok a megmondhatója annak, hogy hány bosszúra éhes polgár, (főleg szülői minőségében) gyakorolja is. Ki lehet-e deríteni az igazságot, és vajon a magyar igazságszolgáltatás kellően felkészült-e az ilyen ügyek kezelésére?

A bűnügy, amelynek apropóján válaszokat próbálok találni, a napisajtóból jól ismert, 1993. tavaszán a Kecskeméti SOS Gyermekfalu igazgatója ellen a rendőrség elfogató parancsot bocsátott ki, szeméremsértő vétség miatt. Az igazgatót néhány napos bujkálása után kézre kerítették, és a bíróság előzetes letartóztatásba helyezte. A gyanúsítás – ma már a vádbeli tényállás – alapját az igazgatónak az általa azóta is tagadott magatartása jelenti, miszerint a gyermekfalu egyik 14 éves növendékének testét szexuális célzattal érintette. A pedagógus és a felügyeletére bízott gyermek közötti ilyen jellegű kapcsolat időtartama pontosan nem határozható meg, de mindenesetre nem egy alkalomról volt szó, és a folyamat csúcspontjaként a gyermek gyógyszerrel öngyilkosságot kísérelt meg. A próbálkozás halált nem okozhatott volna, feltehetően valamiféle erős jelzést szándékozott küldeni a környezete számára szorongatott helyzetéről.

A tényekhez tartozik az is, hogy a gyermek azt állítja: nem az igazgató miatt nyúlt a gyógyszerhez, hanem úgy általában, elege lett az életéből.

A gyermekek elleni családi és intézményi szexuális bántalmazásnak bűnügyi és igazságügyi tapasztalatairól a kecskeméti ügy rendőrségi vizsgálójával és a tárgyalást vezető bírójával beszélgettem. Különösen a bíró esetében igyekeztünk elkerülni a konkrét ügyre való utalást, hisz törvényi parancs kötelezi is őt erre, az ügy tanúságai azonban oly fontosak, hogy némely vonatkozását be kell mutatni az olvasónak.

A bevezetőben még annyit szükséges kiemelni, hogy a Kecskeméti Gyermekfaluban történeteket, a rendőrség megfelelően bizonyította, ennek nyomán az ügyész vádat emelt, és a Kecskeméti Városi Bíróságon már megkezdődött a büntetőügy tárgyalása.

A bíró

Egy büntetőügy kibontásán sokan dolgoznak. Munkájukat sokan aszerint minősítik, hogy születik-e elmarasztaló ítélet? A bíró tehát nem csupán az adott ügyet ismeri alaposan, hanem az eljárók munkáját is minősíteni tudja. Az ügy bírója, dr. Vas Árpád fiatal, nagyon határozott és rokonszenves ember, a Városi Bíróság elnöke is egyúttal. A kecskeméti bűnözők kemény bírónak ismerik. Szakmáját kiválóan értő, szuverén egyéniség, ugyanakkor az emberekkel való érintkezésben egyszerű, sallangmentes és közvetlen. Szívesen beszél a munkájáról, érdeklődéssel várja a büntetőeljárás küszöbön álló változásait. Amit lehet a mai szabályozás merev keretein oldani, igyekszik bevezetni, például nem idézi be az ügy valamennyi szereplőjét egyidőben, hogy azok ne órák hosszat várakozzanak a bíróság folyosóján, vagy a

tanúnak kellő időt ad, hogy megismerkedjen a tárgyalóterem hangulatával, környezetével. És azt sem tartja elképzelhetetlennek, hogy a tanú ne állva mondja el a vallomását ü tisztelt bíróságnak. Izgalmas az az elképzelése is, hogy a bíró ne egyszerűen megismételje a tárgyalás során a rendőrségi nyomozás mozzanatait, hanem valóban bíróként, semleges magatartással figyelné a felek bizonyítását, és úgy hozná meg a döntését. Azzal kezdi a beszélgetést, hogy a bíró nem beszélhet a folyamatban lévő ügyéről, de vannak tapasztalatai:

Valóban nehéz a dolga az igazságszolgáltatónak ezekben az ügyekben. Ugyanakkor könnyebb is, mert a rendőrségi előkészítés sokkal alaposabb, más ügyekhez képest terjedelmesebb a bizonyítás. Jó lenne, ha a bíró az első rendőrségi jegyzőkönyvből benyomást alkothatna magának a kihallgatás helyszínéről, a kihallgató, bevezető, hangulatoldó módszereiről. Sok tanút hallgat ki a rendőrség a bántalmazások kapcsán, akik a dolog természeténél fogva többnyire közvetett tanúk, akik a gyanúsított habitusát, életvezetését, a sértettekkel való általános viszonyát és hasonlókat jelenítenek meg. A védelem is gyakran állít tanukat, ezek rendszerint azt közlik, hogy a vádlott milyen rendes ember. Úgynevezett „alibi tanúk” soha nincsenek, ugyanis a vádlottak nem szokták tagadni, hogy az adott helyszínen a sértettel jelen voltak, csupán a vádolt magatartást.

Mindig kell szakértő, közülük a főszerep a pszichológusnak jut, akitől nem szabad kérdeznünk egyenesen azt, hogy a sértett gyermek szavahihető-e, hanem kerülő úton azt tudhatjuk meg, hogy. élményszerű-e, amit elmond. Gyakran van a kezünkben két egymásnak teljesen ellentmondó szakértői vélemény: az egyik azt állítja, hogy a gyermek úgy mondja el a történeteket, mint egy leckét, a másik pedig minden további nélkül hisz neki.

Állandó védői módszer a tárgyalásokon, hogy a gyermeket ellentmondásokba keverik bele, és így kérdőjelezzik meg a szavahihetőségét. Aligha a bíró feladata, hogy egy törvényesen megengedett eljárást alkalmazó védői módszert kritizáljon, csupán azt akarom erősíteni, hogy valóban igen nehéz a gyermek sértetti szerepe. A büntetőeljárás törvény szerintem ad némi segítséget ennek enyhítésére, mert a tanút indokolt esetben ki lehet hallgatni a vádlott távollétében, amire persze (annak ismertetése után) a vádlott reagálhat, és ha szükséges, a szembesítés már nem kerülhető el.

A büntetőeljárás gyakran újra feltépi a bűncselekmény okozta sebeket, amelyek addig már esetleg be is hegedtek, ezért mindig meg szoktam kérdezni a gondozót, hogy mi történt azóta? Ilyenkor hallom, hogy az idézés kézhez-vétele után a gyermek sírva fakadt, szorongani kezdett; úgyhogy kézenfekvő: sokkal gyorsabban kellene az ügyeknek lefolyniuk, de hát ismert, hogy mennyire túlterheltek a hatóságok, és ezekben az ügyekben rendszerint több tárgyalási napot kell tartani.

Fontos mozzanat a gyógyulás kérdése. Mindig érdeklődöm, hogy haragszik-e az elkövetőre? Jónéhányszor megtörtént, hogy a szabadlábon védekező vádlott felkereste a sértettet, bocsánatot kért. Ez természetesen számít az ítélethozatalnál.

Az ügyvédek általában ismerik ennek a jelentőségét, és szorgalmazzák is a védenceiknél, de jó lenne, ha ezt valaki, egy civil társadalmi szervezet következetesen ösztönözné.

A gyermek kihallgatásához mindig kell egy felnőtt, érzelmi támasz, ez természetesen a szülő, de könnyen lehet, hogy nem alkalmas erre a szerepre. Mégpedig egy sajátos körülmény miatt: a szexualitásról még nem esett szó a családban, így a szülő jelenléte csak fokozza a gyermek bajait, és nyilván nem is várható tőle részletes beszámoló. Ez a fajta akadály néha egészen könnyen felismerhető, hisz bizonyára másként beszélnek a szexről egy városi többgyermekes családban, mint a falusi egyke esetében. A helyettesítő személy ilyenkor lehet a pedagógus vagy más, aki a gyermek iskolájában a szexuális felvilágosítást elvégezte, bár

tudjuk, hogy ez sem problémamentes, hiszen a pedagógusok egy része nem szívesen vállalja ezt a munkát; felkészítés hiányában elutasítja az ilyen típusú beszélgetést.

A bírósági tárgyaláson igyekszünk a bántalmazott gyermek szerepeltetését a minimálisra korlátozni. A rendőrségnek persze többször ki kell hallgatnia, de jó lenne, ha a kihallgató rendőr személye az első pillanattól kezdve nem változna. Így a gyermek kevésbé érezné kiszolgáltatottnak magát.

Kecskemét nem túl nagy város, évente 10-15 szexuális bántalmazással kapcsolatos ügyünk van itt a bíróságon. Kiskorú veszélyeztetése legfeljebb úgy fordul elő, hogy a felelős felnőttel közösen követ el vagyon elleni bűncselekményt a gondjaira bízott gyermek. Gyermekbántalmazás miatt nemigen kapunk vádiratot az ügyészségtől, gondolom rendőrségi ügy is kevés van ebből.

Bizonyára a legsúlyosabb esetek kerülnek csak napvilágra, amikor orvoshoz kénytelenek fordulni, ő pedig jelenti a hatóságnak.

Úgy vélem, egy gyermek öngyilkossági kísérlete is hasonlóan komoly zavarokról árulkodik, mint láttuk a mostani ügyünkben is. Nem tudom, hogy az orvosok jelzik-e ezeket az eseményeket a rendőrség vagy a gyermekvédelmi szervek felé, de nagyon fontos volna ennek a tünetnek a hátterét megismerni.

A bírónak is gyakran vannak kétségei, hogy vajon a családi életbe beavatkozó büntetőjog hasznos-e, célszerű-e? Bizony nem egy család szétesik, ahonnan az apa a börtönbe kerül, az anyagi csőd bekövetkezik, és az is valószínű, hogy a büntetéstől önmagában, más segítség híján nem fog megváltozni az apa.

Hallottam egy amerikai gyakorlatról: bíróság elé került szülő, ha önként vállalja, hogy valamilyen kezelés alá veti magát, és megfelel az előírásoknak, melyről a segítők megfelelő tanúsítványt adnak, mentesül a büntetéstől.

Sokszor 4-5 éves sértettünk van, ezért arra gondoltam, hogy a szexuális felvilágosítást bizony már az óvodában el kellene kezdeni. Nem a cukrosbáccsival kell persze a gyerekeket felvilágosítás címen ijesztgetni, hanem azt kellene elmagyarázni a kicsiknek, hogyan reagáljanak a furcsa, szokatlan felnőtti közeledésekre. A legtöbb bántalmazás elkerülhető lett volna, ha a gyermek felismeri a veszélyt, és tudja, hogy mit kell csinálnia, hogyan kell nemet mondani, vagy a szülővel, nevelővel megosztani e tapasztalatokat. A saját példámot említem: mindig mondom a kisgyermekemnek, aki már egyedül közlekedik az utcán, hogy az úttesten való átkelésnél, ha nem biztos a dolgában, inkább várjon meg egy felnőttet és csatlakozzék hozzá. Nemrégiben elmesélte, hogy egy néni látva a tétovázását, megszólította, megfogta a kezét és átkísérte. Eddig a dolog rendben van. De tudnia kell a gyermeknek, ha ezután például az következik, hogy meghívlak kisfiam egy fagyira, akkor a kedveskedő már túllépte a normális kereteket, és neki valamiképpen tiltakoznia kell. Tudom jól, nagyon kell vigyázni, nem szabad túlzottan elijeszteni a gyermeket a külvilággal való kapcsolatában, de mindenképpen meg kell találni a módját, hogy halljon a gyermek valamit a veszélyeztetés lehetőségéről.

A rendőr

Egy bűnügyben, amíg az vádemelésre alkalmas lesz, több rendőr is szerepet kap. A bűnügyes nyomozó, a panaszfelvevő ügyeletes tiszt, a helyszínen (gyakran) legelőször megjelenő közrendvédelmi járőr, a bűnügyi technikus egymásba kapcsolódó munkája alapvető fontosságú, ám a sértett gyermekkel a vizsgáló kerül a legszorosabb kapcsolatba. A

rendőrkapitányságokon kijelölt ifjúságvédelmi nyomozók és vizsgálók azonban a bünyügyi állomány rendkívüli terhei és a szinte folyamatos személycserék miatt gyakran csak papíron léteznek. A rendőrség család-, gyermek- és ifjúságvédelmi munkájának szabályzata ideiglenes jellegű ugyan, de a munka kereteit biztosítaná; ám a személyi feltételek rendszerint hiányoznak. A fiatalokkal foglalkozó rendőr nélkülözhetetlen tulajdonságai: sokoldalú, szakmailag jól képzett, magas műveltségű és nyitott személyiségű; aki nem ilyen, maga menekül a terepről, mert a fiatalok nem fogják elfogadni partnerként, és nyomasztó kudarcai lesznek. A munkakör éppen ezért egyszerre vonzó és taszító, a testületen belüli elismertsége is hullámzó. A posztra kerülés gyakran véletlenszerű, elég hozzá a fiatal életkor. A felderítéssel foglalkozók több-kevesebb rendszerességgel, a vizsgálók meglehetősen ritkán, megyei és országos gyermekvédelmi tematikájú továbbképzésben részesülnek.

A kecskeméti városi rendőrkapitányságon a gyermekfalu bünyügyének vizsgálatát Százdai Balázné rendőr százados asszonyra bízta. A századosnő maga is családanya, fiatalasszony létére már igen tapasztalt vizsgáló. Karrierje a rendőrségen jellegzetesen „női”; mint a legkiválóbb női bünyüyesek legtöbbje, gépirónőként indult. Érettségi után a bíróságon kezdett, majd átment a rendőrségre, még közelebb az „élethez”. Kitartó szorgalma, mindig és minden munkára kész munkakedve, majd sikeres rendőrtiszti főiskolai felvételi nyomán minősítették át hivatásos állományba. Nagyon sok olyan bünyügyet vizsgált már, ahol gyermek szerepelt, többször gyanúsítottként, ritkábban sértettként. Most az ő gondolatai következnek:

Rengeteg tapasztalat nyerhető az ilyen ügyekből. Az ember kényszert érez, hogy a pusztán tényeken túl megkísérelje az okokat is megismerni, hisz gyermekek sorsáról van szó. Engem a hibás vagy vétkes szülői magatartás motívumai érdekelnek leginkább.

A nyereség kettős: könnyebb dolgom lesz a bizonyítással, másfelől megalapozottabban tudok esetleg segíteni a család sorsán, ha mással nem, hát jó szóval, tanáccsal, amit úgy látom, szívesen el is fogadnak a rendőrtől, aki az ügyüket intézi.

A gyermekfalubeli kislány öngyilkossági kísérletéről a bejelentés a bünyüyes kollégákhoz került, a felderítő munkát végzőkhöz. A rendőri tapasztalat óvatosságra int, nem ritka, hogy a környezet eltúlozza, vagy pedig másik felnőtt elleni bosszúra használja a gyermek bántalmazását vagy a gyermekkel való visszaélés más módjait. Éppen ezért a feljelentés kiegészítését rendelték el, és ennek keretében meghallgatták a kislányt, valamint a számításba vehető tanukat kikérdezték. Így tehát először a kapitányság ifjúságvédelmi nyomozója beszélt a gyermekkel. A fiatal kolléga különösebb szakmai felkészültség híján van még, de habitusa alapján jól viszonyul a különleges feladathoz. Az igaz, hogy a férfiúi mivolta veszélyeket hordoz: a kamasz lány nyilvánvalóan nehezen küzdötte le szégyenlős zavarát. Volt olyan ügyem, ahol megerőszakolt külföldi nőt kellett kihallgatni, és csak férfi tolmácsunk volt. Ez a körülmény még a felnőtt nőnél is okozott kínos pillanatokot.

Az adatok ellenőrzése és kiegészítése után elrendeltük a nyomozást. Ekkor a történet nagyjából már kirajzolódott, a vizsgálatnak az volt a feladata, hogy a részleteket kibontsa és sokoldalúan bizonyítsa. A tényállás az ilyen ügyekben rendszerint nem bonyolult, most pedig kifejezetten egyszerű, csupán néhány mozzanatú volt. Sőt, önmagában véve viszonylag csekély súlyú volt a vétkes magatartás.

Jelentőssé az a körülmény emelte, hogy nem egy tudatlan ember követte el* hanem sok gyermek sorsáért felelős, magasan képzett gyermekvédelmi szakember, akit ráadásul előzőleg többször figyelmeztettek több mint félreérthető viselkedése miatt.

A szélsőséges helyzetbe került gyermekek megszólaltatásában már gyakorlatom van. Az első feladat a feszültség oldása: szégyen, ijedtség, zavar van a lelkében, hisz a mindenható, a

gyakran szeretett felnőtt tetteről kell beszélnie, ráadásul idegen előtt. A saját szerepét rosszul értékelve esetleg büntudata is van, hogy miatta az a felnőtt most bajba került. Távolról kezdjük a beszélgetést: iskola, a hétköznapiak, az egész élete alakulása kerül szóba, mielőtt intimebb ügyekre térünk át. A kislányokkal a fiúkról beszélgetek, tetszik-e neki valaki az iskolában. Egyszerűen, úgy társalgunk, mint nő a nővel. Pár dolog magamról is szóba kerül: mit csináltam diákkoromban, sőt még az is, hogy minden felnőtt ember elkövet az életében olyant, ami nem helyes és szégyenli is, de segítenünk kell egymásnak, és akkor kisebb lesz a baj. Azt hiszem, már nem is a rendőrt látják bennem, és gondosan ügyelek arra, hogy ebben később se csalódjanak. Közben megkínálom üdítővel, figyelek, hogy nem fárad-e, kérdezem is erről. A kihallgatás olyan szobában folyik, ahol nem zavarnak, az pedig nem fordulhat elő, hogy a kollegák esetleg alaposan szemügyre vegyék, mint egy érdekes ügy szereplőjét.

A bizonyítás egyik alapköve a sértett gyermek elmondása. A szülő részvétele a kihallgatásán sokszor bajos; ha ő a feljelentő, vagy másképpen ellenérdekű a gyanúsítottal, akkor helyettesíteni szoktuk. A mostani ügyünknel arra is vigyázni kellett, hogy a nyilvánosság megfelelő időben kapjon tárgyilagos, tájékoztatást. Márpedig ha a gyermekfaluból hívunk valakit, akkor sok dolog kiszivárog, így is eléggé torz hírek keringtek. Mindezek miatt Szegedről hívtunk egy pszichológus nőt, aki sokat segített később is. A sértett kihallgatásának igen részletesnek kell lennie, ez hitelének egyik biztosítója. Tulajdonképpen arra kell alkalmasnak lennie, hogy az ügyész számára meggyőző legyen, hogy megtörtént az eset, az előadott módon. A bizonyítékok további sorában is főleg tanúvallomások vannak, mindenekelőtt azoké, akik a gyanúsított személyiségét és a tett körüli magatartását mutatták be. Tanú a kislány osztályfőnöke is a külső iskolából, sőt a hittant tanító pap, akik a sértett szexuális tájékozottságáról, illetve arról számoltak be, hogy a katekizmus tanulása folyamán éppen a tízparancsolat ne paráználkodj passzusánál tartottak. Tárgyi bizonyíték is került elő, a kislány levele az igazgató iránti vonzalmáról. A gyanúsítottat is megvizsgálta – önkéntes beleegyezésével – szexuálpszichológus. Ezek mind egy-egy apróbb-nagyobb részlettel járultak hozzá az összkép kialakulásához, vagyis, hogy megtörtént-e bűnös módon a kritika alá vett cselekmény. A bizonyítékok egy – kisebb – része nem igazolta a bűnösségét, de a nyomozó hatóságnak a mentő körülményeket éppúgy fel kell tárnia, mint a terhelőket. Az eljárás egyébként mindvégig fokozott ügyészi felügyelet alatt volt, amit az ilyen kényes ügyekben egyáltalán nem bánunk, mert elkerülhetők a buktatók.

A családokban megesett bántalmazások nyomozásánál mindig kiderül, hogy voltak már előzetes jelei a bajnak, de az anyák általában nem hisznek vagy nem akarnak hinni ezeknek, csak amikor már robban a bomba: szökés, öngyilkossági kísérlet következik be.

Azt hiszem, nehéz helyzetben is van ilyenkor egy asszony: számára a tragédia többszörös, hisz gyalázatos dolog történik a kislányával, és elveszíti az emberét is. Talán nem jól van az, hogy csak a végkifejletben van válaszlépés, mégpedig büntetőúton, és szinte jóvátehetetlen következményekkel.

Igaz, a legtöbb család, ahol szexuális visszaélés történik a gyermekkel, alacsony műveltségű és egyéb zavarok is vannak már az életükben. A jobb kondíciójú családokban nem hiszem, hogy jelentős látencia lenne, a gyermekkel fenntartott viszony nem lappanghat sokáig, olyan feszültségek halmozódnak fel, amelyek előbb-utóbb megmutatkoznak a külvilágban. A kérdés csak az, hogy a környezet, főleg az iskola, elég érzékeny-e ezekre a mozzanatokra. A legfontosabb szerintem az, hogyha egy gyermek, akárcsak utalásszerűen beszél ilyen élményéről, sürgősen tenni kell valamit. A gyermeknek mindig hinni kell. Ha csak kitalálta a történetet, akkor is valamilyen rendellenesség tüneteként kell felfogni, ami, ha

szó nélkül hagyják, súlyos torzulássá fejlődhet. Persze nem hatósági intézkedések kellene ide, hisz ezek már legfeljebb csak igazságot szolgáltatnak, mikor valami segítség kellene, mégpedig minél korábbi stádiumban.

Ennek a segítségnek az ily módon veszélyeztetett gyermekek és felnőttek egyaránt ismerik a hiányát.

Mostanában – nagyon helyesen – erőteljes felvilágosítás folyik az iskolákban a drogok veszélyeiről. Legalább ekkora energiával kellene szólni a szexualitás örvényeiről. A droggal csak néhány gyermek lép kapcsolatba, a szexualitás kivétel nélkül érint mindenkit.

Képesnek kellene lenniük észrevenni és kikerülni az idősök, felnőttek ilyen szándékú közeledését. És alighanem ennek a megtanítását is érdemes lenne a rendőrré bízni; a gyermekek ugyanis szívesen hallgatják meg a rendőr tapasztalatait, ugyanakkor úgy látom, hogy a pedagógusok nem szívesen avatkoznak ezekbe a zavaros ügyekbe. Másfelől pedig a kamaszlányok körüli felnőtt férfiak némelyikének sem ártana egy kis „oktatás”. Az édesapának arról, hogy vegye észre a nővé fejlődő lányát, és még játékból se simogassa a szexuálisan érzékeny zónákat, ne is érintse, még véletlenül sem. A nevelőapákat, pláne a nevelőket pedig abban kellene segíteni, hogy ha észreveszik a kislányos rajongáson túli érzelmeket, hogyan szereljék le azt okosan, semmit nem rombolva.

Családi, egyáltalán gyermek - felnőtt kapcsolatokba csak erőfölénnyel beavatkozni, kevés sikert ígér. Mankó nélkül nem sokat ér a rendőri eljárás, vagy a bírói büntetés. Én néha megpróbálom tapintatosan ellenőrizni, hogy elmegy-e az előírt elvonókúrára a családfő, iszik-e még egyáltalán. Kevés azonban erre az időm és az erőm, és valószínűleg jó lenne, ha ezt nem a hatóság csinálná. A rendőrségen, a mi kapitányságunkon is hatalmas mennyiségű információ gyűlik össze a rosszul élő családokról. Jön az anya és valamilyen segítséget szeretne az italozó, garázda férj ellen. Nem büntetést szeretne, hanem segítséget, ami nem további összeütközések eredője. Mi azonban csak büntető-eljárásra vagyunk feljogosítva. A forma szerint az iratot „rendezzük”, és például megtagadjuk a nyomozást, de a gyámhatóságot vagy bárki mást nem tájékoztatunk erről, pedig a probléma nem oldódott meg, nem segítettünk.

Én néha azt is megteszem ezeknél a megtagadásoknál, mert egyszerűen nem tudom szó nélkül hagyni, hogy behívom az embert és beszélek vele. Ez azonban esetleges és mivel egyszeri alkalom, tartok tőle, hogy nem is hatásos. A családi botrányokban intézkedő rendőrök jelentéseit is megkapjuk és megvizsgáljuk, leírnak-e azokban büntetőjogilag tilalmazott magatartást. Rendszerint nem érik el a kritikus szintet, így aztán nem is történik semmiféle intézkedés. Igaz, mi nem kezdeményezünk, de tessék mondani, kinél, hol kellene, van-e erre igény egyáltalán? Semmiféle civil társadalmi kezdeményezésről nem tudok, akik azt tűzték volna maguk elé, hogy segítenek a konfliktusos családokon. Persze, ha valaki mégis jelentkezne, alighanem bajban volnánk, mert nem tudjuk, hogy a személyiségi jog védelme nem tiltja-e számunkra az információk kiadását.

A bírósági ítélet fogja tartalmazni majd az igazságot, illetve annak képességeink szerinti lehető legjobb megközelítését. Remélhetően arra kapunk majd választ, hogy egy súlyos ifjúságelleni bűncselekmény történt-e, vagy csupán annyi, hogy egy nevelőjébe szerelmes kislány érzelmeit a felnőtt nem volt elég okos megfelelő mederbe terelni.

A 14 éves sértett 10 éves koráig vidéken, erősen konzervatív szellemiségű családban nőtt fel, ahol a szex tabu téma volt. 12 éves koráig a női és a férfi test közötti különbségről semmilyen fogalma nem volt, majd vallásos szellemben kapott felvilágosítást. Már hittanra

járt a piaristákhoz, és amikor a paráznasággal kapcsolatos hitbéli tilalmat tanulták, arra döbönt rá, hogy ő bűnt követett el.

Nevelőanyja és mások is látták, hogy nem megszokott módon kötődik az igazgatóhoz, akit erre figyelmeztettek is. A figyelmeztetés hatástalan volt, továbbra is túl gyakran volt kettesben az igazgató a gyermekkel, ezért jelezték az egyesület vezetőségének a problémát. A megfelelő intézkedés ezután is váratott magára, máshová pedig nem tudtak fordulni, mert a gyermekfalu teljes mértékben a budapesti központhoz tartozik, annyira, hogy a városi önkormányzati vagy más hatósági szervekhez való fordulás lehetősége fel sem merült. Felmerült persze az SOS falukkal kapcsolatosan elhangzó kritika: természetes élethelyzet-e, hogy a nevelőfaluban csak anyák vannak, és a gyerekek nem kapnak apai-férfi mintát, nem alakulhatnak ki az együttélés formái és szabályai, így a gyerekek fokozottabban veszélyeztetetteké válnak.

Végezetül álljon itt minden kommentár nélkül néhány mondat az **INTERPOL** gyermekek és fiatakorúk ellen elkövetett bűncselekményekkel foglalkozó első nemzetközi szimpóziумának (Lyon, 1992. április 7-9.) záródokumentumából:

- Minden rendőri tevékenységben első szempont legyen a gyermekek érdeke.
- Az eljárásoknak áldozat-centrikusnak kell lenniük.
- Minden gyermekek elleni bűncselekménynél multidiszciplináris együttműködésre van szükség.
- A gyermekáldozatokról külön rendőrségi statisztika készüljön.
- Külön rendőri lehetőséget kell teremteni a gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények felderítésére.
- A rendőrség működjék együtt a gyermekvédelemben illetékes szakemberekkel.
- A gyermekeket kihallgató rendőrtisztviselő legyen képes a stresszoldásra, támogató attitűd jellemezze és részesüljön rendszeres, szervezett képzésben.

A magyarországi gyermekvédelemnek – a rendőrségen is – nagy hagyományai vannak. Jónéhány dologban azonban a századfordulói állapotokhoz képest visszalépést lehet tapasztalni. A kecskeméti ügy remélhetőleg sok tanulsággal szolgál, érdemes rajta elgondolkozni. Amin viszont nem lehet gondolkodni, hanem azonnal cselekedni kell, az éppen az, hogy az eset bármikor megismétlődhet. A tárgyalt ügy fényében szorongva kell arra gondolnunk, hogy továbbra sem léteznek olyan ellenőrző vagy jelző rendszerek, amelyek kizárnák az újabb, esetleg tragikusabb fejleményt. Az ENSZ Gyermeki Jogokról szóló nyilatkozatának a hazai jogrendbe való beillesztése közben e jogok érvényesülésének biztosítékait sürgősen meg kell teremteni.

Németh Zsolt

Útmutató gyerekek kikérdezéséhez

Kerüljük el a gyerek összezavarását:

- olyan szavakat használjunk, amelyeket a gyerek biztosan megért
- ha a gyerek furcsa kifejezéseket használ, próbáljuk meg megérteni, mire gondol pontosan
- ne alkossunk értékítéletet a hallott szavak alapján
- a kicsi gyerek számára rövid kérdéseket tegyünk fel, amire egyszerűen lehet válaszolni. Jobb több egyszerű, mint egy hosszú, komplikált kérdés.

Kerüljük el, hogy megijesszük a gyereket:

- a gyerek szemmagasságában legyünk mi magunk
- lehetőség szerint ne üljünk asztal mögé
- kicsi gyerek esetén legegyszerűbb vele együtt leülni a szőnyegre
- meg kell magyarázni a gyereknek a kikérdezés célját, hogy miért érdeklődünk az érzéseiről, fájdmáról, és hogy megpróbálunk segíteni
- ha felmerül a szülővel való találkozástól való félelem, fel kell ajánlani segítséget, illetve védelmet
- meg kell kérdezni a gyerektől, hogy feloldoz-e a titoktartási kötelezettség alól azért, hogy megosszuk az információkat az orvossal, tanárral, baráttal, hivatallal vagy a szülővel
- erősítsük meg, hogy tudjuk, nem könnyű bárkinek mesélni a történekről, akár ismerős, akár idegen
- ha van a gyereknek bizalmas rokona, barátja, engedjük meg, hogy jelen legyen a kikérdezésnél
- mondjuk el a gyereknek, hogy mi a következő lépés, de ne terheljük túl információkkal
- a szexuális visszaélés esetén a kikérdező mindig azonos nemű legyen a gyerekekkel
- minimalizáljuk a kikérdezők és kikérdezések számát, ahol engedélyezett, vagy lehetséges, használjunk hang, vagy videofelvételt.

Kerüljük el, hogy a gyerek védekezni kényszerüljön:

- ne várjuk el azt, vagy bátorítsuk arra, hogy a szülője ellen beszéljen
- ne tegyünk olyan benyomást, hogy a szülőt rossznak, veszélyesnek, lustának, felelőtlennek stb. tartjuk
- emeljük ki, hogy az egész családnak szeretnénk segíteni gondjaik megoldásában.

Kerüljük el az „igen”, „nem” válasszal elintézhető kérdéseket, és ne próbáljunk olvasni a gondolataikban.

* Értékítélet-mentes, nyitott kérdéseket igyekezzünk feltenni: pl. „Látom, hogy nagyon elkeseredett vagy, szeretném tudni az okát.”, vagy „El tudnád mondani, mi történt?”

* Általánosítással is sokat segíthetünk: pl. „Sok gyerek ilyen helyzetben szomorú, haragos, ijedt”, de ne mondjuk azt: „Biztos vagyok benne, hogy most dühös vagy.”

Csillapítsuk a gyerek büntudatát:

* Biztosítsuk a gyereket arról, hogy nem felelős azért ami történt, és a vizsgálat eredménye sem őt terheli.

* Ha a gyerek maga jelentkezett, hogy elmondja a történeteket, erősítsük meg, hogy jól cselekedett.

**(Egy laikus és professzionális segítők számára készült
amerikai szórólap anyagából)**

Praxis

Az ifjúsági információs irodák szerepe az ifjúságvédelemben

A címben szereplő irodák, bár évek óta működnek, nem váltak olyan hálózattá, amely hathatósan segíthetné a gyermekvédelmet. Pedig ez a lehetőség bennük rejlik. Az információs funkció hangsúlyozása azonban nem használ az ilyen irányú hálózatfejlesztésnek. Vidéken azért, mert egy kisvárosban – sajnos – nincs annyi fiatalokat érintő program, hogy információs irodára lenne szükség az eligazodáshoz. A nagy városokban, és főleg Budapesten, pedig éppen ellenkezőleg, az lehet az önkormányzatok ellenérve, hogy más forrásokból is beszerezhetik az információkat a fiatalok. Az igazán népszerű, hosszabb ideje működő irodákat azonban tapasztalatom szerint nemcsak információkért keresik fel.

Ezek az irodák nemcsak tájékoztatnak, hanem felméri a fiatalok igényeit, azokat közvetítik az illetékeseknek, egyes programok iránt felkeltik az érintettek érdeklődését, pedagógiai-pszichológiai célzattal befolyásolják is őket. Az egyéni problémák megoldására is vállalkoznak azáltal, hogy segítők szakemberekkel, hasonló érdeklődési körű kortársakkal hozzák össze a hozzájuk fordulókat, vagy barát- és partnerkereső szolgálatot, esetleg önismereti csoportot működtetnek.

A jó ifjúsági információs irodának emellett, hogy szabadidő-eltöltési alternatívákat nyújt, a regenerálódást, pihenést, önkifejezést, önmegvalósítást elősegítő, önismereti igényt kielégítő, aktivizáló, az alakuló közösségeket menedzselő tevékenységet kell kifejtene. Az iroda körzetében élő tizenévesek számára olyan ismert és kedvelt találkahellyé kell válnia, ahol mindig számíthatnak segítségre, ha bajba kerültek (világítótorony funkció).

Sokat segíthet az iroda azoknak az önkormányzatoknak is, amelyek fontosnak tartják a fiatalok érdekeinek képviselését. Tapasztalatai alapján jelezheti ugyanis azokat a feszültségteremtő pontokat, amelyek a fiatalok közérzetét rontják. Felmutathatja a szabadidő-szervezés, a szórakoztató ipar és a közművelődés hiányosságait, felhívhatja a figyelmet a létező, de a kielégítetlen kulturális, sportolási, szórakozási igényekre (radar funkció). A jól működő irodák azáltal, hogy közvetítik a fiatalok igényeit a számukra műsorokat, programokat készítőknak, közelebb hozzák a fiatalokhoz azokat, akik e korosztály ügyeivel foglalkoznak. Kapcsolatot létesítenek az önkormányzat vezetői és az ifjúság nehezen elérhető, problémás rétegei között is (híd-funkció).

Az ifjúsági információs iroda e funkciói csak akkor működnek, ha folyamatos kapcsolatban áll a helyi művelődési házakkal, sportegyesületekkel, ifjúsági szórakozóhelyekkel, a helyi nevelési tanácsadóval, családsegítő központtal, az iskolákkal, önkormányzattal, a sajtóval, és nem utolsósorban a környék ifjúsági klubjaival, a munkaközvetítővel és a pályaválasztási tanácsadóval.

A jó iroda azonban nemcsak tájékoztat a különböző programokról, vagy a megfelelő helyre irányít, hanem maga is szervez programokat, lelki segélyszolgálatot, létrehoz klubot, és támogatja azokat az új tevékenységeket, szolgáltatásokat, amelyekre a fiataloknak szükségük van. Ily módon formálja a helyi kulturális életet, közvetve befolyásolja az ifjúsággal foglalkozó intézményeket, illetve az önkormányzat vezetőit. Tevékenysége valódi prevenció.

Míndez azonban csak akkor sikerülhet, ha az iroda mindig ügyel arra, hogy ne a könnyebb ellenállás irányában fejlődjön, és csupán a tájékoztatást kérők jegyirodájává váljon. Akkor

tölti be ifjúságvédelmi szerepét, ha nem mond le a kallódó fiatalokkal való foglalkozásról. E célból minden ifjúsági irodának a nevelési tanácsadóval és a helyi művelődési házzal együtt létre kellene hoznia egy preventív ifjúsági klubot, amely a tereken, aluljárókban gyülekező, unatkozó, iskolát kerülő fiatalokat vonná be hatókörébe.

Sajnos az ilyen jellegű ifjúsági irodák teljes hálózata még hiányzik a gyermekvédelemből, csakúgy, mint a preventív ifjúsági kluboké. Pedig a serdülőkkel végzett eredményes preventív munka nehezen képzelhető el nélkülük.

Kardos Ferenc

Az olvasóhoz

Miért éppen erről...

Aktuális téma-e a szexuális visszaélés, bántalmazás?

Még jó szó sincsen rá magyarul – hiszen az abúzus szótól joggal idegenkednek sokan –, az ismertté váló esetek száma viszonylag alacsony; miközben annyi megoldásra, feldolgozásra váró téma van, miért készítettünk hát tematikus számot erről a periférikusnak látszó kérdésről?

Miközben az ismertté váló esetek száma nálunk is viszonylag alacsony, azt is tudnunk kell, hogy a szakirodalom szerint még azokban az országokban is csak a jéghegy csúcsa látszik, ahol évtizede nagy nyilvánosságot kapott e kérdés, és beszélnek, írnak róla, tanítják a szakembereket és laikusokat az elkerülés, feldolgozás mikéntjére.

Magyarországon a szexualitásról is kevés szó esik, több évtizedes vita folyik a gyerekek „családi életre neveléséről”, „szexuális felvilágosításáról”, az iskola, család felelősségéről. Keverednek a fogalmak szerelem, szexus, érzelmek, szabadság, szabadosság, házasság és házasságon kívüli kapcsolatok, válás, homoszexualitás körül.

Noha sokféle oldalról éri vád a rengeteg reklámot, erotikus filmet, a pornót, prostitúciót, az emberek különböző csoportjai hol a túlzottnak vélt nyíltsággal és „erkölcstelenséggel”, hol a még mindig nem eléggé nyíltak és tabumentesnek tartott nyilvánossággal elégedetlenek, mégsem indultak el azok a folyamatok, amelyeket a világ nyugati felén az állampolgári öntudatosodás és érdekérvényesítési törekvések, a hatvanas-hetvenes évek erőszakellenessége, a nőmozgalmak és nem utolsósorban a lélektannak, a humanisztikus pszichológiának az elmúlt évtizedekben végbement látványos népszerűsödése és elterjedése okozott. Ezzel nem akarnánk azt állítani, hogy a prűderia, tudatlanság és az erőszakra is csábító pornográfia együttélése a felvilágosult, egészséges életörömmel nem jellemző a világ fejlettek nevezett részén, de a tájékoztatás, a megelőzés és védelem lehetősége jóval szélesebb, éppen a nyilvánosság erejénél fogva, nem is beszélve az oktatásba szervesen beépült lehetőségekről, amelyekhez minden segítő-szakmájú ember hozzáfér. Nálunk ennek hiányában még nehezebb beszélni egy olyan jelenségről, amely azokat a kérdéseket és vonzatait is óhatalanul felveti, amelyek nem tartoznak szorosan a tárgyhoz. Ezért is döntöttünk úgy, hogy megkísérelünk kaput nyitni, és ez elindíthat egy olyan folyamatot, amelyben felmerülhetnek és tisztázódhatnak kérdések, elkerülhetővé válnak tragédiák, és segítséget nyújthatunk szakembereknek és laikusoknak egyaránt, hogy gondolkozzanak ezekről a kérdésekről, és ha találkoznak velük, ne legyenek tanácstalanok. Jó lenne tudni, hogy mit gondolnak olvasóink, mit tapasztalnak saját környezetükben, és milyen lehetőségeit ismerik a segítségnyújtásnak, hová fordulnak. Ez annál is fontosabb, mert az általunk feldolgozott sajtóanyagokban sehol sem találtunk még csak utalást sem arra, hogy mit tegyen az, aki maga is sértettje, vagy valamiképpen ismerője lesz gyermekek ellen elkövetett szexuális visszaéléseknek.

(A szerkesztők)

A „szexuális abúzus” kifejezést az angol nyelvből (sexual abuse) vette át a szakirodalom. Míg a „szexuális” jelzőt mindenki elfogadja, az „abúzus” szó körül gyakori a vita. Abúzus alatt azt értjük, ha valakit (vagy valamit) kihasználnak, rossz, helytelen célokra használnak fel, jogtalanul sajátítanak ki. A magyar nyelvben is nagy a megtorpanás, hiszen a „kihasználás” árnyalatainak érzékeltetésére sem áll rendelkezésünkre túl sok kifejezés.

Használatosak még a „szexuális bántalmazás”, a „szexuális visszaélés”, „szexuális kizsákmányolás” vagy „szexuális erőszak”.

Miért több a „szexuális abúzus” kifejezés, mint az előbb említettek? Mert az abúzus gyakran jár együtt az erőszakkal, de éppoly sokszor előfordul, hogy erőszaknak nyoma sincs. A „bántalmazás” nem fedi az olyan eseteket, amelyekben nem a testi fenyegetés eszközt használták, sokkal inkább a megfélemlítést, zsarolást alkalmazták. Ugyanígy, a „nemi erőszak” kifejezés szűkíti a kört, mert – ahogy a „mártír gyermek” kifejezéssel sem illethetünk minden bántalmazott gyermeket – nem minden szexuális visszaélés jár látható, bizonyítható erőszakkal.

Nyilvánosság

Az óvatos sajtó Franciaországi felmérés

Az a módszer, ahogy a médiák a gyermekek ellen elkövetett nemi erőszak témáját tárgyalják, félelmet kelt a családokban, megkérdőjelezi az állam magánügyekbe való beavatkozásának jogosultságát, megmutatja a francia társadalom tartózkodását a probléma tárgyalásával szemben, félelmét, hogy szembekerüljön vele – írja Anne Markovich az Informations Sociales 1990/2-es számában.

Az 1988 szeptemberétől 1989 márciusáig végzett felmérést összegezve, a kitűzött téma annak elemzése volt, hogyan vesznek részt a médiák a gyermekek ellen elkövetett nemi erőszak elleni harcban. De az elemzésnek lényegében nem volt tárgya. Ugyanis – állapítja meg a szerző – nincs társadalmi harc a gyermekeket érő nemi erőszak ellen. Sőt, inkább valami széleskörű konszenzus fogja össze a médiákat: megegyeznek abban, hogy ezek iszonyatos bűntények, kemény ítéletet érdemelnek, de nem lépik túl e megállapítás szintjét.

Többféle elmélet van a szexuális bűntények egyéni és társadalmi okairól. Sok sajtóorgánium szerint a francia társadalom csak extrém esetekben lép fel ellenük. Ezért mindenfajta megelőzés nehéz, mondhatni lehetetlen. A hivatalos eljárások nevetségesnek tűnnek. Az egész társadalomnak kell fejlődnie, és állást foglalnia ezekben a kérdésekben.

Anne Markovich szerint e periódusban ambivalencia jellemzi a francia sajtót, ami ellentmondások egész sorát szüli.

– Egyrészt azt állítják az újságok, hogy harcolni kell e bűntények ellen, ugyanakkor megállapítják, hogy ezek olyan mélyen gyökereznek a társadalomban, és olyan sokrétűek, hogy a konkrét eszközök, amelyekkel a társadalom rendelkezik, illuzórikusnak bizonyulnak.

– Több médium kihangsúlyozza a francia társadalom vonakodását, a tájékoztatást és prevenciót illetően. De elismerik az iskolák számára javasolt felvilágosító programok, akciók fontosságát.

– Az elmélet szintjén visszautasítják az állam durva és önkényes beavatkozását, mert árnyaltabb magatartást várnak el, amely figyelembe veszi e különleges szituációknak minden aspektusát; de a konkrét esetekben szemére vetik az államnak, hogy nehézkesen intézi az ügyeket. Dicsérik a társadalmi szervezetek tevékenységét, amelyek az újságok szerint hatékonyabbak. Ugyanakkor a bántalmazások esetében azt a vádat emelik, hogy senki sem áll a veszélyben lévő gyermek mellett, az intézményi elhelyezést brutálisnak minősítik, mivel kiveszi a gyermeket a családi körből; de ugyanezt az eljárást szilárdan védik, ha azt „jóakarátú emberek” alkalmazzák.

Valójában mindezen vélekedés két nagy ellentét körül gyűl és kristályosodik: az egyik az elmélet és a gyakorlat közötti ellentét, a másik – és ez a fontosabb – a magán- és a közösségi szféra közötti ellentét – summázza Anne Markovich.

(Sz.I.)

Praxis

Debreceni műhelymunka

Debrecenben 1969 óta működik gyermek-nőgyógyászati szakrendelés. A debreceni Női Klinika gyermek-nőgyógyászati munkacsoportja – a Debreceni Megyei Jogú Város Egészségügyi Szolgálat támogatásával – elsőként vezette be a serdülő leányok követéses vizsgálatát. Az 1980-ban beindult szűrővizsgálat során 1993. októberéig 33 iskolában 32978 szűrés történt.

Külföldi szakirodalomra is hivatkozva, a munkacsoport azt vallja, hogy akkor legeredményesebb ez a munka, ha több éven keresztül ugyanaz a személy foglalkozik a kislányokkal. Ily módon nagyobb a serdülők befogadó készsége a tanácsok iránt és sokkal nyíltabban viszonyulnak a kérdésekhez. A munkacsoport fontosnak ítélte a szülők tájékoztatását is, bevonásukat a kutatási, felmérési folyamatba. A szűrés lényege, hogy nőgyógyászati vizsgálat nélkül, a helyszínre kimelve (az iskolák orvosi rendelőjében), célzottan összeállított kérdések és alapvető, a testi fejlettségre utaló testmérétek alapján követve a leányok fejlődését, kizárja a nőgyógyászati vizsgálatot, mivel egy jól megfogalmazott kérdőív és a fejlődési adatok segítségével próbálja kiszűrni a rendellenességeket.

Korai nemi érés?

Nem titkolt célja a vizsgálatnak a hatékonyabb egészségnevelés kidolgozása Sem, hiszen a hosszan tartó, őszinteségre alapozó személyes kapcsolat nyitottá teszi a kislányokat, bizalommal fogadják a tanácsokat, és bátrabban tesznek fel kérdéseket is.

Fontos észrevételt fogalmazott meg a munkacsoport e kutatás folyamán, és pedig, hogy a serdülő korú fiúgyermek test és lelki fejlődésével sokkal kevesebbet foglalkoznak, ez irányú nevelés csak a lányokra szorítkozik. „Pedig hiába védjük, okítjuk, világosítjuk fel leányainkat, ha jövőbeni partnereikkel nem foglalkozunk, nem érjük el a kívánt eredményt. A tizenéves fiúknak is lehet és van is a pubertáskorban jelentkező elváltozásuk. Igen sok a tudatlanságból eredő félelmük és kétségük. A másik nem irányába mutatkozó érdeklődés sok esetben durvaságban vezetődik le. Nem egyszer tapasztaljuk, hogy a nekik tetsző kislánynak nekirohannak, megütve annak fejlődő, igen érzékeny mellét. Ezek a jelenségek leküzdhetők lennének, ha a fiúkkal is fokozatosan, egyénileg foglalkoznának arra hivatott személyek.”

Fontos következtetése a kutatómunkának az is, hogy a debreceni csoport szerint a közhiedelemtől eltérően a tizenévesek körében tapasztalható szexuális szabadosság sokkal inkább társadalmi okokkal, és nem a nemi érés előbbre tolódásával magyarázható.

A korán kezdett nemi élet gyakori velejárója a fiatal korban alkalmazott terhesség-megszakítás, aminek oka inkább keresendő a hátrányos gazdasági és társadalmi családi környezetben, valamint a szexuális nevelés hiányában.

A statisztikák szerint Magyarországon az utóbbi tíz évben a terhesség-megszakításon átesett nők több mint tíz százaléka húsz év alatti volt. A Debrecenben vizsgált esetek közül négy kislány a 14. életéve előtt esett át művi vetélésen, közülük egy nemi erőszak áldozata volt.

A nemi erkölcs elleni bűncselekmények gyermek-nőgyógyászati tanulságai

címen 1990-ben tanulmányt közölt a debreceni kutatócsoport a Magyar Nőorvosok Lapjában. E tanulmány összegezi az 1983. január 1. és 1988. december 31. közötti 203, a rendőrség által (erőszakos közönség vagy annak gyanúja miatt) megvizsgált eseteket.

Szomorú, ám rendkívül fontos tanulságokat vonhattak le a kutatók. Például, hogy a 203 nő közül 137 tizenhét éven aluli, a legfiatalabb 5 éves volt; a legveszélyeztetettebb korosztály a 11-14 éveseké; a leggyakrabban a nyári hónapokban, illetve januárban, vakáció idején fordult elő a vizsgált bűncselekmény; napszak szerint délután és éjszaka négyszer gyakrabban fordul elő, mint délelőtt; a helyszínt illetően: leggyakrabban a sértett otthonában történik a bűncselekmény, ezt követően a legmagasabb százalékban pedig a szórakozóhely és az elkövető lakása áll; a tettes és áldozata közötti kapcsolatot vizsgálva kiderült, hogy az esetek 41,87 %-ban az elkövetőt korábban is ismerte a sértett; a vizsgált sértettek közül egyetlen személyt sem találtak szellemi vagy testi fogyatékosnak...

Szexuális nevelés

A debreceni kutatás szomorú következtetéseket vonhatott le a felnövekvő nemzedékek nemi neveléséről is. Az évek óta folyó meddő vita hol az egészségügy, hol az oktatásügy, hol a család hatáskörébe utalná a szexuális nevelést. A kutatócsoport megvizsgálta a terhesség-megszakításon átesett leányok közvetlen környezetét, a családot. Az eredmény: a szülők 65,5 %-a nem beszélt gyermekével szexuális kérdésekről, de 37,2 %-a még a menzeszről sem. „Joggal merült fel a kérdés – összegezik a kutatók –, hogy a szülők képzetlensége, vagy a család rideg, elutasító légköre teszi lehetetlenné az ilyen irányú beszélgetéseket.(...) Ezeknek a gyerekeknek közel egyharmada csonka családban él (29,5 %-a egyszülős családban, 2,4 %-a nevelőszülőknél), és az is szembetűnő, hogy ezek a leányok az országos átlaghoz viszonyítva nagyobb arányban élnek többgyermekes családban.” Bármennyire is kívánatos lenne, hogy az elsődleges szexuális felvilágosítást a családban kapja a serdülő gyermek, az iskola és az egészségügyi hálózat szerepe felbecsülhetetlen.

Debrecenhez hasonlóan az ország más városaiban is alakulnak munkacsoportok, folynak kísérletek, vannak kezdeményezések.

Lapunk nem vállalkozhat – már csak terjedelmi okok miatt sem – egy teljes körkép rögzítésére. De következő számainkban szívesen visszatérünk a témára, és örömmel adunk helyet minden írásnak, tanulmánynak, felmérésnek, amely a konkrét hazai helyzetképet tovább árnyalja.

Sz.I.

JEGYZET

A debreceni munkacsoport tevékenységéről, kutatásairól és eredményeiről (melyeknek együttes számbavételével egy vidéki nagyvárosról „sajátságos” képet nyerhetünk) a következő kiadványokból tájékozódhat az érdeklődő:

Csoknyay Judit dr., Borsos Antal dr.: Debreceni serdülő leányok követéses vizsgálata. In: Népegészségügy 67., 1986.'

Székely Péter dr., Kovács Judit dr., Borsos Antal dr.: A nemi erkölcs elleni bűncselekmények gyermek-nőgyógyászati tanulságai. In: Magyar Nőorvosok Lapja 53, 1990.

Csoknyay Judit dr., Borsos Antal dr., Rohácsné Lehó Etelka: A fiatalkorú terhesség-megszakítások okainak vizsgálata. In: Népegészségügy 73., 1992.

Felhívás

A GYERMEKVÉDELEM NEMZETKÖZI GYAKORLATA

címen jelenteti meg a Pont Kiadó annak a könyvsorozatnak az első kötetét, amely a jelzett témakörben tájékoztatást és alapvető ismereteket kíván nyújtani.

A gyűjtemény elsősorban pedagógusokhoz, szociális munkásokhoz szól – de a döntési joggal felruházott önkormányzati és parlamenti képviselők sem nélkülözhetnek egy ilyen kézikönyvet.

A rangos magyar szerzői gárda a gyermekvédelem tárgykörében a legnagyobb tapasztalattal rendelkező országok jogi és intézményesült gyakorlatát mutatja be. A nemzetközi szervezetek tevékenységének dokumentumaiból a magyar olvasók rendelkezésére bocsátja a legfontosabbakat.

Miután Magyarország is társult az ENSZ által megfogalmazott gyermekvédelmi egyezményekhez, számunkra rendkívül fontos a tájékozódás és a felzárkózás.

A kötet nem csupán hiánypótló, hanem a rendszerváltozás időszakában: alapozó kézikönyv.

Ára: 498 Ft.

CSALÁD, GYERMEK, IFJÚSÁG

Szerkesztőség: 1032 Budapest, Zápor u.45-47.

Postacím: 1300 Budapest Pf. 23.

Tel/Fax: 1887-104

Bankszámlaszám:

OTP Bp. III. ker. (218-98031) 504-3089-8

A magyar család-, gyermek- és ifjúságvédelem – jelenleg egyetlen – szakmai folyóirata kéthavonta jelenik meg. A lap szerkesztői fontosnak tartják, hogy az érezhető szakmai és egzisztenciális bizonytalanságban megkíséreljék a jelenségek objektív és többoldalú megközelítését, a vélemények ütköztetését, a korrekt tájékoztatást. Nem kötelezzük el magunkat egyetlen gyermekvédelmi irányzat mellett sem. Az optimális megoldásokat, a legeredményesebb formákat, a segítség legcélszerűbb módozatait keressük. Szeretnénk részt vállalni a bizonytalanságok megszüntetésében, a család- és gyermekvédelem döntéshozóinak befolyásolásában. Lapunk nyitott: minden hasznos, gondolatébresztő javaslatot, kezdeményezést szívesen veszünk és érdeklődéssel várunk. Ön is érdekelt – legyen a szerzőnk, olvasónk, támogatónk!

Az alábbi megrendelőlap kitöltése és beküldése esetén lapunkból ingyenes mutatványszámot küldünk Önnek, ismerőseinek, barátainak, és számlával társított átutalási postautalványt is mellékelünk az előfizetés megkönnyítése céljából (egyes szám ára 125 Ft, az éves előfizetési díj 600 Ft. A jelentkezési lapot kérjük a következő címre beküldeni: Család, gyermek ifjúság, 1300 Budapest, Pf.23.)

Jelentkezési lap

Alulírott mutatópéldányt kérek a Család, gyermek, ifjúság című folyóiratból. Kérem, mellékeljenek átutalási postautalványt. Előfizetek a folyóirat 1994. évi számaira.

Amerikai oktatófilmek

szakemberek számára, amelyeket csak példaképpen sorolunk fel annak illusztrálására, hogy mennyire komolyan veszik a gyerek szempontjait, és milyen komoly segítséget is nyújthatnak a felkészüléshez:

„Pedofil” – rendőrök, tanárok, szülők részére – 20 perc

„Feltáró interjú áldozatokkal” – „Feltáró interjú elkövetőkkel” – „Feltáró interjú a nem-elkövető házastársával” – „Feltáró interjú a családdal” (4 videó filmből álló sorozat, terápiás interjúk, klinikusok számára – 45 perc)

„Hogyan gyógyítsuk a családot incesztus után” – 60 perc

„Ideje a gondoskodásnak: Az iskola reakciója a szexuális visszaélést elszenvedett gyerekekkel szemben” – 16 perc

„Incesztus: Az áldoztanak nem hisz senki” – 21 perc (három fiatal nő beszámolója saját gyerekkori érzéseiről és sérüléseiről)

„Az utolsó tabu”. (Díjnyertes film 6 visszaélést elszenvedett áldozatról).

„Elsődleges beavatkozás” – interjútechnika, amely megóvja a gyereket a további traumatizációtól – 10 perc

„Kétszeres kockázat”. (Szakemberek számára mutatja be, hogyan fokozódhat a vizsgálati, bírósági szakban a gyerek traumatizálódása) – 40 perc

(Igény jelzése esetén a szerkesztőség megkíséreli megszerezni a filmeket és a magyar nyelvű forgalmazási jogot.)

Hírek, események

Oktatáspolitikai tanácskozás

Dr. Demszky Gábor főpolgármester védnökségével harmadszor került megrendezésre 1993. december 8-án a fővárosi oktatáspolitikai tanácskozás.

A délelőtti programban először. Kálmán Attila államtitkár beszélt a készülő NAT-ról és annak jelentőségéről.

Második előadóként Dr. Marschall Miklós főpolgármester-helyettes célként jelölte meg a tanácskozás számára annak megtárgyalását, hogyan érintették az iskola világát, az intézményes gyermek- és ifjúságnevelést a rendszerváltás óta zajló folyamatok, a törvényi szabályozások változásai, a társadalmi környezet alakulása.

A főpolgármester helyettes problémaként említette az éves költségvetési törvény, a főváros elégtelen hatáskörét a közoktatás budapesti átalakításában.

Kiemelte a főváros gyermek- és ifjúságvédelmi koncepciójának elfogadását, és annak folyamatos megvalósulását.

A délelőtti Sáska Géza, az Oktatási Bizottság elnöke kritikus hangvételű beszámolója zárta.

Kérdést intézett az oktatási kormányzathoz: „miért terjesztett be és fogadtatott el olyan törvényt, amelynek teljesíthetlensége előtte is nyilvánvaló volt”. „Érthetetlen,—mondta Sáska Géza, – miért csak az oktatás változó költségeit állja az ország költségvetése, amikor az államnak garantálnia kell a közoktatás elemi feltételeit, többek között, pl. az esélyegyenlőséget.

A struktúra szétzilálása után megfelelő Nemzeti Alaptanterv és országos képzési jegyzék nélkül tevékenységünk aligha lehet több kármentésnél. Szerencse, hogy ez a tisztességesen dolgozó iskolaigazgatók és tisztességesen dolgozó pedagógusok kezében van”.

A délután folyamán hét szekcióban folyt a munka, áttekintve a közoktatás számos területét, problémáját, így pl. a szakképzés helyzetét, a speciális oktatás új feladatait, a közalkalmazotti törvény következményeit.

Több mint száz fő vett részt az 5. (a gyermek- és ifjúságvédelmi) szekció munkájában, melynek fő témája az iskolai gyermekvédelem jelentősége, helyzete, feladata volt. Az újrainduló gyermekvédelmi felelősi, koordinátori rendszerről hangzottak el hozzászólások. Elsősorban a területen tevékenykedők mondták el tapasztalataikat. Több javaslat hangzott el egyfelől a struktúra kialakításáról, melynek fontos eleme az irányítás kérdése: hova tartozzanak a tevékenykedők (iskolához, kerületi kabinethez stb.), másfelől a státusok biztosításáról, a belépők képzéséről. Valamennyien egyetértettek abban, hogy a prevencióra kell helyeznünk a hangsúlyt.

A hozzászólók többsége elmondta, hogy a szociális törvény és a közoktatási törvény nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, ugyanakkor sokat várnak a gyermekvédelmi törvény megjelenésétől.

A tanácskozást Sáska Géza rövid összefoglalója zárta, melynek keretében a résztvevők a Közoktatási Minisztériumhoz írott felhívást fogadtak el az oktatásnevelést akadályozó szabályozókról.

Baráti hangulatú esti fogadáson Dr. Marschall Miklós főpolgármester-helyettes és Sáska Géza az Oktatási Bizottság elnöke a kiváló munkát végző, illetve nyugdíjba vonuló igazgatóknak, pedagógusoknak köszönte meg munkájukat. Kitüntetések, elismerő oklevelek, emlékérmek, pénzjutalmak átadásával. **Gáspár Károly**

Pszichológusok a gyermekekért

1993. december 10-én jubileumi konferenciát tartottak a fővárosban a nevelési tanácsadói hálózat létrejöttének 25. évfordulója alkalmából. A pszichológusi munkát az 1970-es évek elejétől a családgondozók munkája egészítette ki a gyermekorvosi, fejlesztő pedagógusi, logopédusi munkakörök mellett, melyek folyamatosan és különböző létszámban kerültek bevezetésre mind a főváros, mind az ország városaiban szerveződött nevelési tanácsadóknak. Jelenleg a Pedagógiai Szakszolgálat intézményeként látják el a gyerekeket és a családjukat segítő mentálhigiénés, fejlesztő, gondozói munkájukat is a nevelési tanácsadók.

A konferencia plenáris ülésén neves szakemberek tartottak előadást: dr. Tunkl László, dr. Ranschburg Jenő, dr. Vekerdy Tamás és a vezető szaktanácsadók. Dr. Horányi Györgyné, a Fővárosi Pedagógiai Intézet nyugalmazott vezető szaktanácsadója utalt a családpedagógia és a családgondozás viszonyára is, amely az egyik szekció központi témája is volt.

Szomorúan szóltak a konferencián arról, hogy a nemrég elfogadott közoktatási törvényben a nevelési tanácsadók fontos munkáját csak mint „pedagógiai szakszolgálat”-ot tartják számon. A nevelési tanácsadók munkájának tartalmi megfogalmazásában nem is szerepel a „pszichológia” kifejezés, a törvény nem fogalmazza meg – és feltehetően nem is ismeri fel eléggé – a gondozás, terápia, megelőzés fontosságát, csak a rehabilitációs jellegét emeli ki.

A négy szekcióban számos előadás hangozott el a nevelési tanácsadóknak folyó pszichoterápia lehetőségeiről, a differenciáltan alkalmazott módszerekről, a fejlesztő munka fontosságáról, a pedagógiai családgondozás folyamatairól, a szakmában egyre nagyobb szerephez jutó szociális munkások képzéséről, a nevelési tanácsadók új törekvéseiről.

K. J.

Az egészségnevelés lehetőségei az iskolában

**Nemzetközi Konferencia Debrecenben,
1993. október 29-30.**

A konferenciát Debrecen Szabad Királyi Várossá alakulásának 300. évfordulóján rendezte a Debreceni Akadémiai Bizottság és a Hajdú-Bihar megyei kórház Drogambulanciája több száz meghívott résztvevővel, 58 előre jelzett előadóval (közülük néhányan, elsősorban külföldiek, sajnos, nem tudtak eljönni).

Monspart Sarolta a NEVI egészségnevelési team vezetője nemzetközi kitekintést nyújtott az egészségnevelés helyzetéről, az elfogadott és működő programokról, az egészségpolitikáról. Összehasonlította ilyen szempontból a magyar körülményeket az európai színvonallal, felfogással és igényekkel, megfogalmazta a szélesebb – közösségi, iskolai és családi – feladatokat. Szóba kerültek az egészségnevelés leggyengébb pontjai, a testnevelés elhanyagolt helyzete, táplálkozási problémák, a szenvedélybetegség veszélyei és részletesebben az iskolai, nevelési programok súlypontjai.

Sue Mariott angol középiskolai tanár a családi egészségnevelésről, az angol iskolai egészségprogramokról, az egészséges életmód megfogalmazásáról, ennek gyakorlásáról és saját gyermekeinek egészségnevelésével kapcsolatos tapasztalatairól beszélt. Úgy tűnt, hogy az angol nevelés és oktatás egészéből nem hiányoznak a konzervatív elemek. Emellett ott is sújtja a családokat a gépzene és televízió káros hatása; jelentős a félelem az AIDS-től, kábítószerrel (jelentősebb, mint nálunk) – ott is kevés a szülők ideje gyermekeikre: ezért nagyobb gondot fordítanak az önállóságra nevelésre, jobban előkészítenek az egyéni döntéshozatalokra. Az egészségnevelés legfőbb feladatai közé tartozik a felnőtt élethez való edzés. A részletesen elemzett iskolai egészségnevelési-oktatási programok között találhatunk néhány ésszerű egyetemes diszciplínát, amelyet nevezhetnénk életviteli ismereteknek. Ez az állampolgárrá nevelés, szakképzésre való előkészítés, választási képesség kialakítása mellett magában foglalja a közlekedésre, tájékozottságra való fokozatos és egyetemes előkészítést is.

Szóba kerültek olyan ismeretek és fogalmak is, melyek a mi iskolánkéhoz és programjainkéhez hasonló utat mutatnak – az ajánlott módszer és eszköztár azonban a bemutatott angol modellen gazdagabb, színesebb, s mindenben sokrétűbb, úgy tűnik, jóval szorosabb a kapcsolata a társadalmi élettel. Sokrétűen bizonyította az előadás, hogy az egészségi programok (iskolai, közösségi és családi) erősen politikafüggőek. Függvényei a szociál-, egészség- és pénzügyi politikának. Dr. Makara György előadásában megismerkedhettünk az „ametiszt” névvel (mondhatnánk varázsszóval) jelzett, Popper Péter vezetésével írt, szerkesztett, ma már több mint 30 kazettát tartalmazó, szinte teljes egészségnevelési programmal.

Szülőket, pedagógusokat és magát a serdülőt, az ifjúságot leginkább érdeklő, hallatlanul izgalmas, sokszor szívszorító, nyomasztó témák juthatnak hozzánk és nyerhetnek megoldást relaxációs utakon.

Mindez talán gyorsabban, könnyebben és hihetőbben jut el hozzánk a kazettákon át, mint a hosszú, ellentmondásosan szerkesztett tankönyvekkel, tantervekkel. Emberséges hangon, diszkrétan, humánusan szólnak hozzánk az élet legfontosabb dolgairól – komoly segítséget kapunk legnagyobb válságproblémáinkban –; mi mindnyájan – fiatalok és felnőttek, egészségesek és betegek –, vidámak és szomorúak.

A konferencia másodok részét képező szekcióüléseken a debreceni kórházak és drogambulancia munkatársai, ifjúsági védőnők és tanácsadók, iskolai pedagógusok, egyetemi oktatók, orvostanhallgatók, hivatalos egészségnevelők, testnevelők, a DADA programot képviselő rendőrtisztek, gyermekorvosok, önkormányzati tisztségviselők, lelkészek, apácák, pszichológusok, könyvtárosok, jógaoktatók stb. Debrecen, Szeged, Győr, Pécs, nagyobb létszámú képviselők mellett kisvárosok, vidéki kórházak is képviselték magukat. Határozottan körvonalazódott a vidéki műhelyek aktivitása, egyre hangsúlyosabb tevékenysége.

Az előadások tematikájában szerepeltek iskolai egészségnevelési programok, általános egészségvédelmi stratégiák, drog- és alkohol-megelőzés és válságkezelési koncepciók, gyakorlatok, az ifjúsági tanácsadás és védőnői munka nehézségei, eredményes testnevelési tapasztalatok, az AIDS prevenció, dohányzást csökkentő programok, egészségvédelmi alapítványok tapasztalatösszegzései, családsegítő humán szolgálatok erőfeszítései, fogorvosi, testnevelési tervek és gyakorlatok. Többen választották a táplálkozási anomáliák, rossz készségek és szokások bírálatát témaként. A kiállításon korszerű táplálkozási modelleket is állítottak orvosok, fogorvosok.

A szekciók témáiból csak néhányat említenék, amelyek újdonságszámba vehetők a mai egészségnevelési gyakorlatban. Ilyen volt a DADA program, amelyet amerikai tanfolyamokat végzett fiatal rendőrtisztek mutattak be. Öröm, hogy ilyesmire vállalkozik a magyar rendőrség, különösen akkor, ha jelenlegi magatartását, tájékozottságát és törekvéseit a 80-as évek első felének „szemléletzavarásával” vetjük össze.

Szintén az ifjúsági drogfogyasztás és egyéb szenvedélybetegségek megelőzése volt a témája Hegedűs Éva győri védőnő és Szabó Gábor budapesti szociális munkás előadásának.

Szilasi Zoltán hajdúböszörményi adventista lelkész előadása az adventista egyháznak a szenvedélybetegekért kifejtett tevékenységéről szólt. Egy kisegyház kapcsolatrendszerén és tapasztalatain át rendkívül érdekesen közelítette meg a konferencia egyik fő témáját, a kapcsolattartást az iskolával, az adventista és nem adventista szülőkkel, a veszélyeztetett és érintett szülők körében.

A CHEF alapítványról és programjairól a legátfogóbb és legismeretgazdagabb előadás Dr. Dévai Margit pszichológusé, a CHEF-alapítvány titkáráé volt. Az amerikai-magyar alapítványnak az óvodától a gimnáziumig, minden életkorra jól kidolgozott prevenció tankönyvsorozata van, amelyet az iskolák kitűnően felhasználhatnak.

A program az egész személyiség fejlesztésére épít, amikor az egészséges életmódra nevel. A személyiségfejlesztésbe építi be a drog és alkohol megelőző programot is. – Problémahelyzetek pozitív megoldására készít fel, a helyes válaszok, döntések meghozatalára. – Kiemelt gondot fordít a korunk körülményeihez legjobban igazodó ÉN-kép kialakítására. Abszolút korszerű ismereteket nyújt – maga a program és a tankönyvek is jól strukturáltak. Erőssége az, ami az eddigi programokból hiányzott: az önismereti elem, a személyiségfejlesztés és a biztos stresszkezelés együttese.

Fontos eseményként rögzül, reméljük, a 93-as eseménynaptárban a debreceni konferencia. Minket, résztvevőket, újfent meggyőztek az előadók munkájuk fontosságáról.

Mikus Gyula

Láttelelet

BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYV XIV. fejezet

Kiskorú veszélyeztetése

195. par. (1) A kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy, aki e feladatából folyó kötelességét súlyosan megszegi, és ezzel a kiskorú testi, értelmi vagy erkölcsi fejlődését veszélyezteti, büntetést követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, az (1) bekezdés szerint büntetendő az a nagykorú személy, aki kiskorút bűncselekmény elkövetésére vagy züllött életmód folytatására rábír, vagy rábírnai törekszik.

Szemérem elleni erőszak

198. par. (1) Aki mást házassági életközösségen kívül erőszakkal, avagy az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel fajtalanságra, vagy ennek eltérésére kényszerít, vagy másnak a védekezésre, illetőleg akaratnyilvánításra képtelen állapotát fajtalanságra használja fel, büntetést követ el, és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha

- a) a sértett az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt áll,
- b) a sértettel azonos alkalommal, egymás cselekményéről tudva, többen fajtalankodnak.

Természet elleni fajtalanság

199. par. Az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki ennél fiatalabb, azonos nemű személlyel fajtalankodik, büntetést követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Természet elleni erőszakos fajtalanság

200 par. (1) Aki azonos nemű személyt erőszakkal avagy az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel fajtalanságra, vagy ennek eltérésére kényszerít, vagy védekezésre, illetőleg akaratnyilvánításra képtelen állapotát használja fel fajtalanságra, büntetést követ el, és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha

- a) a sértett az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt áll,
- b) a sértettel azonos alkalommal, egymás cselekményéről tudva, többen fajtalankodnak.

Megrontás

201. par.(1) Aki tizennegyedik életévét be nem töltött személlyel közösül, valamint az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennegyedik életévét meg nem haladott személlyel fajtalankodik, büntettet követ el, és egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennegyedik életévét be nem töltött személyt arra törekszik rábírní, hogy vele közösüljön vagy fajtalankodjék, büntettet követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) A büntetés két évtől nyolc évig, illetőleg egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1), illetőleg a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény sértettje az elkövető hozzátartozója, avagy az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt áll.

202. par. (1) Aki tizennegyedik életévét be nem töltött személyt arra bír rá, hogy mással közösüljön vagy fajtalankodjék, büntettet követ el, és egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennegyedik életévét be nem töltött személyt arra törekszik rábírní, hogy mással közösüljön vagy fajtalankodjék, büntettet követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) A büntetés két évtől nyolc évig, illetőleg egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1), illetőleg a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény sértettje az elkövető hozzátartozója, avagy az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt áll.

Vérfertőzés

203. par. (1) Aki egyenes ági rokonával közösül vagy fajtalankodik, büntettet követ el, és egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Nem büntethető a leszármazó, ha a cselekmény elkövetésekor tizennyolcadik életévét nem töltötte be.

(3) Aki testvérével közösül, vagy természet elleni fajtalanságot követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szemérem sértés

208. par. Aki magát nemi vágyának kielégítése végett más előtt szemérem sértő módon mutogatja, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

A KÖZVÉLEMÉNY többnyire azt tartja, hogy a szexuális visszaélés eléggé ritka jelenség, a világstatisztika, sajnos, mást mutat: a tizennyolc éven aluli lányok között háromból egyet, a fiúk között, pedig ötből egyet ér szexuális bántalmazás.

De a közhiedelem és a valóság között más eltérések is észlelhetők: míg úgy tudjuk, hogy az áldozatok többnyire serdülőkorúak. A valóságban legnagyobb részük 4-11 éves, s köztük is 22 % hat év alatti gyerek; azt gondolhatnánk, hogy legtöbbször ismeretlen a tettes, holott a statisztikák szerint a bántalmazott gyerekek 85 %-a ismeri bántalmazóját, sőt, az a legszűkebb környezetében – család, szomszédság – található; azt hinnénk, hogy a szexuális agresszió mindig brutális, látható nyomokat hagy, holott ez a fajta abúzus főként a rábeszélés, a

fenyegetés, a korrupció eszközeivel él; tévedünk, ha azt gondoljuk, hogy ezek az abúzusok egyedi, egyszeri esetek: a szakirodalom az esetek 88 %-ában visszatérő, ismétlődő eseményt ír le. És a közhiedelemmel ellentétben nem eldugott, sötét játszótereken, erdőben történik meg leggyakrabban, hanem családban, családi környezetben.

És – horribile dictu – még arra is hajlamosak vagyunk, hogy azt higgyük: lódit a gyerek, dolgozik a fantáziája... De kérdés, hogy tudunk-e bizonyítékot felhozni ennek alátámasztására.
(i)

Idéző

A történelem tükrében

A gyermekek ellen elkövetett szexuális visszaélés tilalma nagyon erős, mindenki számára azonnal az incesztus fogalma merül fel: a szülő és gyermek, illetve a családtagok közötti szexualitás egyértelmű kizárása. Kevesen tudják azonban, hogy különböző korokban és különböző kultúrákban ez igencsak eltérő volt a megítélése. Ennek azért is nagy jelentőséget kell tulajdonítanunk, mert nem mindegy, hogy ezt a tilalmat, mint biológiai meghatározottságot, vagy mint társadalmi törvényt értelmezzük. A tisztázatlanság itt is, mint annyi más esetben, teljesen hibás következtetések levonásához vezet abban a kérdésben is, hogy mit kell tennünk a megelőzésére, kezelésére.

William Graham Sumner *Népszokások* című kitűnő könyvének a vérfertőzésről szóló fejezetben leírja, hogy a vérségi kapcsolati tilalom teljesen eltérő volt, így például totemrendszer esetén egy férfi számára anyja totemcsoportjának valamennyi nő-tagja tabu volt, noha az unokafivéri rokonság esetén igen távoli lehetett. Ugyanakkor azonban feleségül vehette apja nővéreket a leányát, vagy pedig anyja fivérének a leányát. „Ha a férjnek és a feleségnek különböző totemjének kellett lennie, a gyermekeket, pedig anyjuk totemcsoportjába sorolták, a férfi akár saját leányát is feleségül vehette volna. Bukán meg Észak-Bougainville-en még ma is gyakorta előfordul.” Nyilvánvaló, hogy a primitív népekben az a felfogás vagy benyomás alakult ki e kérdésben, hogy itt roppant fontos érdekek forognak kockán. Tabukat alkalmaztak, szokásokat alakítottak ki érdekeik védelmére. Idővel ezek a tabuk és népszokások nagymértékben megszilárdultak, és a legfelső vallási fórumok is helybenhagyták őket. Ugyanakkor valami természetes iszonyódás-érzet is kialakult, s ez „természetes” érzelmeknek tűnt. Márpedig semmiféle ilyen természetes érzés nem létezik. Az irtózat hagyományos és konvencionális jellegű. A fáraók, a Ptolemaioszok, az inkák, de a Zoroaszter-követők példája kellőképpen bizonyítja, hogy semmi ok sincsen iszonyatra, bármely abszolút vagy általános értelemben. A civilizálatlan népek a tabut a lehető legszigorúbb megtorlással: száműzetéssel és halállal tartották fenn. Itt tehát rendkívül nagy erejű társadalmi korlátozással van dolgunk, amelyeket a vallás és a csoport jóváhagyása szentesít, ez iszonyattá fokozódik, amelyet mi is örököltünk és mindnyájan érzünk, ami mindazonáltal a legprimitívebb népszokások terméke; s mégsem tudjuk, milyen motívumok készítették erre a primitív embert. A kannibalizmus tárgyalásakor láttuk, hogy a civilizáció előrehaladásával tabunak minősült egy olyan étkezési szokás, ami a bizonyítékok szerint általános lehetett a primitív emberiség körében, vagyis hátat fordítottunk annak, és iszonyodva tekintünk arra, amit ők tettek. A vérfertőzés esetében viszont elfogadtuk, és maradéktalanul jóváhagytuk a primitív tabut. E tabu, valamint e tabu okai teljességgel rejtélyesek, hacsak a primitív népek nem figyelték meg a nagyfokú endogámia káros következményeit.”(712-713. old.)

Ugyanakkor számos törzsnél megengedett, sőt kívánatos a közeli rokonok házassága. A kukik szabadon házasodhatnak, figyelmen kívül hagyhatják a vérrokon kapcsolatokat; egyedül az anya és fia közötti házasságot tiltják. A veddák utálatosnak tartják egy férfi házasságát nővéreivel, ugyanakkor legelőnyösebbnek ítélik, ha az húgát veszi feleségül (718.old). A vérfertőzés a civilizált államokban is eltérő megítélés alá esett. „Ha Teneriffe

ókori királyai nem találtak velük egyenrangú élettársat, leánytestvérüket vették feleségül. Az egyiptomi mitológiában Izisz és Ozírisz egyrészt fivér és nővér, másrészt férj és feleség voltak. Állítólag bizonyítható, hogy II. Ramszesz saját két leányát vette feleségül...”(720. old)

Hammurapi törvényei kimondják, ha egy férfi atyja halála után közössel anyjával, mindkettőjüket meg kell égetni. Az apa vérfertőző kapcsolatát saját leányával csupán száműzetéssel büntetik.

Az Ótestamentum leírása szerint Ábrahám egyazon apától származó féltestvérét vette nőül. Sámuel II. könyvéből kitűnik (13.13), hogy Dávid uralkodása alatt megengedhetőnek tartották az ilyen házasságot, de Ezékiel (22.11) már utálatosnak bélyegzi azt.

Föníciában engedélyezték a fivérek és nővérek közötti házasságot, de feltehetőleg csak akkor került sor megkötésére, ha a nő olyasvalamit örökölt, amiben fivérének nem lehetett része.

Homérosznál Zeusz és Héra fivér és nővér. Oidipusz esetében az anya és fia között tévedésből létrejött házasságot iszonyúan megtorolták.” (723. old.)

„A konkrét esetek azt bizonyítják, hogy a vérfertőzés képzele semmiképpen sem egyetemes vagy egyöntetű, korántsem kíséri mindenütt ugyanolyan mérvű és hevességű undor. Semmiképpen sem vezethető vissza egy állandó okra.

A mi szemünkben a vérfertőzés annyira visszataszító dolog, hogy már >természetesnek< tarjuk ezt az érzést.”

A múltban a férfiak és nők önmaguknak szabtak korlátokat azzal, hogy szabályokat dolgoztak ki a vérfertőzést, csoport- és osztályházasságokat, a rangot és kasztot, a vallást, a vagyont meg egyéb tényeket figyelembe véve. Minden társadalomban mindkét nemnek vannak jellegzetességei, némelyek helyesléssel, mások, melyek helytelenítéssel találkoznak.” (726. old)

Népszokások (szokások, erkölcsök, viselkedésmódok szociológiai jelentősége), Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1978.

Praxis

Kék vonal 210-33-49

A Kék Vonal Gyermek- és Ifjúsági Telefonszolgálat 1993. március végén kezdte meg működését. Kezdetben munkanapokon 12-19 óráig „élt” a szám, de október 1-jétől 8-19 óráig fogadja a gyerekek hívásait.

A gyerekek bármiről beszélhetnek, ami gondot jelent nekik. 1993. márciusától 3300 hívás futott be a Kék Vonalhoz. Írásban rögzítettünk adatokat 2500 esetről (ún. regisztrált hívások).

Ezeket az eseteket áttekintve, általános jellemző, hogy a legtöbb hívó névtelen kíván maradni.

Működésünk tíz hónapja alatt 24 esetben kértek segítséget tőlünk szexuális bántalmazás, erőszak miatt. A segítséget kérők között 17 volt a lány és 9 a fiú. Egy esetben a 9 éves kislány felnőtt szomszédja, 23 esetben maguk a bántalmazott gyerekek hívtak minket.

A legfiatalabb hívó 8 éves volt a szexuális erőszak idején. Szexuális erőszakként értékeltünk négy esetet, amelyekben az áldozatok 16-17 évesek voltak, de gyermeki státusukból adódó függő helyzetükkel visszaélve kényszerítették őket szexuális tevékenységre. (Egy esetben az anya, egy esetben a gimnáziumi tanárnő, két esetben intézeti nevelő.)

A szexuális erőszakot elkövetők között 8 nő és 16 férfi volt.

Ha az elkövetők és a gyerekek közötti kapcsolatot elemezzük, a következőket állapíthatjuk meg: a férfiak csoportját nézve négy esetben az apa, hat esetben a család barátja, rokon, egy esetben hatósági személy, négy esetben távolabbi ismerős volt az elkövető. (Két esetben nincs adat.)

Ha a nők csoportját vizsgáljuk, azt a tendenciát láthatjuk, mint a másik csoportban, vagyis azt, hogy a szexuális csábítás, erőszak legnagyobb részét olyan felnőttek követik el, akik a gyerekekkel szoros kapcsolatban vannak. (4 esetben az anya, 3 esetben a tanárnő, 2 esetben a baráti körből volt az elkövető.)

Az incestus és a nemi erőszak, a büntudat, a szégyen, a büntetéstől és magányosságtól való félelem különféle érzéseit hívhatják elő a gyerekekből. Ezek az érzések azok, amelyek arra készítik őket, hogy a telefonszolgálathoz forduljanak. Hiszen ha a családban, a rokonságban, a barátok között van az elkövető, a gyerek fél ezt a családban felfedni. A gyerekek gyakran számolnak be arról, hogy nem hisznek nekik. A szexuálisan bántalmazott gyerekek, serdülők kétszeresen is áldozattá válnak. Átélnék egy teljesen elfogadhatatlan, szinte valóságon túli élményt (a gyermeki valóságnak nem része a felnőtt sexualitás), amely beépíthetlensége, feldolgozhatatlansága miatt a személyiség károsodását okozza. Másrészt az élmény szégyenteli, titkos jellege miatt a szexuális erőszak által nem érintett kapcsolatai is sérülnek. A titok miatt egyre magányosabbá válik, gyakran kiesik a kortárs csoportból is, s ez másodlagosan szintén gátolja személyisége építését.

Gyakran az elfojtott titkot a serdülés folyamatai a felszínre hozzák és megmérgezik az alakuló partnerkapcsolatokat. „Undorodom tőle, gyűlölöm a mohóságát”–mondja egy lány,

aki 16 évesen, a hosszú barátságából szerelemmé alakuló kapcsolat zavara miatt hívta a szolgálatot. A beszélgetésben előbukkan a 9 évesen átélt „furcsa élmény” a nagybácsival.

A női erőszak áldozatává vált fiúk esete olyan jelenség, amit az érintett személy, de gyakran a segítő is nehezen ért meg. Ezek a fiúk háromszorosan áldozatok, a korábban említett kettő mellé sorolhatjuk azt, hogy sem ők maguk, sem mások nem tekintik őket áldozatnak. Gyakran fogalmazzuk úgy, „lefeküdtem anyámmal” (14 éves fiú) s később kiderül, hogy a fiú semmi aktív szerepet nem játszott a történetekben. A provokáló anya volt az aktív, a fiú a kiszolgáltatottja lett saját nemi izgalmának.

Mit tesz, mit tehet a telefonszolgálat, ha szexuális bántalmazást átélt gyerek kér tőle segítséget?

Alapvető, hogy nekünk ilyenkor a telefonáló a legfontosabb. Tehát ő van előtérben, és nem az elkövető. A gyerek segítése az elsődleges, és nem az elkövető büntetése.

A gyerekek nagy része kéri, hogy né kezdjünk nyomozást, hogy ne foglalkozzunk a büntetéssel, hogy bizalmasán kezeljük, amit elmond.

Az első feladatunk, hogy a gyakran nehezen beszélő gyerekeket tapintatosan, a saját tempójukat követve segítsük hozzá, hogy elmondják érzéseiket, élményeiket.

A következő fázis általában az, hogy elősegítsük, hogy a gyerek fölmérje helyzetét, tudatosodjon benne, áldozattá vált, és az eseményekhez kapcsolódó végletes érzelmi jogosak. Majd az átélt élmények, érzelmek integrálása felé tereljük, amelyből a belső zűrzavar lassú rendeződése várható.

Csak ebben a szakaszban képzelhető el, hogy kliensünk alkalmassá válik, hogy helyzetét valóban felmérje, és lépéseket tegyen a változtatás irányába.

Mindig megpróbálunk – vele együtt – keresni egy olyan személyt valódi környezetében, aki segítője lehet.

A telefonszolgálat anonimitása, elérhetősége miatt kitüntetetten alkalmas a szexuális erőszakot átélt gyerekek „felkutatására”, s a krízis oldására. A pszichés károsodás gyógyítása rendkívül fontos, de meghaladja a telefonszolgálat kompetenciáját. A hozzánk forduló gyerekek egy része elfogadta, hogy egy általunk javasolt pszichoterapeutát kezelés céljából fölkeressen.

Flaskay Éva

Praxis

Ki őrzi az egészséget?

NEVI

Magyarország lakosságának egészségi állapotáról sokat cikkeznek, felmérések jelzik a súlyos gondokat. A helyzet javításának módzatai nyilvánvalóan sokrétűek, a társadalmi-politikai-gazdasági okok megszüntetése nem megy egyik napról a másikra, de az is alapvető igazság, hogy az „érdekeltek” – a lakosság – személyekre lebontott felelősségérzetének és, életvitelének megváltoztatása nélkül semmi sem változhat. Hiszen konkrét „egészségi állapota”: az egyénnek van.

Nos, az egyének társadalmi méreteiben történő tájékoztatásának érdekében a Nemzeti Egészségvédelmi Intézet könyvsorozatot ad ki. A *Ki őrzi az egészséget*, című füzet az egészségmegőrzés hazai hagyományait, a nemzetközi tapasztalatokat idézi meg – indoklással. Mivel az egészségmegőrzés csak akkor hatékony, ha azt nem egy szerv vagy ágazat vállalja magára, hanem az egész társadalom egészét áthatja, dr. Buda Béla a nyilvánosság szerepét elemzi ebben a folyamatban: „Ahol az egészségmegőrzés állami program, ott külön gondot fordítanak arra, hogy az egészséges életmód értékeit, magatartásmintáit a televízió és a rádió gyakran propagálja. Ezt egyébként politikai eszközökkel is segítik. Ehhez gyakran költségvetési kereteket biztosítanak, és szponzorokat keresnek. Az egészséges életmód elterjesztésében, a megelőzésben különböző termékgyártók, terjesztők és szolgáltatók egyaránt érdekeltek lehetnek. (...)

A tömegkommunikációs intézmények vezetői felismerték már azt, hogy érré a területre érdemes „beruházniuk”. Az állami, illetve politikai támogatásban részesülő egészségmegőrzési programok mind gazdaságilag, mind az intézmények propagandamunkájának előnyös vállalkozásai. A lakosság egészségügyi állapotáról való gondoskodás arculatépítője lehet a rádió és a televízió programjának.

Sok helyütt a tömegkommunikáció az egészségvédelmi és egészségmegőrzési kérdésekkel saját érdekből is kiemelten foglalkozik. Felmérések bizonyítják, hogy ennek nyomán milyen rohamosan nő a lakosság érdeklődése az egészséggel kapcsolatos információk iránt. Például az amerikai szaksajtóban tavaly nagy port vert-fel egy vizsgálat. Ez ugyanis kimutatta, hogy a vezető általános orvosi szaklapok közleményeinek 80 %-a még abban az évben, ha kivonatossan is, de megjelenik valamelyik tömegkommunikációs orgánumban.

Fontos kiemelni, hogy az egészségmegőrzés propagálása nemcsak az egészségügyi műsorok feladata. A közszolgálati média programjaiban általában az a cél, hogy az egészségmegőrzés értékei ne csupán a direkt felvilágosító és nevelő műsorokban legyen jelen, hanem rejtetten, mintegy attitűdként is szerepeljenek. Például a híres emberek, politikai vezetők egészséget propagáló magatartásmintái a lakosság ezirányú szemléletét befolyásolhatják. Nem véletlen, hogy a sportolási szokásaikat éppúgy bemutatják, mint az egészségkárosító anyagoktól való ódzkodásukat.”

A figyelem felkeltésétől a cselekvés mikéntjéig elég nagy az út, ezért a NEVI önszervező csoportok részére füzet sorozatban veszi számba a lehetőségeket. Egyik füzet arra ad választ, hogyan kell konferenciát szervezni, a másik a kezdeti nehézségek elhárításában segít, a

harmadik a telefonos szolgálatok alapításának, működtetésének menetrendjét közli. A sorozat újabb köteteinek előkészítésében a szerkesztő Csató Zsuzsa várja az olvasók segítségét, véleményét. (NEVI, 1062 Budapest, Andrássy út 82. Telefon: 132-7080) A társadalommal folytatott – megelőzést célzó – párbeszéd jegyében adja ki a NEVI az AIDS elleni védekezést szolgáló röplapjait is. Dicséretes (és jó valóságismeretre vall), hogy ezek a lapok több nyelven jelennek meg, hiszen a határok átjárhatósága a betegségek terjedésében is új helyzetet teremtett Magyarországon.

A NEVI által felvállalt feladat: a lakosság egészségnevelése, a széles körű tájékoztató munka rendkívül fontos. Várjuk további kiadványaikat – amelyek között remélhetőleg olyan felvilágosító munka is lesz, amely a szexuális abúzusok ellen tanítja védekezni a gyerekeket.

(i)

Könyvespolc

Günter Ammon: Gyermekbántalmazás. Kindler Taschenbücher, München

„Ami ebből az írásból világossá válik: azok, akik a gyermekeket kínozzák, maguk is megkínzott gyermekek voltak egyszer.”

Ez az alcíme a zsebkönyvméretű könyvecskének, amely Günter Ammonnak, a pszichoanalízis századvégi megújítójának egyik legjelentősebb dolgozata. Ez a munka is hozzájárul a „berlini iskola” tagjainak ahhoz a törekvéséhez, amellyel megtisztítják és a jövő századba léptetik be a freudi, kissé már „megporosodott” tanokat.

„Freud a gyermekek elfojtott agresszióját a szülők ellen és a szülők halálára irányuló gyermeki kívánságokat tartja a pszichikus megbetegedések mélyebb okának, azaz azt mondja, hogy a bűn mindig a gyengébb sajátja” – állapítja meg a szerző, és még tovább megy: a gyermekeknek a szülők által okozott halálát társadalmi méretekben vizsgálva azt állítja, hogy ez a freudi szemlélet is hozzájárult ahhoz, hogy a társadalomban a legnagyobb és legkoraibb kisebbséget alkotó gyermekeknek nincs valódi védelmük, még annyi sem, amennyit az állatok számára az állatvédelmi egyesület nyújt.

A könyv, drámai képekkel kezdődik. Egy 7 éves kislányt kitalált az anyja a harmadik emeleti ablakból, úgy, hogy közben még tudott egy darabig kapaszkodni, az anya egyenként kulcsolta ki az ujjacskákat és hagyta, hogy a gyermek a földre zuhanjon és szörnyethaljon. Közben az apa aludt a hálósobában, és nem akart tudni semmiről. Másik gyermeket, egy két és fél éves kisfiút az apja órákon át térdhajlításokra kényszerítve gyötört, míg csak a kimerüléstől össze nem esett. Ekkor az anyja mellé lökte az ágyba – aki mindezt figyelte. Amikor a gyerek könnyörögve felsírt, hogy „hagyd már abba, apuci”, az apa elővette a nadrágszíját és halálos csapást mért a kicsi fejére.

Túl egyszerű lenne a széleskörű nyilvánosságot azzal áztatni – hiszen ezek és a hasonló esetek a napilapok híradásaiban jelennek meg –, hogy itt voltaképpen a szülőknek a skizofréniajáról van szó. „Megnyugtató” volna a társadalom számára, hogy itt elmebetegséggel állunk szemben, és úgysem lehet semmit sem tenni.

De a több mint 100 esetre kiterjedő részletes vizsgálatban egyetlen egyszer sem lehetett ezt a diagnózist felállítani. Más típusú és másként kezelhető pszichikai történésekről van szó. Sokkal inkább igazolható az a tapasztalat, hogy ezek a szülők szintén súlyos bántalmazásokat szenvedtek el kicsi korukban, és ennek élményeit elfojtották, de nem felejtették el.

Az olyan eset, amelyben az anya a három és fél éves gyermeket kidobta az ablakon, de a gyermek csodával határos módon életben maradt – és amikor később egyszer az óvodában egy gyermektársa emlékeztette erre, a kisfiú tagadta, azt állítva, hogy az ő anyja soha sem tenne ilyet –, elgondolkodtat és példát mutat arra, hogy milyen elfojtásos mechanizmusok működnek itt, amelyek a felnőttkorig látszólag sikeresen védik a gyermeket a teljes lelki összeomlástól.

A felnőtt korban aztán előbukkannak ezek az ősi gonosz élmények. A felnőtt férfit vagy nőt elhagyja a partnere, valóságosan vagy érzelmileg, esetleg „csak” durván bántalmazza és az erre válaszul keletkező destruktív agresszió dühe a felnőttet reprezentáló gyermek ellen

fordul. A gyermekbántalmazás eseteiben vezető lélektani motívumként szerepel az illető felnőtt elhagyatottsági élménye.

A gyermeküléssel végződő gyermekbántalmazás módja lehet durva agresszió tudomásul nem vétele, vagy olyan bánásmód, amely óhatatlanul a gyermek veszélyeztetéséhez, a gyermek halálához vezet. Az elemzett eset egyikében sem volt közvetlen összefüggés a gyermek valamilyen tette (ilyen a bevizelés, morzsák az ágyban evés közben, iskolai kudarc stb.), és az ellene elkövetett erőszak milyensége között. A tett tehát sokkal mélyebbről fakad, és legfeljebb szimbolikus jelentése van.

A tettes változékony, instabil személyiségű, identitása súlyosan sérült vagy identitás nélküli, üres, depresszív vagy Borderline karakterű – a gyermeket ennek megfelelően tárgyként kezeli, érzelmi kapcsolata nincs vele. A család külső határai merevek, szinte nincs kontaktusuk a külvilággal. Ez a családi magatartás megfelelője a szomszédok elhárító megnyilvánulásának, akik „nem veszik észre” a gyermekbántalmazást, holott a gyilkos tettek mindig megvan az előzménye is.

A könyv a 100 bírósági akta elemzésén túlmenően feldolgozza ezernél több olyan páciens kórlefolyását, akik a pszichoanalitikus rendelőkben kezelés alatt álltak és/vagy ténylegesen bántalmazott gyermekek voltak, vagy pedig maguk gyötörték meg gyermekeiket.

Két teljes pszichoanalitikus esetelemzést is közöl a kötet ebben a tárgykörben.

Ammon tanulmánykötetete a prevencióra is szempontokat ad. Nagy jelentőséget tulajdonít a családgondozó és családsegítő intézmények munkatársai lélektani képzésének. Ehhez kidolgozott metodikát ajánl, amelyet a későbbiekben, a dinamikus humánstruktúrális pszichoterápia gyakorlata során a szerző és munkatársai továbbfejlesztettek.

Körmeny Györgyi

Fehér Lenke: Elmebetegség, büntetőjog, beszámíthatóság. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest

Az ember erkölcsi és jogi felelősségének alapja, hogy képes tetteit irányítani, a rendelkezésére álló lehetőségek közül választani. E választás szabadsága azonban nem mindig érvényesülhet, külső okok (kényszer, fenyegetés), vagy belső tényezők (elmebeli fogyatékoságok) miatt, sőt olykor a gátoltságból fakadó magatartás veszélyessége a bűncselekményig fokozódhat. Az elmebetegség és a büntetőjog összefüggéseiről szól Fehér Lenkének a témát sokoldalúan feldolgozó kötete. Bár ez az izgalmas, több vitatott kérdést érintő terület csupán kis része a büntetőjog ismeretanyagának, összefügg, a pszichológia, a pszichiátria és a filozófia alapkérdéseivel is, éppen ezért vizsgálatának tanulságai is többirányúak lehetnek.

A szerző a kóros elmeállapot megítélésének szociológiai, pszichiátriai és büntetőjogi szempontjai után az elmekórtan és a büntetőjog összefüggésének európai történetét tekinti át a 16. századtól a 20. század elejéig, majd jog-összehasonlító elemzésében bemutatja a különböző országok (az angolszász, a bolgár, cseh és szlovák, jugoszláv, lengyel, német, orosz, román, spanyol) büntetőtörvénykönyvének a beszámíthatatlanságra vonatkozó szabályait. Külön fejezet foglalkozik a hazai büntetőjog álláspontjának történeti változásaival a beszámíthatóságot és a korlátozott beszámítási képességet illetően. Ezt követően a kóros elmeállapot típusait (elmebetegségek, gyengeelméjűség, szellemi leépülés, tudatzavar) mutatja be, majd kitér az elmeorvos szakértő feladataira a törvényszéki gyakorlatban, vizsgálja a beszámíthatatlanság jogkövetkezményeit, végül pedig a büntetés és kezelés dilemmájával kapcsolatos gondolatait fogalmazza meg. Gazdag irodalomjegyzék zárja a téma alapos feldolgozását nyújtó kötetet – amely a büntetőjogi szakembereken kívül szociológusokat, filozófusokat, elme- és ideggyógyászokat is érdekelhet.

(x)

**Ranschburg Jenő: Szeretet, erkölcs, autonómia.
Budapest, Integra-Projekt, 1993.**

A neves pszichológus-szerző újabb kötetének célja „azoknak a pszichológiai kutatásoknak a bemutatása, amelyek a szocializáció három kiemelkedő fontosságú területén folynak”. Ez a három terület: a korai szülő-gyermek kapcsolat – főként a szeretet és a szokások, viselkedésformák alakíthatósága szemszögéből –, az erkölcs és a függőség-függetlenség témaköre. A tárgyalt témák nagyjából felölelik a gyermek fejlődésének időszakát, a születéstől a serdülőkorig, s így a különböző szocializációs kutatások és elméletek ismertetésére is e hosszabb fejlődési periódus keretében kerül sor.

A kötet a szocializáció négy alapvető forrására (pszichoanalízis; a tanuláselmélet, ill. a szociális tanulás elmélete; a szociálpszichológia, ebből főként a szerepelmélet, ill. az azonosulás folyamatának klasszikus és modern változatai; az etológia, ezen belül elsősorban az „imprinting” mechanizmusa) támaszkodik. Ranschburg a különböző iskolák képviselőinek–egymásnak gyakran ellentmondó, kölcsönös bírálatukból táplálkozó – elméletei, kísérletei és a hozzájuk fűzött kommentárok segítségével rajzolja meg a kutatások során eddig megtett utat, a jelenlegi helyzetet, s ahol lehet, a várható kutatási irányokat is jelzi. A Zárzóban összegzőképpen hangsúlyozza a család elsődleges szerepét a szocializáció folyamatában és röviden érinti a sikertelen szocializáció problémakörét. A bőséges irodalomjegyzékkel ellátott, közérthető stílusban íródott kiadvány minden, a pszichológia és a nevelés kérdései iránt érdeklődő olvasónak ajánlható.

(x)

Dr. Bíró Endre: A gyerekek jogairól

A kötet tanulmányai a jogi ismeretterjesztés és a tételes jogok elemzése körében vizsgálják a gyerekekre vonatkozó jogi szabályozást, olyan témákban, mint: A gyerek, mint jogalany; a magyar jog Egyezménybe ütköző szabályairól; a gyerekek jogai az Alkotmányban – de lege ferenda; az új oktatási törvény – a gyerekek jogai szempontjából; jogérvényesítési eljárások, intézmények és módszerek az iskolában; a gyerekek érdekérvényesítésének helyzete; a gyermekmunka.

A tanulmánykötet j, Gyermekérdekek Magyarországi Fórumában és a Gyermekjogi Műhelyben folytatott viták, beszélgetések, elemzések gondolatiságát tükrözik. A könyv gyakorlatban is alkalmazható megállapításait mindennapi munkájuk során hasznosítani tudják ifjúsági- és diákvezetők, pedagógusok, iskolaigazgatók, gyermekintézmények vezetői és munkatársai, jogalkalmazók és jogalkotók, politikusok és társadalmi szervezetek, egyszóval mindenki, akinek bármilyen rendű-rangú köze lehet a gyerekeké milliós rétegének életéhez, s az életüket szabályozó jogi normákhoz.

A tanulmánykötet ára 165- Ft.

Megrendelhető vagy megvásárolható a szerzőnél: Dr. Bíró Endre ügyvéd

Budapest 54. sz. Ügyvédi Iroda

1133Bp. Árboc u. 4.

Tel./Fax: 269-8747

Szöveggyűjtemény az iskolai szociális munkáról

„*Tanulmányok a gyermekjólét köréből*” sorozatcím alatt jelent meg az iskolában folytatott szociális munkáról szöveggyűjtemény felsőfokú szociális képzésben résztvevő diákok, tanárok, tereptanárok, valamint természetesen a szociális szakmában dolgozók számára.

Nem voltak könnyű helyzetben a kötet készítői, hiszen a nemzetközi gyakorlatnak megfelelő iskolai szociális munka nálunk ma még csak csírájában található meg, következésképp a hazai szakirodalom sem bővelkedik e tárgykörben tanulmányokkal és szakkönyvekkel.

Így tehát döntően külföldi szakanyagokból állt össze a szöveggyűjtemény. A gyermekkorral alkotott elméletekből, a gyermekjóléti szolgálatok definiálásából kiindulva először az iskolai szociális munka mibenléte, funkciói, feladatai, elképzelhető típusai, modelljei kerülnek az olvasó elé. Majd a vétkeseket nem kereső iskola légkörére, a szociális munkás iskolába való beilleszkedésére, az iskolában történő problémamegoldás folyamatára, a szakember beavatkozási szerepeire, valamint egy-egy segítségre szorult gyermekréteggel (az átmeneti krízisben lévőkkel, a bántalmazottakkal, a pályakezdő fiatalokkal stb.) való, iskolában is végezhető segítőmunkára kívánnak a tanulmányok elméleti és gyakorlati válaszokat adni az angolszász-amerikai és a német gyakorlat alapján.

Kétségtelen: nem lehet egy az egyben importálni és a hazai körülmények között alkalmazni a különböző stratégiákat és problémamegoldásokat, de a gondolkodásra és további elemzésekre készítő szemelvények szélesítik látókörünket, újabb vizsgálódási szempontokat adnak, és befolyásolhatják szemléletünk alakulását. A külföldi gyakorlat és a hazai tapasztalatok szembesítése céljából szerepelnek az egyes tanulmányok után kérdések, feladatok, melyekről ki-ki önmagában is elgondolkozhat, de a különböző képzési csoportokban is beszélgethetünk, vitatkozhatunk ezekről; így megtalálhatjuk a hazai viszonyok között is jól alkalmazható metódusokat.

Remélhető, hogy a kötet hozzájárul a szociális és a pedagógiai szakma határán lévő iskolai szociális munka erőteljesebb hazai elterjedéséhez, megerősödéséhez.

A szöveggyűjtemény ára 300 Ft. Utánvétellel megrendelhető a Vitéz János Római Katolikus Tanítóképző Főiskolától (2501 Esztergom, Majer István u. 1-3.), és a Hajdúböszörményi Óvóképző Főiskolától (4221 Hajdúböszörmény, Désány u. 7-9.)

Budai István

Esettanulmány

Másokat bántva magunk is károsodunk

1993. tavaszán Abortusz és gyermekbántalmazás utáni kezelés címmel terapeutákat képző tanfolyam volt Budapesten a Népjóléti Minisztériumban. A foglalkozásokat maguk a metódust kikísérletező szerzők, dr. Philip G. Ney és dr. Marié Peeters tartották.

Mint résztvevő, nem is jelentkeztem volna, csak mint terapeuta érdekelt, hiszen a tanfolyam előtt azt gondoltam magamról, hogy a gyermekbántalmazáshoz semmi közöm nincs, az abortuszhoz is „csak” annyi, hogy – szülész-nőgyógyász lévén – a munkám kapcsán korábban rengeteg abortuszt végeztem, de amint a helyzet úgy alakult, hogy ez alól kivonhattam magam, meg is tettem, és látszólag sikeresen el is rendeztem magamban az ezzel kapcsolatos büntudatot. Mint kiderült, ezt rosszul gondoltam. Az öt munkanapos, intenzív munka során meggyőződünk, hogy az abortusznak és a gyermekbántalmazásnak egymáshoz szervesen köze lehet. A csoportban férfiak is voltak, rajtuk ugyanazt láttam, amit magamon éreztem, pedig ők még csak nőgyógyászok sem voltak, és természetesen abortuszuk sem volt. Mint minden, analitikus alapokon nyugvó kezelés, nehéz percek, órákat hozott mindannyiunknak, de megtisztított, és, legalábbis nekem, az azóta eltelt időben gyakran visszaköszön jótékony hatása.

Szeretném, ha személyes beszámolómmal senkit nem riasztanék el attól, hogy ezen a fajta csoportmunkán résztvegyen. Nagyon ajánlom azoknak, akik hivatásszerűen gyerekekkel, szülőkkel foglalkoznak, és a gyakorló szülőknek is. Szinte kötelezőnek érzem azok számára, akik veszélyeztetett helyzetben élő gyerekekkel foglalkoznak, valamint a szülész-nőgyógyászoknak, a szülészeti intézményekben dolgozó személyzetnek, és – tulajdonképpen egyénileg mindenkinek.

Az Eleven remény című kézikönyv alapján (a mű eredeti címe: Hope Alive Postabortion and Abuse Treatment. A Training Manual for Therapists by Philip G. Ney, M.D., F.R.C.P/C/, R. Psych. and Marié Peeters, M.D., kézirat gyanánt közreadta a Pro Life Alapítvány és az Élet Mentálhigiénés Egyesület, 1993. Budapest) egy rövid ízelítőt szeretnék adni a dolog jellegéről és menetéről.

Korunk egyik legelterjedtebb, legmélyebb tragédiája a gyermekek bántalmazása. Mind az abortusz, mind pedig a gyermekbántalmazás a világ súlyos, megoldatlan konfliktusait jelzik. Mindkettőben az emberiség gyerekekkel szembeni örök ambivalenciája nyilvánul meg. A gyermekeket okolják a család nehézségeiért, ugyanakkor tőlük várják a problémák megoldását is. Ők egyidejűleg a család legdédelgetettebb tulajdonai és legkézenfekvőbb irritáló tényezői is.

A gyermek bántalmazása, megölése mély, csaknem helyrehozhatatlan kárt okoz a családokban. A kár mindig exponenciális. A gyermekek ellen elkövetett bűn mindig hat az elkövetőre is, mivel az élet kötelékében mindnyájan összetartozunk. Nem lehet megbántanunk senkit sem úgy, hogy magunk is ne károsodnánk. A gyermekbántalmazás erősíti mind a férfiakban, mind a nőkben a gyermekek abortálására való hajlamot. Az abortusz pedig, vélekedések szerint, gyöngítve az érző, védelmezőszülői magatartást, növelheti a gyermekbántalmazásra és a gyermekek elhanyagolására irányuló hajlamot. A szerzők legfőbb

vágya, hogy megvédjék a gyermekeket azáltal, hogy megpróbálják orvosolni azoknak a problémáknak a gyökerét, amelyek sebezhető bűnbakokká teszik őket.

Geréb Ágnes

Esettanulmány

Mi történt Pilisszántón?

Vannak intézmények, melyeken átok ül, s történetük nem egyéb prolongált válságok történeténél. Ha az átok az állam gondoskodására szoruló fogyatékos gyerekeket sújtja, akiknek érdekérvényesítő képessége ép társaikéhoz viszonyítva igen rossz, akkor ők fokozott gondoskodásra, védelemre szorul(ná)nak. Különösen, ha huzamos időn át vélhetően fizikai és lelki abúzusok sértettjei, alapvető emberi (gyermeki) jogaik szenved(het)nek sérelmet. (Óvatos fogalmazásom annak tulajdonítható, hogy az ügy jelenlegi szakaszában a gyanúsítottakat még megilleti az ártatlanság vélelme.)

Pilisszántón 1974-től a közelmúltig enyhe fokban értelmi fogyatékos (debilis) fiúgyermek általános iskolai és speciális szakiskolai oktatására és diákotthoni elhelyezésére létesített 50 fős intézmény működött. Fenntartója a Fővárosi Önkormányzat, illetve jogelődje, a Fővárosi Tanács volt. A fogyatékos gyerekeket a Fővárosi Gyermek- és Ifjúságvédő Intézet helyezte el Pilisszántón, az állami gondoskodás valamely formáját elrendelő gyámhatósági határozat és a Fővárosi 4. számú Tanulási Képességet Vizsgáló Szakértői Bizottság javaslata alapján.

Félreértés ne essék: meghatározó a gyermek szociális státusza, azaz állami gondoskodásba vétele, ez indokolja a bentlakásos intézményben való elhelyezését, nem pedig fogyatékosága. A fogyatékoságnak adekvát intézménytípust az említett Szakértői Bizottság javasolta, a GYIVI pedig korábbi gyakorlatában meglehetősen formálisan élve elhelyezési jogkörével, abban az intézményben helyezte el a gyermeket, ahol éppen üres férőhely volt. Így volt ez Pilisszántó esetében is.

Mai gyakorlatunk elemi szakmai normái – melyik intézmény kínál vonzóbb pedagógiai programot; hol jobb az oktatás színvonala; a vérszerinti család és a gyermek kapcsolattartását ne akadályozzák földrajzi távolságok és jelentős utazási költségek; a fogyatékos gyermek akár nevelőszülőknél is, akár integráltan is elhelyezhető, stb. – a korábbi metódusban értelmezhetetlenek lettek volna, mint ahogyan azok is voltak. A kényszer szülte buta gyakorlatnak abban állt a hallatlan kára, hogy jó, közepes, rossz színvonalon működő intézmények egyaránt egzisztenciális* biztonságban ^ehettek, hiszen gyermeket mindig kaptak, ez pusztán férőhelyek kérdése maradt. Nem is beszélve azokról a lobbykról, amelyek az egy-egy tanulócsoporthoz szükséges létszámot igyekeztek „összehozni”.

Egyszerre férőhely-gazdálkodni és szakmai normákat tisztességesen képviselni nem lehet! Súlyos szereposztásbeli tévedés ilyen ellentétes érdekek képviselőjét egyazon személytől (intézeti gyám) elvárni.

A gyermekek érdekeit szolgáló, intézmények közötti szakmai versenyszellem a mai napig csak csírájában létezik. A piac tehát erősen keresleti, a kínálati oldal csenevész.

Gyakori nézet: „adatok gyereket, majd meglátjuk, mit tudunk vele kezdeni!” Pedig a napnál világosabb kellene legyen: a szülő (a gyám) egy (gyógy)pedagógiai, gyermekvédelmi szolgáltatást kér, keres, vásárol meg, amiről tudnia kell, hogy az miben áll, és mit nyújt. Egy kínálati ellátó rendszerben a megrendelő, vagy a kliens maga választ az ajánlatok között. Micsoda különbség!

A gyermek mindenk felett álló érdeke és a torzán definiált (gondozó) intézményi érdek között nem lehet ekvivalencia, és annak elérésére törekedni szakmai – etikai hiba. Ebben az alapkontextusban érhető meg a pilisszántói történet.

De mi történt valójában?

Az otthonból a gyermekek egy csoportja megjelent a fővárosi GYIVI-ben és elpanaszolta, hogy az otthon gyermekei hosszabb idő óta fizikai és lelki brutalizálást szenvednek el; ellátásukkal – étellemezés, ruházkodás, zsebpénz – elégedetlenek; pályaválasztásuk során nem vették figyelembe szándékaikat. Szinte vég nélkül ontották magukból az elszenvedett sérelmeket. Kérték az intézeti gyám segítségét, hogy mielőbb vizsgálja meg társaik helyzetét, azért társaikét, mert ők bizony már többé nem mennek vissza Pilisszántóra. Panaszuk hitelesnek látszott. A gyermekek a GYIVI átmeneti otthonába kerültek elhelyezésre. Ekkor még hosszabb távon megnyugtató megoldásunk nem volt számukra. Ismertük a lépések sorrendjét, de mégis bénítóan hatott ránk az „éles helyzet”. Hiszen nem napi rutinfeladataink között szerepel egy ilyen esemény kezelése. Nyomasztó volt. És milyen lehetett a gyerekeknek? Ha beszélünk hátrányos helyzetűekről, veszélyeztetettekről, úgy a pilisszántói gyerekek sokszorosan azok voltak, mert biológiai deficitjüket családi devianciák és szociális nyomor tetézte még, és mintha mindez kevés lenne, éppen a szociális védelem közintézményében további lelki nyomorításnak, megaláztatásnak voltak részesei. Most, mikor Magyarország már az 1991. évi LXIV. törvénnyel jogrendjébe illesztette a gyermekek jogairól szóló ENSZ egyezményt.

Kaptak-e védelmet a pilisszántói gyermekek, s ha igen, nem túl későn érkezett-e a segítség? Mennyi maradandó károsodást szenvedtek el? A nyugtalanító kérdések címzettjei azok, akik hivatali munkájukból és felelősségükből eredően ismerték az intézmény szakmai és morális válságát, de azok is, akik a fogyatékosok érdekképviselőit hivatottak ellátni (társadalmi szervezetek), és egyáltalán mindazok, akikben kétség ébredhetett az „otthon” (fogyatékos) gyermekhez méltó viszonyai felől. Így e sorok írója, a gyermekek gyámja maga is címzett.

Persze helyzetbe kellett kerülni. Azonban az ember ritkán indul el reggel azzal az elhatározással a hivatalába, hogy egy intézmény bezárását fogja kezdeményezni, mert az megérett arra. Valami még kell ehhez. És ezt a valamit a gyerekek adták hozzá. Mert nem magunkat hoztuk helyzetbe, hanem a gyerekek hoztak helyzetbe minket: megfontolt és az ő érdekeiket képviselő felnőtteket.

Mit tett az intézményhálózatot működtető, mit tett az intézeti gyám a szóban forgó egyezségokmány 5. cikkelye realizálása érdekében?

„Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a szülőknek vagy adott esetben a helyi szokás szerint, a nagycsaládnak vagy közösségnek, a gyámoknak vagy más, a gyermekért törvényesen felelős személyeknek azt a felelősségét jogát és kötelességét, hogy a gyermeknek az Egyezményben elismert jogai gyakorlásához, képességei fejlettségének megfelelően, iránymutatást és tanácsokat adjanak.”

Valami keveset tettünk, úgy általában, erélytelenül, gyengén. És ebből a kevésből semmi sem jutott el Pilisszántóra.

Mit tettek Pilisszántón? Vagy magam sem gondolom komolyan a kérdést? Mert ellenérdekeltek voltak. Ellenérdekeltek? De hiszen a gyermekvédelmi törvénykezés nyomán a jövőben a gondozó intézmények igazgatói és/vagy pedagógusai lesznek a gyámok!? Akkor már nem lesznek ellenérdekeltek? Mint gyámok elszámoltatják magukat, mint gyámokat,

hogy jó törvényes képviselők, vagyongazdálkodók és gondozó-nevelők voltak-e egy-személyben? Hány és hány jogtörés jövőbeli lehetőségét látjuk magunk előtt! Pilisszántón ez már nem történhet meg.

A gyermekek annyira nem tudták, hogy kihez fordulhatnak segítségért, hogy először a kistéleplés polgármesterét keresték fel, aki hozzánk irányította őket. A gondozottak súlyos verésekről, emberi (gyermeki) méltóságukat sárba tipró megalázó büntetésekről számoltak be, és természetesen megnevezték azokat a személyeket – pedagógusokat –, akik mindezt elkövették rajtuk.

Minden lehetséges – gondoltuk. A gyerekek konfabulálhatnak, a gyerekeket felbujthatták, de az is lehetséges, hogy valóságos eseményeket mondanak el.

Rendőrségi feljelentést fontolgattunk, de előtte még felkértük a Szakértői Bizottság vezetőjét, hogy pszichológiai vizsgálattal valószínűsítse a megtörténteket vagy azok ellenkezőjét. Ahogyan az gyakran lenni szokott, a pszichológiai szakvélemény nem zárta ki a gyermekek valóságos élményeit, és meg sem erősítette azokat. Bejelentésünk nyomán a Fővárosi Önkormányzat Oktatási Ügyosztálya is vizsgálatba kezdett Pilisszántón, ez azonban nem helyettesíthette a rendőrségi vizsgálatot, melyet a Btk. 195. par. III bekezdésébe ütköző kiskorú súlyos veszélyeztetésének alapos gyanúja miatt kértünk „ismeretlen tettesek” ellen. Óvatosságunk oka talán bővebb magyarázat nélkül is érhető. A Btk. hivatkozott jogszabályhelyén túl a LXIV. tv. 19. cikke is erre kötelezett minket.

„1. Egyezményben részes államok megtesznek minden arra alkalmas, törvényhozási, közigazgatási, szociális és nevelési intézkedést, hogy megvédjék a gyermeket az erőszak, a támadás, a fizikai és lelki durvaság, az elhagyás vagy az elhanyagolás, a rossz bánásmód vagy a kizsákmányolás – ide értve a nemi erőszakot is – bármilyen formájától mindaddig, amíg szüleinek vagy valamelyik szülőjének, illetve törvényes képviselőjének, vagy bármely más személynek, akinél elhelyezték, felügyelete alatt áll.

2. Ezek a védelmi intézkedések szükség szerint olyan hatékony eljárásokat foglalnak magukban, amelyek a gyermek és gondviselője számára szükséges szociális programok létrehozását teszik lehetővé, továbbá a fentebb leírt bánásmód eseteiben hozzájárulnak a cselekmény felismeréséhez, bejelentéséhez, a jelentés illetékes helyre juttatásához, vizsgálatához, kezeléséhez az esetek figyelemmel kíséréséhez; szükség szerint magukban foglalják a bírói beavatkozással kapcsolatos eljárást is.”

Egyidejűleg arról is döntöttünk, hogy valamennyi növendékünket elhelyezzük Pilisszántóról. Most már világosan látom, hogy a szakma számára igazán jelentőséggel, precedens értékkel ez a lépésünk hatott. Elgondolkodtató, hogy az intézet közel húsz éves története során vélhetően permanensen jelenlévő gyermekbántalmazások, az ellátás silány színvonala, a jórészt deklasszált értelmiségiekből rekrutálódott nevelőtestület szakmai és morális válsága sem a szakmát, sem a közvéleményt nem tudta kellő felháborodásra és hatékony beavatkozásra készíteni.

A múltban gyakran került sor fenntartói vizsgálatra, szakfelügyeleti, tanácsadói és nem ritkán rendőrségi vizsgálatra. Ezek alig, vagy semmit sem bizonyítottak, ami jogilag annyit jelent, hogy a vizsgálat alapjául szolgáló esemény meg sem történt. Az eljárást megszüntető határozatokban, egyes szakemberek érvelésében efféle megállapításokkal találkozhattunk: a sértettek (fogyatékos gyermekek) ellentmondásos vallomásokot tettek, megváltoztatták vallomásukat, ugyanígy a tanúk, akik szintén fogyatékosok voltak.

A vizsgálatot kezdeményező részére vélelmezhető maradt, hogy a gondozottakat nevelőik, vagy más személyek befolyásolni igyekeztek, megfélemlítéstől, zsarolástól sem riadtak vissza,

Köztudott, hogy a fogyatékosok könnyen befolyásolhatók, irányíthatók – tekintet nélkül a befolyásoló szándékára.

Korántse gondoljuk, hogy a nyomozati munkába olyan speciális felkészültséggel bírók vesznek részt, akik a (fogyatékos) gyermek meghallgatásában jártasak.

Gondoljuk végig, hogy csak az utóbbi ügyben az eljárás során hány alkalommal, hány ember előtt kellett a gyermekeknek elmondaniuk – és ismételtén átélniük! – a traumatizáló élményeket. Pszichológusok, az intézeti gyám képviselője, a nyomozó rendőrhatalóság több hónapon keresztül meg- és kihallgatták a gondozottakat. Új gondozási helyükön nyilvánvalóan mesélniük kellett arról, hogy miért kerültek oda, honnan jöttek és mi történt velük.

Fejlettebb országokban a gyermek-és fiatalkorúakkal kapcsolatos rendőrségi eljárás humanizáltabb, gyermekközpontúbb és nem utolsó sorban szakszerűbb. Ausztriában például egyetlen alkalommal lehetséges a gyermek meghallgatása, amelyre szakszerűen felkészülnek, meghallgatási terv, videofelvétel készül a későbbi elemző munka számára. Pontosan kidolgozott szakmai-etikai normák alapján lehet csak dolgozni, mert tekintetbe veszik a gyermeket, akit különös jogok illetnek meg, sérülékeny, védelemre szoruló személyisége jogán.

Nem lehetünk nyugodtak azért sem, mert nincsenek kidolgozott programjaink arra, hogy lelki és fizikai abúzust követően a GYIVI átmeneti otthonában és a gondozó otthonokban milyen pedagógiai-lélektani stratégiával kell feldolgoztatni a megélt eseményeket. Ez akkor is igaz, ha jó felkészültségű, terápiás beállítottságú pszichológusok is dolgoznak a gyermekvédelmi hálózatban.

A gyermekek elhelyezését Pilisszántóról a hazai gyermekvédelmi gyakorlatban szinte egyedülálló jelentőségűnek tartom (talán a balatonberényi otthon megszüntetése tekinthető analóg esetnek).

Milyen következtetést vontunk le – túlzottan hosszú idő után?

Ha Pilisszántó egy olyan otthon, ahol a súlyos veszélyeztetés gyanúja gyakorta fölmerül – függetlenül attól, hogy ebből mi deríthető ki, s mi nem –, akkor ebbe az intézménybe a gyám nem helyez többé gyermeket, és az otlévőknek is más gondozási helyet fog találni. Ezt a lépését diszkrecionális jogkörében teszi, mint az a szülő, aki elveszíti bizalmát egy iskolával szemben, és gyermekét máshová viszi. Lépését nem tartozik megindokolni, nem kérhető számon rajta, mert hiszen ettől diszkrecionális a joga.

A gyám a szülők helyett gyakorolja a szülői felügyeleti jogot, és e jogának és kötelességének maradéktalanul eleget tett, mikor döntését meghozta. A döntés mélyen összhangban áll az Egyezségokmány 23. cikkével.

„1. Az egyezményben részes államok elismerik, hogy a szellemileg vagy testileg fogyatékos gyermeknek emberi méltóságát biztosító, önfenntartását előmozdító, a közösségi életben való tevékeny részvételét lehetővé tevő, teljes és tisztességes életet kell élnie.

2. Az egyezményben részes államok elismerik a fogyatékos gyermeknek a különleges gondozáshoz való jogát, és a rendelkezésükre álló forrásoktól függő mértékben, az előírt feltételeknek megfelelő fogyatékos gyermeknek és eltartóinak, kérelemre, a gyermek állapotához és szülői vagy gondviselői helyzetéhez alkalmazandó segítséget biztosítanak.”

Milyen ellenvetések merültek föl az intézeti gyámi döntés nyomán?

1. A gyám a gyermekek elhelyezésével közvetve kényszerhelyzetet teremtett a fenntartó Fővárosi Önkormányzat számára, mert a pilisszántói intézmény feladat nélkül maradt, annak megszüntetése elkerülhetetlenné vált. Teremthet-e ilyen helyzetét a gyám?
2. Nem volt olyan súlyos a helyzet Pilisszántón, ami indokolná a gyámi döntést, nem zárult még le a rendőrségi vizsgálat.
3. A gyermekek elhelyezésére tanév közben került sor, ami főbenjáró bűn.
4. Egy jó természeti adottságú, jó-levegőjű intézmény került bezárásra.
5. A pilisszántói otthon megszüntetése nem áll összhangban a főváros gyermekvédelmi koncepciójával.

Vegyük sorra e kizárólag szakmainak látszó érveket.

1. A kényszerhelyzet kialakulása ténykérdés, melyet a gyermekek érdekében álló kényszerintézkedés előzött meg. A kényszerítő helyzet tehát következmény. A diszkrecionális jogkörben meghozott döntéssel előzetesen az önkormányzat szakembereinek többsége egyetértett, a döntés szakmai konszenzuson alapult. Ellene jogorvoslatot nem kértek, ami egyetértésre utal. (Fontos tudni, hogy csak a beutaló kerületi gyámhatóság számoltathatja el a GYIVI igazgatóját gyámi jogkörében hozott döntéséről.)

2. Tekintettel arra, hogy az intézmény története – hosszabb-rövidebb normalizált periódusokat leszámítva – szakmai és erkölcsi válságtörténet, ennek súlyosságát bagatellizálni gyermekellenes és semmivel sem indokolható álláspont. Ha egy otthonban egymást érik a vizsgálatok, köztük rendőrségek is, akkor azok kimenetelétől függetlenül élni lehet (kell) a gyanúperrel, hogy talán még sem egy jó gondozó intézménnyel van dolgunk. A gyámnak nem az otthon dolgozóinak érdekvédelmét kell ellátnia a fogyatékos gyermekkel szemben, hanem éppen ellenkezőleg.

3. A pedagógusok egy része hajlamos a gyermekben pusztán a tankötelezettség alanyát látni. Kétségtelen, hogy a gyermek bizonyos életszakaszban tanköteles korú, akinek a tanuláshoz való jogát biztosítani kell. Ezért minden olyan intézkedés, amely tanévközben érinti őt, különös megfontolást igényel. Viszont azt is látni kell, hogy a gyermeknek egy nem mindennapi élethelyzetben „erősebb joga” fűződik ahhoz, hogy a veszélyhelyzetből kikerüljön, mintsem hogy fenyegetettségben „zavartalanul” folytassa a tanulást.

A gondozottak fővárosi otthonokba kerültek, ahol tanulmányaik folytatására és szabad pályaválasztásukra ismét mód nyílt.

Az intézmény megszűnésével egyben a csepeli székhelyű Speciális Szakiskola Pilisszántóra kihelyezett tagozata, mint gyakorlóhely is megszűnt, és ez a mezőgazdasági tagozaton továbbra is tanulni szándékozó fiatalok számára átmeneti kiesés okozott. Hibaként róható fel, hogy a csepeli iskolával nem egyeztettünk időben.

Felfogásom szerint azonban a gyermekek áthelyezésével a tanév végét kívárni hallgatólagos beleegyezés lett volna a veszélyeztetető körülmények további fenntartásához, valamint a gondozottak kérésének figyelmen kívül hagyása.

4. A gyermeki jogok nincsenek hierarchizálva. Furcsa is lenne azt állítani, hogy például fontosabb a szeretetteljes, a harmonikus fejlődést kibontakoztató családi miliőhöz, mint az egészséges ivóvízhez, vagy tiszta levegőhöz való jog. Mégis nyilvánvaló, hogy az Egyezségokmányban tételesen felsorakoztatott gyermeki jogokat azonos mértékben és színvonalon egyetlen ország, nálunk valamelyest fejlettebbek sem tudják biztosítani. Ennek az a prózai oka, hogy sok esetben a természeti környezet, maguk az életfeltételek a Földön, a társadalmi körülmények és lehetőségek nem teszik lehetővé valamennyi jog egyidejű

optimális biztosítását. (Ez az ellentmondás a 3. pontban tárgyalt kérdésben is megmutatkozott.)

Ha a gyermekeket egy szép és jó természeti adottságú környezetben működő otthonban nem egészen európai normák szerint „tartják”, és súlyosan brutalizálják őket, akkor teljesen komolytalan és végtelenül cinikus álláspont számomra jó levegőről és effélékről érvelni.

5. Ellenvetésként merült fel, hogy a fővárosi gyermekvédelmi koncepció egyesek olvasatában nem szól intézmények bezárásáról. Váratlan és a koncepcióból nem következő lépést tett az intézeti gyám. A lépés tényleg „váratlan” volt.

A fővárosi elképzelés először is foglalkozik előnytelen körülmények között működő intézmények kiváltásával, sőt arról is szól, hogy az ingatlanok értékesítéséből (hasznosításából) befolyó pénz az ágazat korszerűsítésére fordítható.

Az élet produkálta különös helyzet nem tervezhető, így a koncepció konkrétan, nevesítve nem is tartalmazhat intézménybezárási tervet. Általában ilyen cél, mint öncél nem létezik. Jelen esetben azt kell megvizsgálni, hogy a gyors intézkedést követelő szituációban a koncepcióval összhangban történtek-e az egyes lépések?

A fővárosi rendelet egyik alapelve, hogy a gondozott gyermekek és vérszerinti családjuk földrajzilag közel kerülhessenek egymáshoz. Ezt maradéktalanul megvalósítottuk. Másik alapelv, hogy a gyermekek gondozási helyének kijelölésekor preferálni törekszünk a nevelőszülői elhelyezési formát. Esetünkben ebből semmi sem valósulhatott meg, mert a nevelőszülői kihelyezést személyre szóló, hosszú előkészítő (felkészítő tanfolyam és tréningek) munka előzi meg. Tudniillik ettől professzionális, és ezt egy másik alapelv rögzíti.

Munkánk során tapasztaljuk, hogy mikor a teoretikusan megfogalmazott elképzeléseket gyakorlatra kell váltani, akkor nem egy esetben maguk a koncepció szellemi alkotói, a határozatot korábban megszavazó képviselők vonakodnak, vagy éppen szembesülnek az elvek valódi jelentésével. Sokszor tényleg nehéz ez a szembesülés, hiszen sok évtizedes ellentétes szemléletű gyakorlat megváltoztatása rendkívüli erőfeszítéseket követel(ne).

A politikai (szakmapolitikai) döntéshozók, vagyis a képviselők álláspontja megoszlott a „bezárás – nem bezárás” dilemmában. Borzasztó izgalmas kérdés ez, de mivel írásom nem politológiai tárgyú, és a gyermekek (gyermekvédelem) érdekeit jobb szerétem független gondolkodóként képviselni, ezért csak arról számolok be, hogy a fővárosi közgyűlés megszavazta a főpolgármester-helyettes előterjesztését, mely szerint a pilisszántói Általános Iskola és Diákotthon bezárásra kerül.

A gyermekek érdekében álló, az egész fővárosi gyermekvédelmet szolgáló, jó döntés született.

A rendőrségi vizsgálatot többször próbálták már lezárni „bűncselekmény hiánya” miatt. Élve lehetőségeinkkel ezt törvényes eszközökkel továbbra is megpróbáljuk megakadályozni. Bízunk benne, hogy jogállamban élünk, de a jog nem fog az igazság fölé kerekedni, és előbb-utóbb a vétkesek felett független bíróság fog ítélni. Késői elégtétel lesz ez a sértetteknek, de talán precedens értékű is, hogy egy kisebbséget alkotó gyermekcsoport kikényszeríthető jogokkal rendelkezzen, gyermekhez méltóan élhessen és tanulhasson.

Szándékunk szerint az ügy utóéletéről tájékoztatni fogjuk az olvasót.

Molnár László

Praxis

Ferenczi Sándor: Nyelvezavar a gyermekek és a felnőttek között (részlet)

„Engedjék meg, hogy beszámoljak néhány olyan meglátásomról, melyhez a betegekkel való (...) intimebb viszony segített hozzá.

Mindenekelőtt igazolódott az előbb említett gyanúm, hogy a traumának, különösképpen a szexuális traumának, mint betegségkeltő tényezőnek jelentőségét nem lehet eléggé hangsúlyozni. Még tekintélyes, puritán szellemtől áthatott családok gyermekei is gyakrabban esnek megerőszakolás áldozatául/mint ahogy eddig gondoltuk. Vagy maguk a szülők azok, akik kielégületlenségüknek ilyen kóros módon keresik pótlását, vagy a különböző bizalmi személyek, mint pl. rokonok (nagybácsik, nagynénik, nagyszülők), házitanítók vagy szolgaszemélyzet, azok, akik visszaélnék a gyermek tudatlanságával és ártatlanságával. Azt a kézenfekvő ellenvetést, hogy itt csupán magának a gyermeknek szexuális fantáziáiról, tehát hisztériás hazugságairól van szó, sajnos gyengíti az ilyen jellegű beismerések nagy száma, melyeket az analízisben levő betegek tesznek arról, hogy maguk is elkövetnek ilyesmit gyermekekkel. Már meg sem lepődtem tehát, amikor nemrég egy emberszerető lelkiületű pedagógus keresett fel és kétségbeesetten közölte velem, hogy már az ötödik – magasabb körökben levő – családban kellett felfedeznie, hogy a nevelőnők 9-11 éves fiúkkal szabályos házasságot élnek.

A következő példa mutatja a tipikus módját annak, hogyan jönnek létre az ilyen incestuózus csábítások:

Egy felnőtt és egy gyerek szereti egymást; a gyerekben kialakul az a játékos fantázia, hogy a felnőttel az anyaszerepet játssza. E játék ölthet erotikus formákat is, rendszerint azonban végig a gyengédség szintjén marad. Nem így azonban a kóros hajlamú felnőttek esetében, különösen akkor, ha valamilyen egyéb szerencsétlenség vagy részegítő anyagok élvezete miatt egyensúlyukban és önfegyelmükben zavar áll be. A gyerek játékait összetévesztik egy szexuálisan érett személy vágyaival, és a következményekre való tekintet nélkül szexuális cselekményre ragadtatják magukat. Napirenden vannak olyan kislányok tényleges megerőszakolásai, akik még alig nőttek ki a csecsemőkorból, hasonlóan a szexuális cselekmények felnőtt nők és kislányok között, valamint homoszexuális jellegű erőszakos közöselések is.

Nehéz elképzelni a gyermekek viselkedését és érzéseit ilyen erőszaktevételek után. Első impulzusuk talán az elutasítás, a gyűlölet, az undor és az erőteljes elhárítás: „Nem, nem, ezt nem akarom, ez túl erős nekem, ez fáj. Hagyjon engem!” – ez vagy hasonló volna a közvetlen reakció, ha a gyermeket nem bénítaná meg óriási szorongás. A gyerekek testileg is és normálisan is tehetetlennek érzik magukat, személyiségük még kevéssé szilárdult meg, hogy akár csak gondolatban is tiltakozni tudnának, a felnőttek túlereje és tekintélye némává teszi őket, szinte az eszüktől fosztja meg őket. Mégis, ugyanaz a szorongás, amikor eléri tetőpontját, automatikusan arra kényszeríti őket, hogy támadójuk akaratának alávetessék magukat, kitalálják és kövessék annak minden kívánságát, és hogy magukról elfelejtkezve a támadóval azonosuljanak. A támadóval való azonosulás révén, mondhatjuk, a támadó introjekciójával, az megszűnik valóság lenni, intra- és nem extrapszichés dologgá válik; az

intrapszichés dolog viszont alá van vetve az elsődleges folyamatnak, különösen olyan álomszerű állapotban, mint amilyen a traumát követő transzállapot; ami azt jelenti, hogy az örömeinek megfelelően formálódhat, pozitív- vagy negatív-hallucinatorikus módon átalakulhat. Mindenesetre a támadás nem mint merev külső valóság marad meg, a traumát követő transzállapotban a gyerek eléri, hogy a korábbi gyengédséghelyzetet fenn tudja tartani.

A legjelentősebb változás azonban, amit a felnőtt partnerrel való szorongásos azonosulás a gyermek lelki életében előidéz, a felnőtt büntudatának introjekciója, amely egy eddig ártatlan játékot büntetendő cselekményként mutat be.

Ha a gyerek összeszedi magát ilyen támadások után, rendkívül zavartnak érzi magát, úgy érzi, mintha voltaképpen már meghasadt lenne, bűnös és ártatlan egyszerre, már a saját érzékeiben sem bíz. Ehhez járul a lelkiismeret-furdalástól most még inkább gyötört és bosszantott felnőtt nyers viselkedése, amely a gyermeket „még büntudatosabbá és még szégyenkezőbbé teszi. A tettes csaknem mindig úgy viselkedik, mintha semmi sem történt volna, sőt még meg is nyugtatja magát azzal a gondolattal, hogy „ez csak gyerek, semmit sem tud, mindent elfog felejteni”. Nemritkán a csábító túl moralizálóvá vagy vallásossá válik, és azt reméli, hogy szigorral még a gyermek lelki üdvét is meg tudja menteni.”

In: Buda Béla (szerk.): A pszichoanalízis és modern irányzatai, Gondolat Könyvkiadó, 1971.

Párbeszéd

A dyslexia gyógyítása – mozgásterápiával

Az olvasás és helyesírás-gyengeség (dyslexia-dysgraphia) olyan részképesség-gyengeség, amely miatt a normál intellektusú vagy az átlagnál még intelligensebb gyermek nem tud társaival lépést tartva megtanulni olvasni. Nehezen, lassan, hibásan olvas, kudarcok érik, helyzete reménytelenné válik, meggyűlöli a számára kínlódást jelentő olvasást. Az írásgyengeség ugyanezen részképesség-hiány írásnehézségben megnyilvánuló tünete. A gyerek kézírása nehéz, görcsös, sokszor olvashatatlan, vagy ezzel együtt, vagy enélkül írása nagyon hibás, nem érzékeli – ösztönszerűen –, hogyan kell anyanyelvét írni, és sokszor a szabályokat sem képes megtanulni.

Ez a rendellenesség egyre több gyereknél nyilvánul meg. A szakirodalmi adatok az olvasásgyengeség előfordulását 5-10 %-ra becsülik.

Hat évvel ezelőtt megjelent Ugo Pirro: A fiam nem tud olvasni című kisregénye, amelyben leírja, hogy fiát, aki dyslexiás, egy különleges mozgásfejlesztő módszerrel sikerült meggyógyítani. A könyvet elolvasva meghozattuk a szerző, C.H. Delacato, amerikai gyermek-ideggyógyász idevonatkozó tudományos munkáját. Ő a Philadelphiai Rehabilitációs Központ munkatársaként T. Fay idegsebésszel együtt kidolgozott egy olyan módszert, mely a dyslexiás gyermekeket idegrendszer-fejlesztéssel kezeli. A módszer azon a tapasztalati elvükön alapul, hogy az olvasásgyenge gyermekek azért nem tudnak könnyen és jól megtanulni olvasni, mert agyukban az anyanyelvi funkciókért felelős terület nem elég érett, és ezt a területet speciális mozgás-látás és hallásgyakorlatokkal be lehet érlelni. Ezek a gyakorlatok a csecsemő és kisgyermekkoriban mozgás, látás és hallásfejlődés alapvető állomásaira épülnek. Delacato és munkatársai hasonlata szerint ezeket a gyerekeket olvasni tanítani annyi, mint alap nélkül építeni egy házat: amit rakunk estig, leomlik reggelre... A ház alapja az idegrendszer, különösen az anyanyelvi terület teljes érettsége, ezt kell előbb „kiásnunk”, erre építhetjük a gyógyító olvasást.

Hat évvel ezelőtt kezdtem ezt a módszert alkalmazni dyslexiás gyermekek kezelésében a napi gyógyító olvasás mellett. Először kizárólag Delacato elvei alapján (az ő könyve harminc évvel ezelőtt jelent meg), majd három évvel ezelőtt Delacato módszerét kibővítettem Kulcsár Mihályné fejlesztő pedagógus korszerűsítéseivel. A módszer ma már nagyon nagy terület fejlesztését foglalja magában: fejlesztjük az ún. elemi mozgásmintákat (ezek a csecsemő és gyermekkorban mozgásfejlődési lépcsőfokok), fejlesztjük a térérzékelést, testismeretet, egyensúlyt, ruganyosságot, elemi és térlátást, finom beszédészlelést és beszédmeghallást. Gósy Mária szerint, a mozgáskoordinációt – egy egyik fő területünk –, a kéz-szem koordináció kialakítását, a dominancia kialakítást és megerősítést. Speciális módszerünk van Delacato nyomán a csúnya kézírás megjavítására. Megfelelő gyakorlási időmennyiség (nyáron heti 5x2 óra, iskolaidőben heti 3x2 óra) után közepes súlyosságú esetekben fél év után szoktunk eredményt látni, a gyerekek olvasása könnyebb lesz, elkezd spontán olvasni, tanuláshoz való viszonya megváltozik, önbizalma helyreáll.

A terápia jellege ún. konduktor-terápia; vagyis a fejlesztési folyamaton a gyereket valakinek végig kell vezetni egy kezdeti vizsgálat után. A vizsgálatot jelenleg hárman végezzük az országban, Kulcsár Mihályné, Kurucz Judit dr. és én. A vizsgálat végén terápiás

tervet állítunk fel, a konduktor szerepét vagy a szülő vállalja el, akit ekkorra betanítunk a terápiás gyakorlatokra, vagy a konduktor végzi a terápiát. Ma már nagy számmal vannak szerte az országban és Budapesten olyan testnevelő tanárok, pedagógusok, óvónők, gyógypedagógusok és gyermekekkel foglalkozni akaró, feljük készséggel rendelkező munkatársak, akik nyáron kéthetes Delacato-konduktor konzultatív jellegű tanfolyamot hallgattak és „tornáztak” végig, mely alapján saját osztályukkal, óvodai csoportjukkal, vagy iskolai testnevelés részeként a terápia alapjait jelentő gyakorlatokat önállóan végzik, vagy egyénileg, ill. kiscsoportos (max. 5 fő) játékos terápiát vezetnek rendszeres kontroll mellett. És amit a legfontosabbnak tartok elmondani ebben az újságban, hogy állami gondozott gyermekek elmaradott, megkésett fejlődésén tudnánk nagyot lendíteni; enyhe értelmi fogyatékosok (debilitás) fejlődését meg tudjuk vele indítani, kiskorban pedig nagyon látványos eredménnyel, de sikerrel, még igen késői (15-16 év!) korban is.

Az önök és a lap olvasóinak segítségét szeretnénk kérni, hogy eljuttathassuk a terápiát az állami gondozottakat nevelő intézetekbe és az enyhe értelmi fogyatékosokat fejlesztő intézetekbe.

Marton-Dévényi Éva

*Örömmel közöljük a segítséget felkínáló levelet,
és várjuk lapunk címére a jelentkezéseket.
(A szerkesztőség)*

Praxis

Saját Úton Alapítvány Tel: 137-1707

A Pszichoanalitikus Gyermek-és SerdülőTerápiás Intézet és a Tinédzser Ügyelet két munkatársával, Hódi Ágnessel és László Andreával a gyermekek elleni szexuális visszaélések természetéről, a lehetséges segítségről és a náluk előforduló esetekről beszélgettünk.

– Az egy éve működő szolgálat elmúlt 3 hónapjában a 124 jelentkező közül 5 olyan gyerek volt, akiknél a szexuális abúzus primer okként jelentkezett. Ez azért fontos, mert terápiás tevékenységünk problémaorientált, így nem feltétlenül derül ki, hogy esetleg ilyen jellegű probléma is motiválja a tüneteket. Az öt esetből 4 családon belül elszenvedett visszaélés volt, 1 pedig vonaton történt, egy kora szerint már nem gyereknek számító fiatal lánnyal. Reméljük, hogy itt, ezen a rendelési helyen inkább előjönnek majd ezek a traumák is, mint a ma még jobban ismert Faludi utcai rendelőben, mert ott nem tudjuk az anonimitást garantálni, lévén, hogy a Madarász utcai Kórházhoz tartozunk, és kártya bemutatási kötelezettség van. Ugyanakkor ez a hely még nem annyira ismert, hogy relevánsnak tekinthetők lennének esetszámaink.

– *Hová küldik a segítségre szorulókat, illetve hogyan kezelik a feltárt eseteket?*

– Igyekszünk mi magunk terápiás segítséget felajánlani, de vannak kifejezetten szakosodott kollegák is, talán Virág Györgyöt, Bagotai Tamást és Honti Kingát említhetjük a bírósági szakértőként ismert kollegákon kívül. Mi nem tekintjük feladatunknak a hatósági feljelentést, illetve klienseink ilyen típusú orientálását. Különösen azért nem, mert a szexuális abúzus fogalomköre rendkívül tág és nem biztos, hogy a hatósági, rendőrségi megközelítés és büntetőeljárás visz közel a megoldáshoz.

– *Van-e bejelentési kötelezettsége, orvosnak, pszichológusnak, ha tudomására jut ilyen eset? Tanultak, hallottak-e erről?*

– Ismereteink szerint semmi ilyesmi nincsen, tehát minden szakember a saját belátása szerint jár el.

– *Hogyan definiálnák az abúzust, mi mindent értenek alatta?*

– Ez nem könnyű kérdés, mert anélkül, hogy elméleti fejtegetésekbe bocsátkoznánk, el kell mondani, hogy a szexuális visszaéléssel tudományos kérdésként Freud foglalkozott először. A hisztéria leírásakor azt gondolta, hogy egy megtörtént abúzus okozza a traumát, majd módosította elméletét, miszerint az abúzus csak a fantázia szülötte, de időskorában visszatért eredeti feltevéséhez.

Ferenczi Sándor nagyon fontos elemmel gazdagította a vizsgálódás lehetséges módját „*Nyelvzavar a felnőttek és a gyermek között*” címen írt tanulmányával. Nagyon figyelmebe ajánljuk mindenkinek, aki ezzel a divatosnak ígérkező témával komolyan akar foglalkozni.

A felnőtt sokszor félreérti a gyerek gyengédség- és szeretetigényének megnyilvánulását, mert ez olyannak tűnik, illetve maga sem érti pontosan a saját érzelmi reakcióit, amik könnyen félrecsúsztatnak. Itt ugyanis olyan kommunikációs félreértés lehet, ami az érzések és érzelmek tisztázatlanságából, a gyerek öntudatlan „kihívó” viselkedéséből és a felnőtt inadekvát reakciójából is következhet. Nem kell ahhoz megerőszakolni egy gyereket, hogy traumát okozzon egy ilyen zavar és az általa indukált cselekvés, hiszen ha a felnőtt nem megfelelő választ ad a gyerek közeledésére, az kritikus helyzeteket teremthet. A gyerek sokszor folytatni akarja ezt a kapcsolatot, de nem azért, mert „rossz a vére”, vagy koravén, hanem mert félreérti, és másképpen kódolja azt. Ha a felnőtt letiltja ezt az irányt, felismerve, de nem tisztázva annak természetét, a gyerek komoly büntudatot érez a felnőtt helyett is, ez elnémitja őt. Tehát nem csak félelemből nem beszél adott esetben a történelekről, hanem mert bűnösnek érzi magát. Valamennyien ismerünk olyan szülői, pedagógusi reakciókat, amelyek ezt kiváltják a gyerekekből sokkal kevésbé kényes esetekben is, és ezek maradandó sérüléseket okozhatnak, különösen, ha feldolgozatlanok.

Semmiképpen sem függ ez a gyerek korától, sokkal inkább az érettségtől és a körülményektől.

– *Mivel lehetne elkerülni, megelőzni ezeket a félreértéseket?*

– A reflexes válasz, hogy fel kell világosítani a gyereket, beszélni kell ilyen dolgokról, természetesen kell viselkedni – nagyon logikusnak és egyszerűnek tetszik, de mi sajnos egyre gyakrabban találkozunk azzal, hogy a felszabadultnak tűnő viselkedés, az előzmények nélküli, felkészületlen „felvilágosítás” komoly traumákhoz vezet. Felelőtlenségnek érezzük, hogy a tömegkommunikációban elhangzanak kijelentések bizonyos szakemberektől, illetve igényként megjelenik, hogy a szexualitásról, az emberi testről nyíltan kell beszélni a gyerekekkel és akkor elkerülhető sokféle baj. Szakemberként ezzel csak akkor tudunk egyetérteni, ha azt is hozzáteszük, úgy kell mindennek történnie, hogy a szülő, pedagógus, vagy bárki más tudja, hogy a gyereknek milyen életkorában, érettségi fázisában mit és miért mond, csinál. Elvileg semmi rossz nincs abban a néhány éve divatos szokásban, hogy a szülők meztelenül mutatkozik, fesztelenül viselkednek a gyerekek előtt, vagy nem sikoltoznak, ha benyit valaki a fürdőszobába a családtagok közül. De ebből rendszert csinálni, és hangsúlyosan preferálni – károsnak tartjuk. Csakúgy, mint az együttfürdés, együttalvás szokását akár testvérek között. Ez nem jelenti azt, hogy ne tekintenénk rendkívül fontosnak a testi érintést, az együttes élményt, a gyengédséget szülők és gyerekek, testvérek között. De látni kell, hogy nem mindenki ismeri a határt a nyitottság, felszabadultság és a nem szándékos, de mégiscsak elkövetett visszaélés között. Nagyon komoly veszélyhelyzetbe kerül a gyerek és a kapcsolat is. Mi olyan tünetekkel találkozunk, hogy a gyerek túlmozgásos, ideges, nem tanul, csavarog, és csak elszólásból vagy szisztematikus explorációval derül ki, hogy mi van a tünet mögött.

– *Mit gondolnak a következményekről? Mit kell tenni egyik és másik esetben?*

– Nem feladatunk, hogy büntessünk, Ítélezzünk. Mi a gyereket, illetve a családot tudjuk terápiába vonni, gyógyítani. Fontos lenne, hogy tudjanak az emberek arról – laikusok és szakemberek egyaránt –, hogy hová lehet fordulni, ha baj van, akár a családban, akár

ismeretségi körben. Ugyanakkor szkeptikusak vagyunk a rendőrségi feljelentést és eljárást illetően. Azt, hogy a gyerekekkel tudatosan visszaélő felnőttenek meg kell büntetni, nem vitatjuk, de kérdéses, hogy a büntetés magában mit segít, hiszen az elítéltek nem kapnak gyógykezelést a börtönben és ismereteink szerint kérésre sem „jár” ilyesmi. Másrészt sajnos nem kizárhatók azok az esetek, amikor párkonfliktus, bosszú vagy egyéb ok miatt embereket feljelentenek akár szülők, nevelők, vagy például szomszédok. Nagyon fontosnak tartanánk filmek bemutatását, amelyek a dokumentum vagy művészet formanyelvén beszélnek erről. Sok ilyen van külföldön, és nagyon komoly hatást gyakorolt a közvéleményre, de azt is meg kell tudni akadályozni, hogy akár gyerek, akár felnőtt áldozatává válják egy hamis vádnak. Ezért mi a hangsúlyt az ismeretátadásra, megelőzésre és gyógyításra tennénk, nem a büntetésre.

Herczog Mária

Nyilvánosság

Szex, valóság, média

A szexuális erőszak megjelenítése a tömegtájékoztatásban 1993. végén

Jelen tanulmány a szexuális erőszak médiabeli megjelenítését vizsgálja. A nemzetközi és a hazai tapasztalatok szerint a társadalomban jól körvonalazható, ellentétes és szélsőséges viszonyulások, vélekedések találhatók ezzel a kérdéssel kapcsolatban (2). Az elemzés célja, hogy adalékul szolgáljon annak megismeréséhez, hogyan látja és láttatja, miként tükrözi 1993. végén a magyar tömegtájékoztatás a szexuális erőszakot, milyen képeket, képzeteket kultivál erről, és miként járul hozzá közvetett vagy közvetlen módon a társadalmi tudattartalmak termeléséhez és/vagy megerősítéséhez.

Közel három hónapon keresztül (1993. szeptember 16. – december 7. között), a tömegtájékoztatás egészében (a helyi és a központi írott és elektromos médiumokban) megjelent valamennyi olyan közlemény (hír, tudósítás, riport stb.) feldolgozásra került, amely erőszakos szexuális cselekményekről tájékoztató, vagy ezt a kérdéskört érintette.(3) így összesen 65 közleményt elemeztünk, ami 31 különböző forrásból (médiium) származott.

Az elemzett közleményeknek mintegy a fele öt napi-, illetve hetilapban jelent meg. A Pesti Riport 20 %-os „felülreprezentáltsága” mellett (a közlemények egyötödét publikálta ez a lap) látható, hogy a közlési gyakoriság „top-listáját” többnyire úgynevezett bulvárlapok vezetik, ami nem meglepő.

A vizsgált publikációkat közlési formák szerint is csoportosítottuk, hír és egyéb kategóriákba sorolva azokat. Utóbbi csoportba került minden olyan közlés, amely a szoros értelemben vett néhány soros tényyszerű tájékoztatáson túl bármi egyebet (megjegyzés, kommentálás, értékelés stb.) tartalmazott. Az EGYÉB osztályon belül külön számbavételre került a valódi elemző közlemény, amely nem konkrét esetről tudósított, vagy nem ez állt a középpontjában, hanem általában tárgyalta a kérdést: (hír 34 %, (22 közlemény), egyéb 66 % (43 közlemény). Ebből elemző az összes 12 %-a (8 közlemény), az egyéb 19 %-a.

A szigorú kritérium ellenére is viszonylag magas tehát (minden harmadik közlemény) a hírek aránya, amelyek gyakorlatilag a „ki-kivei-mit csinált” információkra szorítkoznak.

Pld.: „*Őrizetbe vétel mellett folytat eljárást a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei rendőrfőkapitányság a 19 esztendő S. Attila ellen. A nagykállói illetőségű fiatalemberrel szemben alapos a rendőrök gyanúja, hogy lakóhelye egyik bokros útkereszteződésében leütött egy helybeli idős asszonyt, megerőszakolta, majd megfojtotta.*” (Reform, november 17.)

1. A közlemények 81%-ában (53 közlemény) volt megállapítható vagy kikövetkeztethető a hír forrása. A legjellemzőbb hírforrás a rendőrség, meglepő módon ezt a külföldi sajtó/távirati iroda követi, míg a legkevesebb híradás a bíróságtól/bírói szakból érkezett (Rendőrség 24, külföld 14, bíróság 5, egyéb 9 közlemény).

2. A szexuális erőszakkal foglalkozó közlemények mintegy egyharmada (20 közlemény, 33%) számolt be más bűncselekmény elkövetéséről is. (Meg kell jegyezni, hogy egy ügy ezek közül három különböző forrásban is megjelent, így háromszor került számbavételre, minthogy egy közleményt vettünk elemzési egységként.)

Egy-egy tudósításban szerepelt még a szexuális erőszak mellett prostitúció, kiskorú veszélyeztetése, illetve lopás.

Láthatóan a szexuális erőszak és az emberölés együttes előfordulása jelentős: az összes közlést tekintve minden ötödik, a más bűncselekményről is beszámolókat alapul véve viszont már háromból két esetben kapcsolódik össze a két cselekmény. Ez a tény önmagában utalhat a szelekció sajátosságára – a szexuális erőszak hírré válása annál valószínűbb, annál nagyobb a „szenzációértéke”, minél inkább társul vele az élet kioltása is. Az együtt-járás ugyanakkor azt „üzeni”, hogy a megerőszakolás tipikusan vagy gyakorta végződik gyilkossággal és ez, azon túl, hogy nem igaz, pontosan egybeesik az áldozatok „tipikus és gyakori” elemi félelmével, azzal nevezetesen, hogy az életük forog kockán, amihez képest akár megkönnyebbülés is lehet, ha csupán megerőszakolják őket.

3. A média szerint a legtöbb erőszakot városban és külföldön követik el. Az elkövetés földrajzi helye 47 esetben volt megállapítható, az alábbiak szerint: külföld 43 % (20 közlemény), város 43 %, (20 közlemény), ebből Budapest 11 % (4 közlemény) és falu 15 % (7 közlemény).

A külföldi elkövetések tipikus helye Franciaország (8 hír), négy-négy esetben számoltak be Németországban és az Egyesült Államokban, két esetben Boszniában, és egy-egy esetben Ausztriában és Szlovákiában történt cselekményekről. A külföldi hírforrások korábban már említett meglepően magas aránya persze magyarázza a külföldi cselekmények ilyen nagyságrendű előfordulását, továbbra is kérdés azonban, hogy miért szerepel ilyen sok külföldön történt esemény az erőszakos szexualitásról szóló tudósításokban. A „külföld” ilyen hangsúlya ugyanis távolító hatású, azt üzeni, ezek a cselekmények zömében nem itt történnek körülöttünk, hanem távol idegenben. (4) Ezt az elidegenítő hatást jellemzi az is, kik és kiknek a sérelmére követik el a szóban forgó cselekményeket.

4. Az elkövetés konkrét helye 27 közleményben szerepelt, vagyis az összes elemzett publikációnak kevesebb, mint a felében (41%). Ezek közül: **lakóhely** 52 % (14 közlemény), **nyílt tér** 41 % (11 közlemény), jármű 7% (2 közlemény).

Az elkövetések konkrét helyét tehát az esetek zömében homály fedi, ami – megint csupán önmagában tekintve – mint minden tisztázatlanság, bizonytalanság teret adhat a vélekedések, előfeltevések kivetítésének (vagyis, ha nincs semmilyen, így ellenkező adat sem, hozzáadhatom, beleérthetem azt, amit már előzőleg úgy is gondoltam a dologról). S bár a megállapítható esetekben a nyílt tér aránya elég magas, a lakóhely dominanciája mégis ellene hat annak a közkeletű vélekedésnek, amely szerint a szexuális erőszak elsősorban „kint”, otthonán kívül és ismeretlenek részéről fenyegeti a potenciális áldozatot.

5. Szorosan összefügg az előbbivel az elkövető és az áldozat közötti kapcsolat kérdése, amire 41 közleményben található utalás. A cselekmény elkövetése előtt az áldozat számára az elkövető teljesen **ismeretlen** volt 20% (8 közlemény), **ismert** volt 80% (33 közlemény).

Ez a kép arányaiban is egyező a nemzetközi tapasztalatokkal és a hazai kutatási eredményekkel (5), amelyek azt jelzik, hogy – a fent említett vélekedéssel ellentétben – az erőszakos szexuális támadások döntő többségénél volt valamilyen ismeretség, kapcsolat az áldozat és az elkövető között már a cselekmény előtt is.

6. Vizsgáltuk természetesen az áldozatokkal kapcsolatos információk számszerűsíthető mutatóit is. A tipikus közleményben egy áldozat szerepel; két vagy három áldozat nyolc, háromnál több, pedig csupán három tudósításban volt. Az áldozatok nem és kor szerinti megoszlása a következő:

Az áldozatok a tömegkommunikációban megjelenő tudósításokban (is) jellemzően nők – ez teljesen egybeesik a közgondolkodással és vélhetően a valósággal is. Az a tény, hogy férfi

is lehet szexuális erőszak áldozata, a köztudat perifériáján helyezkedik el, ezért jelentős, hogy a hazai közleményekben ez ilyen mértékben (16%) kap teret. Itt is meg kell jegyezni ugyanakkor, hogy a tizenegy férfi áldozatról szóló közleményből öt ugyanarról az esetről – mégpedig ezúttal is külföldön történt esetről(!) – számolt be.

Az áldozatok korát tekintve nem meglepő, hogy a férfiáldozatok szinte kizárólag gyerekkorúak. A homoszexualitás (különösen férfiak esetében) még mindig jelentősen stigmatizál, elutasítását, az érintettekkel szembeni intoleranciát erős indulatok kísérik. A homoszexuális erőszak áldozata a közvéleményben valahogy nem igazi áldozat. Elgondolkodtató viszont, hogy a nőknél az áldozatoknak csak egyharmada felnőtt, az összes áldozatot tekintve, pedig alig több mint minden negyedik felnőtt nő (28%). Ismét feltételezhetjük – s valószínűleg nem tévedünk – a szelekciós szempont működését: a gyerekekkel szembeni erőszak inkább hír-értékű, nagyobb szenzáció-erejű, mint a felnőtt elleni. A gyerek/fiatalkorú áldozatok magas, 70%-os arányát tekintve az is mondható, hogy a média érzékeny a gyermekkori szexuális abúzus súlyos problémájára. Ugyanakkor, a másik oldalról szemlélve, a média világában a felnőtt nőkkel szembeni erőszak aránya bagatellizált, jelentéktelenített – valahogy nincsenek olyan nagy veszélyben.

Itt kell megemlíteni, hogy viszonylag kevés, összesen tizenöt esetben történt arra utalás, hogy a cselekménynek valamilyen hatása, következménye is lett volna az áldozatra: hat esetben tudósítottak valamilyen testi sérülésről, kilencben pedig valamilyen lelkiről. (Csak emlékeztetőül: csupán gyermek/fiatalkorú áldozatból negyvenhét szerepelt az elemzésben!) A szexuális erőszak közismerten súlyos következményeinek „kívülmaradása” a média-képből ismét a jelentéktelenítés irányába hat.

7. Az elkövetők kor szerinti megoszlása, külön kiemelve – életkortól függetlenül az apát és a nevelőapát –, az alábbi:

Apa vagy nevelőapá:	23 %	(10 közle- mény)
18 év alatt :	32 %*	(14* közle- mény)
19-35 év között	32 %	(14 közle- mény)
36-50 év között	11 %	(5 közle- mény)
50 éven felül	2 %	(1 közlemény)

(* A közleményben több 13-17 éves fiúként, valamint „több fiatal korúként” megjelölt elkövetőket három-három főként vettem számításba.)

A vizsgált anyag tipikus elkövetője tehát fiatal felnőtt korú, ezen belül is elsősorban 19-25 éves (10 közlemény), vagy 18 év alatti, illetőleg kisebb arányban az apai funkció gyakorlója. Meg kell még jegyezni, hogy 7 olyan közlés volt, amelyben valamilyen utalás található az elkövető büntetett előéletére.

8. Jelentős alkotóeleme egy közleménynek a cím, amely nem csupán kiemeli, felhívja az olvasó (néző, hallgató) figyelmét, de egyben orientálja is őt – egyfajta beállítódást sugall arról, mire számíthat, miről fog értesülni, hova sorolja be a cím alatt közlőket, s így egyúttal a közlő állásfoglalásáról is üzen.

			Gyermek és fiatal korú	Felnőtt
Nő	56 (84%)	ebből	37 (66%)	19 (34%)
Férfi	11 (16%)	ebből	10 (91%)	1 (9%)
Összesen	67 (100%)	ebből	47 (70%)	20 (30%)

A címben rejlő tartalmi üzenetek a közlemények címeit négy fő csoportba soroltuk. Az elsőbe kerültek azok, amelyek azt közvetítik, hogy a közlő **nem** itéli igazán **fontosnak**, **nem** tartja **kiemelkedőnek** a közleményt, illetve annak történéseit (a szexuális erőszakot). Ilyennek tekintettük a publikációt, ha egyáltalán nem volt címe, vagy ha ún. „háttér” címe volt – vagyis, ha a címben nem szexuális erőszak, hanem más bűncselekmény szerepelt (pld.: „*Ismét gyilkolt a >jó< fiú*”, „*Gyilkosságért ismét halál?*”), vagy ha az sem derült ki a címből, hogy bűncselekményről van szó (pld.: „*Tiltakozó franciák*”), továbbá, a tényszerű, egyszerű közlésre szorító címeket (pld.: „*Keressük az erőszakoskodót*”, „*Nemi erőszak és fajtalanokodás*”).

A második csoportba azok a címek kerültek, amelyekkel a közlő már kifejezetten jelentékteleníti az erőszak súlyát, drámáját, vagy úgy, hogy frivol vagy pornográf ízű címadással a „malackodás” irányába tereli a beállítódást, (pld.: „*A magányos tanárnő szexuális kalandja a kollégiumi diákkal*”, „*Ollóból szexuális segédeszköz*”, „*Különös pár*”), vagy úgy, hogy a cím – többnyire könnyed hangvétellel, „jópofáskodással”, viccelődéssel – bagatellizálja az utána következőket (pld.: „*Fennakadt a tyúkólban az erőszakoskodó*”, „*Csókrablás*”, „*Csóklópásért tíz hónapot*”).

A harmadik csoportba azokat a címeket soroltuk, ahol a hangsúly a **szenzáción** van. Idetartozónak ítéltük a „szatír” és „örült” központú címeket (pld.: „*Szatír a kismamák között*”, „*Az örült szex-gyilkos*”), valamint az ún. „blikfangos”, „szenzáció-hajhász” címeket (pld.: „*Lebukott a cukros bácsi*”, „*Magyar szex-rabszolganők az Ígéretes földjén*”, „*Nem maradt alul a bicskás – Szeretkezés a kultúrházban*”, „*Ötvenkét éves asszony a bokorban*”).

Végül a negyedik csoportba azok a címek kerültek, amelyek elsődlegesen a **sérelmet** emelik ki; az áldozat meg-nyalázását, megrontását, a történetek iszonyúságát (pld.:

„Meggyalázott asszonyok balladája”, „Megbecstelenítve és elhagyatva”, „Megrontott gyermekek”, „Iszonyat és szexualitás”)

A címek megoszlása az említett kategóriák szerint az alábbi:

A címek alapján tehát a közlő a tudósítások mintegy felében (47%) nem tekinti fontosnak a szexuális erőszakot, egyhatodában pedig kifejezetten jelentékteleníti azt. A közlemények egynegyede a történetek szenzáció értékét ragadja meg, és csupán hasonló arányban emelik ki a történetek drámaiságát, az áldozatok sérelmét.

9. A vizsgált cselekményeknél fontos szerephez juthat a pszichiáter/pszichológus szakértő, mind az elkövető, mind az áldozat vonatkozásában – más-más okból természetesen. Előbbinél a mentális és/vagy pszichés egészség mérlegelése – a beszámíthatóság, a „normalitás”, a kóros szexuális deviancia kérdése merülhet föl, utóbbi esetében pedig a cselekmény pszichés következményeinek megítélése, kezelése. A „**pszichiátria**” szempontjából a nyolc általános, **elemző** cikket figyelmen kívül hagytuk, így ebben az esetben a 100% = 57 közlemény.

Az elkövetőkre vonatkozó publikációkból kettő a szakértői vizsgálat elrendelésére és ennek következményére utal: „A gyanúsított elme-szakorvosi megfigyelésre került, ettől függ az ügy kimenetele”; „(az elkövetőnél) bizonyos mértékű szellemi fogyatékoságot tapasztaltak, ezért elmeorvos szakértői vizsgálatát rendelték el. Ennek eredménye alapján dől el, milyen mértékben felelős tetteiért.”

A három azonos közlésben, amely arról szól, hogy Franciaországban egy „elvetemült apa ... mindkét nembeli gyermekeit megrontotta” a szakértői vizsgálat eredménytelenségéről tájékoztatnak: „Azóta megvizsgálta pszichiáter, de nem talált nála elmebeli elváltozásra utaló jelet.”

Két közleményben az elkövető korábbi pszichiátriai előéletéről írnak (ezek közül az egyikben a szakértői vizsgálatot is elrendelték, így ott is szerepelt): „... már kétszer ült börtönben ..., egyszer pedig zárt intézetben kezelték, ahonnan az orvosi szakvélemény szerint tünetmentesen távozott.” „Motozáskor zsebéből előkerült az Igazságügyi Megfigyelő és Elmeorvos Intézet véleménye, mely azt tanúsítja, hogy... pszichopata és közepesen gyengeelméjű.”

Két közleményben, a szakértők vagy bármi vizsgálat említése nélkül utalásokat tesznek arra, hogy az elkövetőnek pszichiátriai problémái lehetnek. Az egyikben már a címben szerepel az „őrült” szó, és később, a cselekmény leírásakor, sűrűn fordulnak elő a „szadomazo”, „perverz”, „esztelen”, stb. kifejezések. A másokban arra utalnak, hogy a férfi „beteges”.

Egyetlen cikk elemzi részletesen a pszichiátriai zavar kialakulásának hátterét, bemutatva az elkövető gyermekkorát, megemlítve korábbi zártintézeti, majd nevelőintézeti kezelését. Írnak a zavar lényegéről, és arról, hogy az ítélet kiszabása során a beszámíthatóságot korlátozottan értékelte a bíróság, amit egyébként a cikk szerzője élesen helytelenít.

Az áldozatokkal kapcsolatos négy közleményből kettő, amelyik családon belüli erőszakról ír – mind a két esetben a nevelőapa volt az elkövető és egy tizenkét, illetve egy tizenhárom éves kislány az áldozat –, súlyos lelki következményekről ad hírt: „Hogy a kislánnyal... mi lesz? Senkit nem érdekel. Járja a hetedik elemi osztályt és idegbeteg. „És R? Belőle roncs lett, hónapok óta orvosi megfigyelés alatt ál. A korábban kifejezetten értelmes kislány most még egy tömondatot sem tud összefüggően kimondani. Az ideggyógyászok, pszichológusok még nem tudják, lesz-e belőle valaha is egészséges ember. Mert ebben a drámában a szüzesség elvesztése a fizikai sérülés, de ez csak felkiáltójel egy iszonyú mondat végén”.

A további két közlemény egyike először tudósít a kilenc éves kislány súlyos pszichés állapotáról, majd a szakértő (orvos) tekintélyével kizárja a testi problémákat (ezzel egyben a

kórházba szállítás indokoltságát is megkérdőjelezi), végül a pszichiátriai vizsgálatot már csupán a bizonyításra korlátozza, így az elején említett lelki sérülés egyszerűen eltűnik: „*A kislányt idegileg nagyon megviselte, ami vele történt s valószínűleg ennek tulajdonítható, hogy pár nap múlva rosszul lett, és összeesett a templomban. Kórházba utalta az orvos, de nincs fizikai baja. Pszichiáter vizsgálta meg az esettel kapcsolatban, rajzokat készített vele arról, amit átélt. Eszerint a „bácsi” csókolgatta a meztelen testét, de elengedte, amikor az édesanyja megérkezett.*”

A fennmaradó közlemény arról számol be, hogy egy nyolc éves kisfiút a „környékbeli srácok” hónapokon keresztül terrorizálva, erőszakkal, fenyegetéssel fajtalanúságra kényszerítettek („*vegye szájába a nagyobb fiúk nemi szervét*”, „*tegye meg velük, amit ők kívánnak*”). A szülők „*mereven elzárkóznak*” attól, hogy nyilatkozzanak az újságíróknak, mert „*már jó néhányszor elmesélték a rendőrségen, hogy mi történt, elég volt belőle. Az anya azonban elmondja, hogy ők nem vettek észre semmit a gyerek viselkedésén. Utólag visszagondolva rájöttek, hogy mintha egy kicsit idegesebb lett volna a kérdéses időszakban, de ezt annak tudták be, hogy nemrégiben költöztek ide, új a lakás, új az iskola.* Ezek után következik a szakértő véleménye: „*A gyereket természetesen elvitték pszichológushoz, aki szerint még olyan kicsi, hogy nem tudja felfogni mit műveltek vele. Remélhetőleg ki fogja heverni a történeteket, s kizárt dolog, hogy homoszexuális lesz. Bár serdülőkorban előjöhhetnek még az emlékek.* „

Ez a vélemény olyan mértékű képtelenség, „örület”, hogy még a laikus számára is kevés kommentárt igényel. Ki állíthatja, hogy egy nyolc éves kisfiú „még olyan kicsi, hogy nem tudja felfogni mit műveltek vele”? És ha így lenne (nincs így!), mit fog kiheverni „remélhetőleg”, és minek az emlékei „jöhhetnek még elő” serdülőkorban? Ki állíthatja és milyen alapon, hogy „kizárt dolog, hogy homoszexuális lesz”, és ki gondolja, hogy a történeteknek ez az egyetlen lehetséges veszélye, távolható romboló következménye? Lehet persze, hogy a vélemény forrása a nyilatkozó anya, s mindez az ő elhárításának műve, terméke. A közlemény azonban akkor is a szakértő (pszichológus) véleményeként idézi, hitelesíti, ezért ez ekként jelenik meg és így hat.

A közleményeknek tehát mindössze egyötöde utal arra, hogy a szóban forgó cselekményeknél a lelki egészség kérdése így vagy úgy fölmerülhet. Ezeknek is a zöme azonban csak az elkövető vonatkozásában teszi ezt meg, és ott is többnyire csupán a szakértői vizsgálat elrendelésének, eredménytelenségének, az elkövető korábbi pszichiátriai érintettségének megemlítésére szorítkozik. Egy olyan közlemény volt, amely részletesebben tárgyalja ezt a problémát. Elgondolkodtató, hogy mindössze négy közlemény (7%) foglalkozik az áldozatokat ért sérelemmel, lelki traumával. Ezek közül is csupán kettő számol be súlyos lelki következményekről, a további kettő, bár ennek lehetőségére kitér, azt sajátosan negligálja. Összességében tehát – csupán a **pszichiátriára** való utalást figyelembe véve – a média zömében lélektanilag érdektelennek tartja a szexuális erőszakot. Valamennyire érzékeny az „örült”, „aberrált” elkövető képére, de erre is csak felszínesen. Az áldozatok súlyos lelki sérülése, pedig szinte teljesen kizáródik a média világából.

10. Külön vizsgáltuk azt a nyolc, ún. **elemző** közleményt, amely nem konkrét esetekről tudósít, hanem valamilyen szempontból vagy alkalomból általánosságban elemzi a témát. Két interjúban az ORFK szakértője a kiskorúak sérelmére elkövetett bűncselekményekről, a családon belüli szexuális bántalmazásokról nyilatkozik. A nővédelmi TV műsor egy feminista vezetőt, egy rendőrségi szakértőt és a szexuális erőszak áldozatait segítő alapítvány képviselőjét szólaltatja meg. Utóbbival külön riportot közöl egy hetilap. R riportot tartalmaz még három közlemény: egy az általános sértett segítő szolgálat vezetőjével, a másik egy

szexuálpszichológussal, aki egyéb, a szexualitást érintő kérdések között szól az áldozatok helyzetéről is, míg a harmadik egy osztrák rendőrfelügyelőnővel, aki az ausztriai helyzetről ad tájékoztatást. Végül egy szerkesztőségi közlemény a szexuális zaklatások ellen emel szót.

Az **elemző** közlemények tehát elsősorban szakértőket szólaltatnak meg, akik egyértelműen nyilatkoznak a valós helyzetről, rámutatnak a szexuális erőszak égető problémáira, amelyeket a közvélemény nem ismer, vagy amelyekről nem akar tudni – a nők társadalmi megítélésére, az áldozatok drámájára és drámai helyzetére, az ellátás teljes hiányára és az erre vállalkozó szervezet nehézségeire, a gyermekek Sérélmére elkövetett cselekmények tömegére, a jogszabályi változtatások szükségességére, az elengedhetetlenül szükséges rendőri képzés hiányára, stb. Vagyis az **elemző** közlemények szigorú tényszerűséggel bemutatják a szexuális erőszak valódi arcát. Itt kell emlékeztetni arra, hogy az összes közlemény mindössze egytizede (12%) ilyen típusú publikáció.

A vizsgálatot semmilyen szempontból nem tekintjük „reprezentatívnak”; annyi állítható csupán, hogy az „elemzett tartalmi mutatók mentén ilyen képet közvetített a média a szexuális erőszakról 1993.. utolsó negyedévében Magyarországon. Ez a kép a közvetítőt, a média egészét jellemzi, amely egy „hipotetikus entitás”; bár nyilvánvalóan van kapcsolat, kölcsönhatás elemei között, azok mégis sokszínűek és nem alkotnak szerves egészet. Továbbá a befogadó sohasem a „média egészét” fogyasztja, és lehetnek egyéb információi is, ezért az egészséges kép hatása differenciált és közvetett.

Hogyan összegezhető a szexuális erőszakról a vizsgált időszakban a média által kultivált kép?

A szexuális erőszakról döntően az ún. bulvár lapok tájékoztatnak, ezek közül is kiemelkedő helyet foglal el a *Pesti R riport*. A publikációk jelentős része rövid hír, és igen kevés a valódi elemző tájékoztatás. A témára vonatkozó információk elsődleges forrása a rendőrség, de nagy számban használják a külföldi sajtó, illetve a távirati irodák/külföldi források anyagait. Ennek következménye az „idegen elem” nagy súlya, ami távolító hatású: a veszély döntően „ott” fenyeget és nem „itt”.

A média két tipikus módon jeleníti meg a szexuális erőszakot: vagy szenzációként kezeli azt, vagy éppen ellenkezőleg, a történetek valódi jelentőségét – talán ennek fel nem ismeréséből vagy elhárításából adódóan – elhallgatja vagy jelentékteleníti. A szenzációt – amely vélhetően nem független a közlő médiumok említett típus-sajátosságától – jellemzi a szexuális erőszak és az emberölés gyakori együttes előfordulása, a szenzációt sugalló címek sűrű alkalmazása, valamint a gyermek áldozatok kiemelkedően magas aránya. A történetek valódi jelentőségének fel nem ismerését vagy jelentéktelenítését leginkább az áldozatok és az őket ért sérelem bemutatása jellemzi. A közlemény gyakorta már a címadással „élet veszi” a történeteknek, vagy jelentékteleníti azt. Ebbe az irányba hat a sok rövid hír és a kevés elemző cikk, valamint a „külföld” említett nagy súlya is. A felnőtt korú áldozatok alacsony arányú megjelenése bagatellizálja az őket fenyegető veszélyt. Igen kevésszer szerepel a támadás következménye, az áldozatra gyakorolt hatása a közleményekben, a traumatizáló lelki hatás szörványosnak is alig nevezhető megjelenítése pedig – különös tekintettel a gyermek áldozatok nagy számára – érthetetlen és megdöbbentő.

Az esetek többségében az elkövetés konkrét helyéről nem tájékoztatnak. Amikor ez kiderül: valamivel többször követik el az erőszakot lakásban, mint nyílt területen, és jellemzően olyan személyek, akiket az áldozat már a cselekmény elkövetése előtt is ismert valamennyire.

Az elkövető jellemzően fiatal felnőtt korú, de jelentős az apák és nevelőapák részéről fenyegető veszély is. Az elkövetőkkel kapcsolatban a pszichiátriai ellátás szükségessége gyakoribb és kézenfekvőbb, mint az áldozatok esetében, bár részleteiben itt sem taglalt.

A szexuális erőszakot tehát elsősorban a bulvár sajtóból ismerhetjük meg, ahol ez vagy szenzációs tálalásban, vagy nem túlságosan jelentős hírként jelenik meg. A média világában a legnagyobb veszély a gyerekeket fenyegeti, elsősorban fiatal férfiak, vagy apjuk, nevelőapjuk részéről – különösen, ha külföldiek. Bár ötvenkét éves asszony is kerülhet a bokor mögé, ha nem vigyáz. A szexuális erőszak, pedig nem szép dolog – igaz, olvasmányként izgalmas lehet. Aggodalomra azért semmi okunk: az áldozatok a következményeket – ha egyáltalán vannak ily ének – hamar és könnyedén kiheverik. „Bár serdülőkorban előjöhetnek még az emlékek”.

Ilyen egyszerű.

Vagy mégse?

Virág György

JEGYZETEK

1. Virág Gy.: *Bűn és bűnhődés a sajtóban. Jel-Kép 1982.3. 26 - 37. old.*
2. Virág Gy.: *A szexuális erőszak áldozatairól. In.: KKTXXX. 1993.175 -189. old.*
3. *Az anyaggyűjtést a Mahir Observer Médiafigyelő végezte.*
4. *Más bűncselekmények hasonló mutatóira vonatkozó adatok hiányában csak annyi állapítható meg, hogy ez a szexuális erőszak esetében jellemző, de nincs mód az összehasonlításra az egyéb bűncselekményekkel.*
5. *A hetvenes években a szexuális bűnözésről az OKRI -ben folytatott kutatás, amely az ismertté vált eseteket vizsgálta az erőszakos közönség tekintetében ugyanezeket az arányokat mutatta ki. Ld. : Rózsa J.: Szexuális bűnözés. Budapest, 1977.*

Láttelelet

*Aki egyet is megbotránkoztat
e kicsinyek közül... (Mt 18,6)*

Veszélyeztetett gyermekek

**Beszélgetés dr. Csendes László ifjúságvédelemmel foglalkozó rendőrőrnaggyal és
Prágai Éva gyermekpszichológussal**

Az utóbbi években az USA-ban és Nyugat-Európában szinte „slágertéma” lett a sajtóban a gyermekekkel szembeni szexuális visszaélés. A német gyermekvédelmi liga (Deutscher Kinderschutzbund) 1991 júliusában nagy erejű felvilágosító kampányba fogott. A különböző sajtótermékekben sorozatosan megjelenő cikkek, interjúk, pszichológusi tanácsok, privát élményfeltárások célja az volt, hogy fényt derítsenek a családon belül lappangó, legtöbbször soha le nem lepleződő szexuális kapcsolatokra, melyeknek sértettjei a gyerekek. Az áldozatoknak konkrét és lelki támaszt nyújtó önszegélyező csoportok alakultak (Wildwasser, Grundwasser, Zartbitter), és ezek megfelelő, erre a feladatra speciálisan kiképzett munkatársak segítségével széles körű feltáró munkát végeznek ott is, ahol a szexuális visszaélés csupán gyanítható. Az Eltern c. szülőknek szóló magazin rendszeresen közöl tájékoztató és tanácsadó jellegű cikkeket erről a témáról. Gyerekeknek és szüleiknek, nevelőiknek közös olvasásra, nézegetésre vagy beszélgetésre alkalmas kiadványok és képeskönyvek is megjelentek, ezek segítségével könnyebb a családon, intézményeken belüli őszinte érzelmi és szexuális nevelés.

Marié Winn Gyerekek gyermekkor nélkül c. könyvében azt állítja, hogy Amerikában a szülőknek saját gyerekeikkel folytatott szexuális érintkezése „egyre több irodalmi és művészeti alkotás tárgya lett” és ennek hatására „a vérfertőző kapcsolatok társadalmi és kulturális megítélése sokkal elnézőbbé vált, és sok családban a vérfertőzés, az elhallgatásból kilépve, valóságos és vitatott témává vált”. Magyarországon, bár általában megfelelő szexuális szabadság, sőt szabadosság érezhető a mindennapi gondolkodásban, és az iskolákban is folyik bizonyos felvilágosító munka, a gyermekek ellen elkövetett szexuális cselekedetéről mai napig sem készült megfelelő felmérés, a téma sem tájékoztató, sem megelőző jelleggel nem került a nyilvánosság elé.

Az ORFK Bűnmegelőzési Osztályán **dr. Csendes László** őrnaggyal beszélgetünk e témáról;

– *Németországban kb. évente 13000 gyerekkel szemben követnek el Szexuális visszaélést, legalábbis ennyire derül fény, a latens eseteket azonban 300000-re becsülik. Mit mutatnak a magyarországi adatok?*

– Gyermek- és fiatalkorúak ellen elkövetett bűncselekmény miatt 1992-ben összesen 9137 esetben indítottunk eljárást, ebből 2370 gyermekkorú (14 év alatti), 6767 fiatalkorú volt; ezek közül 58 gyermekkorú és 147 fiatalkorú esetében állapítottunk meg erőszakos közönséget – mondja Csendes László őrnagy –ez azonban nem jelenti azt, hogy valóban „csak” ennyiszor

fordult elő gyermek- és fiatalkorúak sérelmezése. Nincs külön nyilvántartásunk a sérelmezés fajtája szerint, tehát a fenti adat tartalmazza a szexuális bűntényeket is. Mivel gyerekekről van szó, legtöbbször nem ők maguk tesznek feljelentést, és valószínűleg óriási a látencia.

– *Hogyan kerül mégis a rendőrség elé egy-egy eset, ha a gyerekek félelemből, szégyenből vagy tanácstalanságból hallgatnak, nem mernek szólni a történetekről?*

– Mintegy 20-25 %-ban a szülő bántalmazza gyermekét, ilyenkor előbb-utóbb feltűnik az iskolában, óvodában, szomszédban, hogy a gyerek teste rendszeresen tele van kék-zöld foltokkal, véralfutásokkal, és nem tud hihető magyarázatot adni keletkezésükre. Nemegyszer elsőkik az otthoni atrocitások elől, és valósággal „szerencséje” van, ha rendőri szerv talál rá, így lehetősége nyílik, hogy a megfelelő helyen sírja ki magát. Sokszor a nagyobb, esetleg a családból már kikerült testvér tesz feljelentést.

– *Kik az elkövetői a szexuális indítékú bűntényeknek? Valóban féltetni kell gyerekeinket a „cukrosbácsiktól?”*

– Javarészt beteg emberekről van szó, akik egyértelműen pszichiátriai esetek, sokuk visszaeső, vagy éppen ideiglenesen szabadlábon, kimenőn levő. Nem ritka azonban, amikor kíváncsiskodó, túlzott nemi érettségű, már valamilyen fokon aberrált, agresszióval túltöltött fiatal vagy fiatalok csoportosan támadnak kortársaikra. Ezek következménye erőszakos közöszlés, szemérem elleni erőszak, természet elleni fajtalanság vagy megrontás büntette. A büntető törvénykönyv külön fejezetben taglalja ezen kategóriába tartozó bűnös cselekményeket.

A kérdés második felére válaszolva: a ma „cukrosbácsijai” már nem édességgel, hanem különböző mesékkel csábítanak. Speciális terepük az iskolák, nevelőotthonok, játszótérek környéke, tehát ahol megfigyelhetik későbbi áldozatukat. Biztosra mennek, akár több napon keresztül is követik a kiszemelt kislányt vagy fiút, tájékozódnak, hogy egyedül van-e, amikor hazaér, kifürkészik, milyen időpontban és merre jár nagy rendszerességgel. Adandó alkalommal mellécsapódnak, beszélgetést kezdeményeznek, naivitására, hiszékenységére építik mondanójukat. Kihalt közterületre vagy lakásra csalják, de az is előfordul, hogy saját lakásában támadnak az otthon egyedül levő kiskorúra. Leginkább a tíz év körüli kislányok a veszélyeztetettek, ha lakóterülettől távol eső, külvárosi részen, kiserdőn, néptelen utcákon kell keresztülmenniük. Bár sűrűn lakott, mégsem teljesen biztonságos a lakótelep sem. Az itt lakók életformája nagyrészt hasonló, reggel és este jönnek-mennek az emberek munkából, vásárlásból. Napközben azonban, amikor a gyerekek az iskolából hazatérnek, általában nincs otthon senki, és a nyolc-tízemeletes házak lépcsőházában, liftjében, tárolóhelyiségében hiába kiabál a gyerek. Ezek potenciálisan veszélyes helyek.

– *Tulajdonképpen milyen cselekmények tartoznak a rendőrség kompetenciájába? Csak erőszakos cselekmény megtörténte után tehet feljelentést a sértett, illetve a szülők, vagy akkor is, amikor zaklatáson, próbálkozáson túlmenően nem következett be egyéb?*

– A büntetőjogról szólva fontos hangsúlyozni, hogy a már felsorolt bűncselekmények a természet elleni fajtalanság kivételével magánindítványra büntetendők, kivéve, ha azokkal összefüggően más, nem magánindítványra büntetendő bűncselekményt is elkövetnek. Példaként, ha a szexuális támadást más személy elleni vagy vagyon elleni delictum kíséri.

Ezeknél a cselekményeknél pontosan arról van szó, hogy a sérelmezett, illetve kiskorú esetén annak törvényes képviselője jogosult eldönteni, hogy kívánja-e a büntető eljárás megindítását vagy sem. Gyermekintézményekben rosszul értelmezett szakmai, intézményi önvédelemből, és sajnos sokszor információ hiánya miatt is leleplezetlenül maradhatnak ilyen cselekmények. Pedig éppen azokat az otthonokat és nevelőket védené meg az alaptalan gyanúsítástól, akik jól és tisztességgel végzik munkájukat, ha kiderülne ott, ahol megtörténik.

Szükségesnek érzem még megemlíteni a vérfertőzés büntetettét, amikor egyenesági rokon közösül vagy fajtalankodik, és a szeméremsértés vétségét, amelynek elkövetői körébe főként a „mutogató bácsik” tartoznak. Az iskolák, kollégiumok, parkok, kirándulóhelyek környékén felbukkanó, magukat nemi vágyuk kielégítése végett szeméremsértő módon mutogató emberek cselekménye tehát nem csupán „zavaró”, de üldözendő is.

– *Mit tehetnek a szülők, pedagógusok a gyermekek védelmére?*

– Nem lehet általános szabályt megfogalmazni, az esetek megítélése nagyban függ a felkészítéstől, de figyelembe kell venni a távolságot, forgalmat, időpontot stb. Amilyen fontos, hogy a közlekedési szabályokat ismerjék a gyerekek, ugyanolyan fontos lenne, hogy tudják, hogyan kell elhárítani egy gyanúsan közeledőt, kellemetlenkedőt. A zsúfolt közlekedési eszközökön dörgölődő, tapogató, parkokban feltárulkozó emberekkel szemben megfelelő határozottsággal fellépve és a veszélyes szituációk elkerülésével meg lehet előzni a bajt. Az egyedül közlekedő gyerekek menjenek lehetőleg forgalmas főútvonalon vagy csoportosan, ne álljanak szóba idegenekkel, akkor sem, ha az a szülőkre hivatkozik („Apukád azt mondta, ma én kísérjelek haza...”), ne szálljanak be a liftbe nem ottlakóval. Ha az iskola körül rendszeresen ólálkodó alak tűnik fel, szóljanak a pedagógusoknak. Amennyiben az utcán észreveszi a gyerek, hogy követi valaki, ne menjen haza az üres lakásba, hanem térjen be egy forgalmas üzletbe, egy iskolatársához... stb. A szülőknek, nevelőknek kell végiggondolniuk, milyen veszélyes helyzet adódhat, és ha ezt előre megbeszélik, kialakítható a helyes védekező, megelőző magatartás. Fogalmaztam egy „Nyílt levelet” az ötödik osztályosokhoz, amelyet megjelentetett a Bűnmegelőzési Osztály ifjúságvédelmi osztálya, amely közvetlen hangon figyelmezteti a gyerekeket az esetleges veszélyekre, illetve ismerteti a rendőrség ifjúságvédelmi munkáját. Az osztályfőnöki órák során remélhetőleg eljut ez a kis füzet minden címzethez.

– *Úgy tűnik, a szexuális jellegű bűntények sértettjei javarészt lányok. Mennyire megalapozott az a vád, hogy homoszexuális férfiak kiskorú fiúkat csábítanak el?*

– Döntő többségben lányok a kiszemelt áldozatok a kellemetlenkedő szolngatástól, tapogatózástól kezdve a brutális erőszakig. Nyilvános férfi illemhelyeken valóban előfordul, hogy a fiatalabb fiúkat megszólítják, ajánlatot tesznek többé-kevésbé durva stílusban. Ilyen helyzetekben a megfelelő határozott elutasítás eredményre vezet; erőszakos cselekményeket általában aberrált, agresszív személyek követnek el. Kiskorú fiúk más okból kényszerülnek homo- vagy heteroszexuális prostitúcióra. Állami gondozásból, züllött családból, javító-nevelőintézetből kikerülve a létbizonytalanságtól menekülnek ilyen megalázó kapcsolatba. Mivel nincs talaj a lábuk alatt, se lakásuk, se megélhetési forrásuk nincs, testüket bocsátják áruba. A férfi-prostitúció terjedőben van.

– *Ha idegen személy közeledik a gyerek felé, megfelelő viselkedéssel esetleg elkerülhető a nagyobb baj. A megtörtént bűntény után is, a szülők testi-lelki támasza révén az idő begyógyítja a sebeket. Mi a sorsuk azonban azoknak a gyerekeknek, akikkel szemben éppen hozzájuk közel állók (ismerős, szomszéd, vagy akár családtag) követnek el szexuális visszaélést? Németországi adatok szerint az elkövetőknek több mint fele az apa, mostohaapa, további 30-40 % a távolabbi rokon és csak mintegy 6 % a gyerek számára teljesen idegen személy.*

– A családon belül elkövetett visszaélés ritkán kerül a rendőrség tudomására. A gyerek elmesélheti otthon, hogy megtámadta őt egy bácsi a liftben, de csak őszinte, nyílt szellemű családban tudja elmondani, hogy mi is történt. Ahol a szexualitás tabu, nem lehet ilyesmiről beszélni, nyilván nem is merik nevükön nevezni a dolgokat. Mégis ki szokott derülni, ha azonnal nem is veszik észre a szülők a gyerek zilált kinézetén, ruháján, a gyerek ő maga mondja el legfeljebb néhány napi hallgatás után. Sajnos előfordul, hogy a szülők álszeméremből nem tesznek feljelentést a rendőrségen, és ezzel további lehetőséget adnak az el követőnek hasonló cselekedetekre.

Ha az apa, nevelőapa, fivér, nagybácsi vagy más rokon a szexuális kihasználó, a gyerek nem tud kihez fordulni segítségért, hiszen éppen onnan éri bántás, ahol biztonságban kellene lennie. Sokszor szól az anyának, de az nem hiszi el, vagy nem akar tudomást venni róla, mert maga is kiszolgáltatott helyzetben van, vagy úgy gondolja, a „család érdekében” ennek nem szabad kitudódnia. Ha fizikai bántalmazással társul a szexuális visszaélés, lehet, hogy a testi sérelmek nyomán reagál a környezet (óvoda, iskola, szomszéd), feljelentést tesznek a szülők ellen a rossz bánásmód miatt, az elleplezés vágya azonban ezen a területen olyan erős, hogy még így sem biztos a lelepleződés. Leginkább véletlenül ejt el a gyerek az otthoni eseményekről árulkodó megjegyzést, pl. az óvodában elmondhatja, a babákkal eljátszhatja, mit csinál a papa a nővérel. Ilyenkor szintén a kívülálló környezetnek kell a megfelelő lépéseket megtenni.

A családon belüli, akár néhányszor megtörtént, akár éveken keresztül folyó szexuális visszaélés az élet valamely szakaszában lelki problémát okozhat, más tünetek kapcsán esetleg évekkal később a pszichológusnál tárul fel, hogy milyen gyermekkori hatások állnak a háttérben.

Milyen tünetek árulkodnak arról, hogy a gyereket káros szexuális élmények érték, és mi a teendő ilyenkor? Általában senki nem gondol arra, hogy ilyen az ő családjában előfordulhat. A beszélgetést **Prágai Éva** gyermekpszichológussal folytatjuk:

– Aki lányát, unokáját, unokahúgát, vagy más rokonsági fokon álló, vagy nevelésre rábízott gyereket szexuális kapcsolatra bír rá, általában nem erőszakkal teszi, tehát külső testi jelek nincsenek. Mivel fenyegetéssel, ígéretéssel, a szégyenérzet felkeltésével hallgatásra kényszeríti a gyereket, világosan megfogalmazott formában nem fognak panaszkodni, már csak azért sem, mert sok esetben nem is tudják igazából, mi történik velük. Az anya a legtöbb esetben annyira gyanútlan, hogy az elejtett szavakat, utalásokat nem érti meg, nem jól értelmezi azokat a jelzéseket, amiket a gyerek segélykérés gyanánt küld. Egészen más problémák miatt fordulnak hozzánk, de ezek a tünetek – sok más egyéb mellett – utalhatnak arra is, hogy a családban a gyerekekkel szemben valaki részéről szexuális visszaélés történt vagy rendszeresen folyik. Kisgyerekek visszaesnek a szobatisztaságban, hasfájásról panaszkodnak, pszichoszomatikus betegségek, bőrbetegségek jelentkezhetnek,

étvágytalanságuk akár a teljes koplalásig fokozódhat, és ha mégis esznek, rögtön kiadják magukból az ételt. Visszatérnek már elhagyott szokások, pl. ujjszopás, általános regresszió látszik rajtuk. Iskoláskorúaknál tanulmányi visszaesés, súlycsökkenés, dadogás, körömrágás utalhat a lelki egyensúly kibillenésére. Fiatalkorúak káros szenvedélyekbe menekülhetnek, alkohol-, drog- és gyógyszerfüggőség alakulhat ki, megszöknek otthonról vagy öngyilkosságot kísérelnek meg. Bármilyen korú a gyermek, a kedélyállapotában, fizikai és lelki habitusában fellépő hirtelen, drasztikus változásra fel kell figyelni. A szexuálisan kihasznált gyerekek sokszor rettegnek a sötétben, játékokkal, kisebb bútorokkal elbarikádozzák magukat éjszakára, vagy ruhástól fekszenek ágyba, így remélvén megmenekülni az apa, nevelő esetleges éjszakai látogatásától. Ettől való félelmükben nem mernek elaludni, és ezért állandó fáradság gyötri őket. Feltűnő lehet, ha egy bizonyos személlyel semmiképpen nem akar egyedül maradni a gyermek, vagy esetleg furcsa megjegyzéseket tesz („Félix bácsi mindig úgy megfog”).

– *Hogy lehet az, hogy az-anya, nevelők jelenlétében ilyesmi folyhat egy családban, gyermekintézményben? A fenti jelek elég kirívóak, észre kell vennie a környezetnek. Milyen reakcióra lehet számítani?*

– Az anya szerepe valóban fontos. Általában az ő távollétében adódik az első alkalom, kórházban van, elutazott, túlzottan elfoglalt stb. Nem teljes családokban az elvált férj, annak rokonai szintén az anya nélkül találkoznak a gyerekekkel. A felsorolt szignálokat ugyan veszik az anyák, de nem értelmezik helyesen. Ők csupán azt észlelik, hogy a tanulmányi eredmények romlottak, „elviselhetetlen”, agresszív, visszahúzó lett gyermekük, és erre reagálnak. Sokszor nem bizalomteli az otthoni hangulat és nincs mód arra, hogy nyíltan segítséget lehessen kérni az anyától. Kétségbeejtő lelkiállapotukban néha szélsőséges tüneteket produkálnak a gyerekek (hajkitépés, önmarcangolás, állandó kényszeres mosakodás), ilyenkor kerülnek a pszichológushoz. Igen nehéz helyzetbe kerül az anya is, ha végül tudomására jut a családon belüli szexuális visszaélés. Ha férje az elkövető, a gyereket el kell választani tőle, mert biztonsága csak így garantálható. Ez azonban a család széthullását eredményezi, ami anyagi nehézségekkel is járhat. Némileg könnyebb a helyzet, ha már elvált férjről vagy távolabbi rokonról van szó. A közvélemény Magyarországon mélyen elítéli és gyermekgyalázásnak bélyegzi az ilyen eseteket, nem csoda, ha a család, beleértve az anyát is, mindenáron igyekszik eltitkolni.

– *Feltételezhető, hogy minden férfi potenciális elkövető lehet, és a gyermekekkel szembeni szexuális visszaélés minden családban előfordulhat, vagy az ilyen férfiak nemisége a normálistól eltér?*

– Nincs olyan társadalmi réteg, ahol jellemzően gyakrabban fordulna elő az ilyesmi. Ezek a családok sokszor a külvilágtól izoláltan élnek akár ténylegesen, pl. tanyán, akár szociális értelemben. A személyek és a generációk közötti határok elmosódtak, az egyes családtagoknak nincs tiszteletben tartott magánszférájuk, érzéseiket kölcsönösen visszautasítják és a problémákat elfojtják. Az apa despotaként telepszik a családra, és különösen a gyerekek jogfosztottak. A felnőtt-gyermek közötti szexuális kapcsolatnak szinte soha nem szexuális, hanem hatalmi indítéka van. Az élet egyéb területén oly szolgálatkész, csendes férfi a gyereken, mintegy neki alárendelt személyen nem szexuális, hanem uralmi vágyait akarja kiélni, sok esetben gyerekkorában hasonló módon elszennvedett sérüléseit

kompenzálni. Egészséges, nyílt szellemű családokban, ahol egymás személyiségét kölcsönösen tiszteltben tartják, nem sűrűsödnek össze olyan mélyen rejlő, tudatalatti indulatok, amelyek vérfertőző kapcsolatba torkollnának.

– *Hogyan alakítható ki ilyen szellem a családban, intézményben? Ha három generációra tekintünk vissza, a gyerekek és szüleik testileg-lelkileg egyre közelebb kerültek egymáshoz, ma már sok családban Magyarországon is megengedett a meztelenség, közös fürdés stb. Javára válik ez a szülőnevelő-gyermek kapcsolatnak, vagy a túlzott közelség inkább alkalmat ad a visszaélésre?*

– Nem lehet kívülről meghatározott normát állítani a szülők elé. Ha nekik természetes a meztelenség, nem kell gondolkodniuk azon, vajon fürödjenek-e együtt gyerekeikkel, öltözködhetnek-, vetkőzhetnek-e előttük. Fordítva is igaz, kár lenne felszabadult ruhátlanságot erőltetni ott, ahol a szülő ezt szigorú intim szférájának érzi. A hangsúly azon van, hogy érzéseiknek, beállítottságuknak megfelelően viselkedjenek. Ha beszélnek érzéseikről, ezzel példát adnak a gyerekeknek, hogy adott esetben ők is előállhassanak problémáikkal. Fontos, hogy szavakat találjanak testi-lelki folyamatokra, dolgokra. A kicsik és a nagyobbak is igénylik a szeretet megnyilvánulásokat testi formáit, ölelés, simogatás, ágyba bújás, birkózás stb. Nem lehet határt vonni, mi megengedett, mi nem. Alapvetően leszögezhető, hogy ezeknek a testi kapcsolatoknak a gyerekek igényeit kell kielégíteniük és nem a szülő csalódását, magányosságát, szeretetét hivatottak csillapítani.

A szülőknek, nevelőnek el kell fogadniuk, hogy gyerekük érzelmi szempontból is önálló lény, és joga van visszautasítani a testi közeledést, amikor éppen nem kívánja. Ez lehet, hogy rosszul esik, sőt idősebb rokonok előtt kényelmetlen a szülő számára húzódozó, barátságtalan gyereke, de ha megmarad a választási lehetősége, hogy kit köszönt puszival és kit nem, ezzel máris egy olyan képességet gyakorolhatott, amire később szüksége lesz. Meg kell tanulnia dönteni, hogy akarja-e vagy sem az adott mértékű testi közelséget, s ha nem, szabadjon ennek megfelelő viselkedéssel (akár elutasítással is) reagálnia. Fontos, hogy érzéseire hallgatva tudjon nemet mondani, és nem kell engednie, hogy olyasmi történjen vele, ami neki nem kellemes. A bátor, határozott gyerekek ritkábban esnek áldozatul, mert meg tudják védeni privát szférájukat. Sajnos, általában éppen ellenkezőleg hat az otthoni nevelés. Elismerésben a csendes, szófogadó, illedelmes gyerekek részesülnek, akik szépen felelnek, ha kérdezik őket és kedvesek a még oly ritkán látott távoli rokonokhoz is. Így a szülők arra tanítják meg őket, hogy gyűrjék le idegenkedésüket, hogyan tegyenek meg akaratukkal ellentétes dolgokat, ami ezen a területen igencsak súlyos következménnyel járhat. Végül akkor is engednek a szülői fensőbbiségnek, amikor az helyzetével visszaél és önző érdekeit kényszeríti rájuk. Nemet mondani sokszor nehéz, ezt meg kell tanítani-tanulni.

Hadd álljon itt végezetül egy rövid idézet **Lene Mayer-Skumanz: Palkóval történt** c. könyvéből, példázván, hogyan lehet tapintatosan elfogadni a gyerek különálló, egyedi testiségét.

„Palkó szereti dédmamáját, csak a születésnapjáért nem rajong. Erre az alkalomra ugyanis három országból jönnek vendégek és mindenki meg szeretné puszipni a dédunokát.

„Adj egy puszip Palkó!” – „Egy rendes cuppanósak kérek!” – „Piszi-puszi!”

Palkót összepuszipják, és neki is meg kell puszipnia a néniket, nagynéniket, és nagynagynéniket, sőt egynémely nagybácsit is. Minden néni másképp illatozik, sőt még illatos

bácsik is akadnak. Az ünnepi sokadalomban Mariann, az unokahúga siet Palkó segítségére, apró, zsufa, mézszőke hajú kislány.

„Engem nem kell megpusztilnod” – mondja Palkónak.

„Pedig téged szívesen” – feleli Palkó.

Végre odafurakszik a dédihez. Felköszönti egy születésnapjára rajzolt képpel, arcon csókolja. Ebben nincs semmi rossz, a dédi ráncosalma-arcát szereti Palkó.

„Palkó” – súgja a fülébe a dédmamája – „a fürdőszobában balra, a vendégeknek kitett törülközők rakásában...”

Palkó megértette. Bemegy a fürdőszobába. A mosdókagyló előtt ott áll Mariann, csöpp rózsaszín kéztörölő a markában. Nagy igyekezettel dörögli arcát, már egészen kipirosodott a bőre.

Palkó egy kék törülközőt vesz elő, odatartja a vízszugár alá, kinyomkodja és ledörögli a csókokat az arcáról.

„Ah ,, , sóhajtja.

Mariann neveti. „Mindet eltünttetted?”

„Mindet.”

„ Akkor van hely az enyém számára” – mondja Mariann. „Adjak egyet? „

„Adj” – mondja Palkó.

Fölágaskodik és Palkó bal orcájára nyomja száját. Az ajka egyszerre hűvös és meleg, és semmilyen szaga sincs, csak egy kis kert-illata.”

Balányi Klára